سەرمایەی وەهمی و ساختەکاری..
ئەکرەم سەعید

"ئادەم سمیس ەای وابوو کە سەرمایەی وەهمی ئابووری بە باشکانی دایدالسەوە کە لە دراوی کاغەز دروستکراوە هەڵدەواسە" 1/
حیزبی دیموکراتی ئەمریکا بەشێنی خۆشگوزەرانی ئابووری و ئاشتییەکی بەردەوامیان ددەدا بە چینی کرێکاران، بەڵام ئەم حیزبە نیولیبرالە(کە پارتی پارێزگاران پێیان دەڵێن چەپ)ئازادی و خۆشگوزەرانی بە بازاڕی ئازادەوە دەبەستەوە. زۆری نەخایاند دەرکەوت پشتگیری ئەمریکا بە ئەکراینا دژی ڕوسیا و ئیسرائیل دژی حەماس، جیهانەکی ئارامتر و سەقامگیرتری لێنەکەوتەوە، وە بایدن کە بازاڕی ئازادی بەرەوپێش دەبرد، لەبری ئەوەی "ئاشتی لە هێگەی خۆشگوزەرانییەوە" بدەستبهێنێ بە جیهان، تەنیا ناڕازایەتییەکەمایەتییەکانی وروژاند و جیهان ناسەقامگیرتر بوو.
ئەما پارتی پارێزگاران بە سەرکایەتی ترامپ نەک تەنها ئەمریکا، بەکە سەرتاپای جیهانی بە بایرکانی دووچاری"شەک و تەقان"کردووە. ترامپ هێندە کێشە و جەنگ چارسەر دەکات، بەڵام درگای لەبەردەم گەلە کێشە و جەنگ کردەتەوە. سیاسەتی ترامپ لە لژیکەکی ەاستەوانەوە(ماف بە بەهێز) و "ئاشتی لە هێگەی هەزەوە"، وەک بازرگانەک گرێبەست دەکات. ئیدی لەرەوە چاوەڕێن کە چوار ساڵ لەتەمەنی سەرکایەتی ترامپ دونیا لە لایەک بەرەو ەاست وەرچەرخێ، وە لەلاکەی دی بەرەنگاری دژی سیاسەتی ەاستەوی زیاد بکات.
بەرنامەی "چاودێری نایەکسانی" لە ئەمریکادا، سەرنجی ئەوەی دابوو کە سەد ساڵ لەمەوپێش سەرمایەدارێ پیشەسازییەکانی/ نەهەنگەکانی بازاڕ و سەرمایەی وەک(جۆن پێرپەنت مەرگان و جۆن دی ڕکفێلەر) وەاتیان بەناوە دەبرد، بەڵام ئەمەکە نوخبەی تەکنەلۆژی(ئیلون ماسک خاوەنی تیسلا، ماەک زەکەربێرگ خاوەندارێتی کەمپانیای ئەمریکی مێتا/فەیسبووک، جێف بیزۆس کەمپانیای ئەمازۆن و سوندار پیچای بەناوبانگی جێبەجێکاری کەمپانیای گووگڵ)لە ساتی ئاهەنگی دەستبەکاربوونی ترەمپ، لە کورسیەکانی ەیزی پێشەوە دانیشتبوون. لە ناوەڕاستی هەمەتی هەڵبژاردن، دۆناڵد ترەمپ و بزووتنەوەی ماگا چەندین جار خۆیان وەک نوێنەری ەاستەقینەی چینی کرێکاری ئەمریکی نیشانداوە، بەڵام دیمەنی ئاژی دەستبەکاربوونی ترەمپ لە کاپیتۆڵ، ئیدارەی ترەمپ پڕ لە ملیاردێر و ئەلیگارشی کەمپانیاکان کە

سامانە سەرسوهێنەرەکانیان ساڵ لە دوای ساڵ زیاد دەکات.
ئایا ئەم دیمەنە شتێک لە تایبەتمەندی سەرمایەداری سەردەمی ئەمەمان پێ دەڵێت؟!.
خاڵکی سەردەمی سەرمایەداری ئەمە لە بە کاتی و بە حەوسەڵەیی، ژیانی ڕۆژانەیان لەچاو نەوەی پێشوو، سیفەتی خرایی وەرگرتووە(خواردنی خراپ، سناپ چات و سناپ کاش). زەربەی خاڵکی کات و ئارەزووی نییە و دارایی نزمە بۆیە خواردنی تەندروستی کە کاتی دەوێ بۆی گونجاو نییە، لەبری پێنا بە خواردنی ماکدۆناڵز و نەدلز دەبات، هەروەها خوێندنەوەی کتێب، جگە لە ئەکادمییەکان، دەنا زەربەی خاڵکی کاتی نییە و بۆیان مایەی سەرئێشەیە، بۆیە سەردەمی خوێندنەوەی کورتە پێست و قسەی بە ناوەڕۆکە، ئەمە ئەنجامەکەی دەمان گەیەنێ بە(کەمەڵگەی هەش و ئارەزووی نزم). گەر ئەمە سیفاتی کەمەڵایەتی ئەستا بێ، ئەوا لە بازاڕدا باوی قازانج و پوڵی خرایە – سناپ کاش. ئیدی سەرمایەی وەهمی لەم سەردەمەدا لە هەموو کات زیاتر تەکنەکانی پانوپۆڕتر بووەو جۆرەکانی فرەچەشن بووە.
مارکس وەک زانایەکی ئابووری لەم سەردەمەی ئەمەدا، لە باسی سەرمایەدا:(قەیرانی ئابووری، گێشەی ئامڕۆ بە ئەتەماتیکی بوونی پرسەی بەرهەمهێنان، سەرمایەی وەهمی) ئامادەیە لەتەکماندا، چونکە ئەو بناغەی شرۆڤەی ئەو باسانەی داشتوە. بۆیە بۆتایبەتی کاتێ باسی(سەرمایەی وەهمی)بکەین، ناکرێ نەگەیەنەوە بە مارکس، دەنا باسکردنەکەمان کەموکوڕت دەبێ. بۆیە بە لەکەیەنەوە لە سەرهەڵدانی"سەرمایەی وەهمی"و گێشە و پانوپۆڕبوونی تەکنەکانی لە پانتایی جیهاندا، سەرتا دەبێ بگەیەنەوە بە بەخنەی مارکس لە ئابووری سیاسی کلاسیکی بەرژوازی.
مشتومڕ سەبارەت بە هەکاری داڕمانی بازاڕی بەرسێ و دراوی کریپتۆ لەم دوو ڕۆژەدا، پرسیاری چەندایەتی ڕۆڵی فاکتەری بەیارەکان حکومەتەکانی بەرژوازەکان و گەمەکانی بانکەکانی ناوەندی بە بازاڕی دارایی وەک سەرچاوەیەکی سەبژەکتیڤ لە قەیرانی سەرمایەداریی ئێستادا، کردەتە پرسیارێک سەبارەت بە مانای تیۆری قەیرانی سەرمایەداری مارکس، ئەم کورتە وتارە بەشدارییەکە لەو مشتومڕەدا.
بە نووسەرانی لیبڕاڵ لە قوتابخانەی ئابووری سیاسی کلاسیک، سەرمایەی وەهمی بە واتای دروستکردنی سەرمایەیە بە شێوەی"دراو" لە ڕێگەی سیستەمی قەرزەوە، بەبێ ئەوەی هیچ سەرچاوەیەکی ڕاستەقینەی بەنرخی هاوتای هەبێ لەسەر زەوی. سەرمایەی وەهمی زاراوەیەکی سووکایەتیپێکردنە، لەگەڵ گومان لە فڕێی بردەوام بە بەکارهێنانی قەرزی نوێ بە توانای ئەوپەڕی هەبێت قەرزەکەنکان بدەنەوە.
بەو مانایەی سەرەوە سەرمایەی وەهمی چمکەکە، ئابووریناسەکانی

بەرژوازی بە چەندەها ساڵ پێش مارکس باسیان کردووە، بەڵام مارکس لە کتێبی کاپیتاڵدا- بەم جۆرە باسی پرسەکە دەکات:
(شیکارییەکی وردی سیستەمی قەرز و ئامرازانەی کە پارەی قەرز بە خەی دروستی دەکات، لە دۆخەی بازنەی پلانی تۆژینەوەکەدایە، ئەمە لێرەدا بە جێختکردنەوە لەسەر چەند خاڵێک خەمان ئازی دەکەین، بە ئاوەی بە گشتی تایبەتمەندی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بزانین، خەمان لە ماماڵەکردن لەگەڵ بابەتی بازرگانی و بانکیدا سنووردار دەکەین. سەبارەت بە پێوەندی نێوان گۆشەپێدانی ئەم دووانە و پارەپێدانی قەرزی گشتی، دەکەوێتە ژێر ڕەچاوکردنی ئەمە.
پێشتر لە سەرمایە، کتێبی یەکەم، بەشی سێیەم (ب)دا نیشانم داوە کە چۆن پارە وەک ئامرازێکی پارەدان لە سووڕانەوەی سادەی کاڵاکانەوە سەرهەڵدەدات و لەگەڵیدا پێوەندی قەرزدەر و قەرزکەر لە نێوان بەرهەمهێنەرانی کاڵا و بازرگانی کاڵادا سەرهەڵدەدات. هاوتەریب لەگەڵ گۆشەسەندنی بازرگانی و پەرەسەندنی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، کە لەژێر ئەو شێوازەدا بەرهەمهێنان تەنها لە پێناو سووڕانەوەدا ڕووەدات، ئەم بنەما سروشتییەی قەرزکردن فراوان دەبێت و گشتگیتر دەبێت ،،،،.)- بڕوانە(بڕگی سێیەم: پرسەی بەرهەمهێنانی سەرمایە بە گشتی/ وەرگێڕان: د. فالح عەبدولجەبار/ بەشی بیست و پێنج / قەرز و سەرمایەی وەهمی/ لاپەڕەی ٤٦٤).
بەم مانایە لای مارکس سەرمایەی وەهمی کەمڵەک سەرمایەی پارەی قەرزکراوە(LMC)، لەبەردەستدایە کە پێوەندی نێوان قەرزدەر و قەرزوەرگر، تێیدا ڕووەدات. لە گروپی سەرمایەی قەرزدا، سەرچاوە و بەکارهێنانی پووڵ قەرزکراوەکان هیچ پێوەندییەکیان نییە، چونکە نیگەرانییەکە لە دڵنیابوونە لە گێڕاندنەوەی پارەکە و لەگەڵ بەدەستهێنانی "سوود"ە کە بتوانای مسۆگەری بکات. بەڵام هەر لەبەر ئەم هۆکارە، مارکس دەستەواژەی سەرمایەی پارەی قەرزکراو(LMC)ی بەکارهێناوە بە وەسفکردنی کارکردنی بازاڕکانی پارە بە گشتی، کە ئەرکە بنەڕەتییەکانی جیاوازکانی دراو وەک پووڵ کە ئامرازێکی ئاڵوگۆڕە، وەک دراو وەک سەرمایە، لە یەک بازاڕدا کۆدبنەوە، کە ڕەگەزی سوود دیاری دەکات(لانی کەم بە شێوەیەکی ئەبستراکت).
هاوکێشەی(پوڵ-کاڵا-پوڵ) ئەمە بازنەی سەرمایەداریە لە پلەی بەدەستهێنانی قازانجی سەرمایەی کەرتی پیشەسازی و بازرگانی، بەڵام سەرمایەی وەهمی هاوکێشەی(پوڵ- پوڵ)ە، واتە ئاڵوگۆڕی پوڵ، کە دەتوانێ سوود و قازانجی چنگ کەوێ بەدوور لە پرسەی بەرهەمهێنان و ئاڵوگۆڕی کاڵاکان(یانی لە دڕاوەی پرسەی بەرهەمهێنانی ئاستەقینەوە).
(پوڵ-کاڵا): سەرمایەدار بە پووڵەکەی مەوادی خام و هێزیکاری

کرێکاران دەکەن، لەم بۆشاییە لە نێو پێسیی بەرهەم هێنانـدا زێدەبایی بەرهەم دێ، دواتر سەرمایەداران کاڵای بەرهەمهاتوو دەگۆڕنەوە بە پوول(کاڵا-پوول) کە هێگری(زێدەبایی)، کە وەک قازانج دەردەکەوێت لە ئاڵوگۆڕی بازاڕدا. ئەم بازنەیە لە سەرمایەی وەهمی بە پرسیی کار بە بەرهەهێنانی ئاستەقینەی کاڵا(واتە بە پرسیی بەرهەمهێنانی کاڵایەکە هێگری زێدەبایی)، بەکەتنها ئاوگۆڕیی جۆرەکانی(دراو، دراوی کریپتۆ، پشکی کۆمپانیاکان، قەرز،، هتد) کە هێگری سوودێ، ئەو سوودەی کە لە دواجاردا بۆشکۆ لە کەی زێدەبایی بەرهەم هێناوە.

مارکس بەم جۆرە لەم چەند دێڕەدا وەسفی سەرمایەی وەهمی دەکات:

”بەم شێوەیە هەموو پەیوەندییەک لەگەڵ پرسیی ئاستەقینەی کەڵەکەی سەرمایە تا دوا شوێنەوار لەدەست دەچێت، و بەو هۆیەوە چەمکی سەرمایە وەک شتێک کە بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی خۆی فراوانتر دەکات بەهێزتر دەبێت . . . تەنگەکەبووونی سامانی ئەم چینە[سەرمایەدارە پارەدارەکان] بۆئاراستەیەکی زۆر جیاواز لە کەڵەکەبووونی ئاستەقینەدا بەرەوپێش بچێت . . . جگە لەوێش لەڕدا هەموو شتێک پێچەوانە دەردەکەوێت، بەو پێیەی هیچ نرخێکی ئاستەقینە و بنەمای ئاستەقینەی ئەوان لەم جیهانە کاغەزییەدا دەرناکەون، بەڵکو تەنها دراو، دراوی کانزا، کەمپیالات،، هتد. بە تایبەتی لەو ناوەندانەی کە هەموو بازرگانی پارەی وەاتەکە تێیدا چڕبۆتەوە، وەک لەندەن، ئەم تێنگدانەوەیە بە ئاشکرا دەردەکەوێت؛ تەواوی پرسەکە دەبێتە شتێکی نامەفهوم.”. (سەرمایە/ مارکس- وەرگێڕانی لە ئابووری سیاسی- بەرگی سێیەم: پرسیی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری – لاپەڕە ٥٤٩، ٥٦١، ٥٧٦/ بەزمانی ئینگلیسی).

مارکس هەوڵی داوە خۆی لە دیاردەکانی ساختەکاری و کاری نایاسایی و نائەخلاقی سەرمایەداران(خاوەندارێتی دزیە) بەدوور بگرێ، و زیاتر شیکاری بە پەیوەندی کار و سەرمایە و یاساکانی ڕەوتی گۆشەو قەیرانەکانی سەرمایە کردووە. لەتەک ئەوەشدا مارکس بەکورتی باسی لە سەرمایەی خەیاڵی کردووە، کە بنەمای شرۆڤەی سۆسیالیستەکانە بە دیاردەی سەرمایەی مالی و بەرسە و قەرز و سەندات و ئاسهم، کە لەم سەردەمدا(سەرمایەی کازینۆ) بەشکی بەرچاوی سەرمایەیە. (شیکاری سەرمایەی وەهمی مارکس، تاڕادەکانی سەرمایەی ئاستەقینە و دراویی، بە تیۆری قەیران بەیەکەوە دەبەستێتەوە.) – سەرمایەی خەیاڵی و تیۆری قەیران – مایکل پەرەڵمان/ ٢٠٠٨.

دەبێ ئەوە بڵێین کە لە چەند دەیەی ئابردوودا کەرتی بانکی و دارایی(سەرمایەی وەهمی) پەرەسەندنێکی مەزنی بەخۆیەوە بینیوە، لەوە زیاتر کە مارکس یان هەر نووسەرێکی تری سەدەی نۆزدەهەم

خەیاڵی کردبوو. کەواتە گەر بمانەوێ سوود لە تیۆری مارکس بۆ قەیرانی سەرمایەداری وەرگرین، دەبێ لە باسەکانی مارکس دەربارەی سەرمایەی خەیاڵی/ وەهمی تێبگەین؛ چونکە بەبێ شیکاری دروست بۆ ئەو جۆرە سەرمایەی وەهمی لە دونیای ئەمڕۆدا، مەحاڵە لە قەیران و ئاقاری سیستەمی سەرمایەداری سەردەم تێبگەین، بۆتایبەتی ئەمرۆکە سەرمایەی وەهمی زۆر قەبە بووە، بە نموونە:

- (تەنها سێ کۆمپانیای ئەمریکی "Nvidia, Apple و Microsoft / نیفیدیا، أبل و مایکروسوفت" بەهای بازاڕیان لە هەموو بازاڕی بۆرسەی چین زیاترە.) سەرچاوە: ئەمریکا و پووکانی سەراب – سەرمایەداری گازینۆ لە سەسیالیزمی پیشەسازی دەباتەوە! الصين بالعربية 8 juni 2024 – X.
- براون و هاوکارانی(2017)، لە ڕووپێویکردنی ئەوروپا، لەکەینەوە لە گۆشەی زەمانەتنامە دارایییەکان بۆ بەرهەمی ناوخۆیی گشتی دەکەن، و دەبینن کە پشکەکانی FIRE (نوێندگیری دارایی، بیمە و خانووبەرە) هەڵکشاوە، و بۆشداریکردنی دارایی لە بەرهەمی ناوخۆیی لەچاو کەرتی بەرهەمهێنان، زیادبووە.
- دەیڤس و والش لە(2016)دا باسی حکومەتی بەریتانیا لە دابەزینی پیشەسازی و بەرزبوونەوەی دارایی ئاشکرا دەکەن، لە کاتێکدا وانگ لە (2015)دا دەڵێت: دەوڵەتی چین بۆتە "دەوڵەتی خاوەن پشکەکان".

سەرمایەی وەهمی و ساختەکاری

لە کۆتایدا سەرمایەداری بە فەندانی دەمامکەکانی، ئەم سیستەم و دەسەڵاتە نەفرەتییە ڕوی ڕاستەقینەی خۆی دەرخست. دەمامکەکانی سەرمایەداری مژدەی خۆشگوزەرانی و سەردەمی زێڕینی بە چینی کرێکاران و هەژاران دەدا، و مەسیقا و سروودی خۆشوستی و ئاشتی لە لوکانییەوە دەچڕی، بەڵێنی سەقامگیری و پشکەوتوخوازی نوێ دەکردەوە، بەڵام لە کەمپگەدا ساڵ بە دوای ساڵ هەژاری و ساختەکاری و کێنەپەرستی و جەنگ و تیرۆر زیادی کردووە.
دانتە لە کتێبی "کۆمیدیای ئیلاهی"دا وەسفی "گۆریەن"ی ساختەکار بەم شێوەیە دەکات:
ئەو دەموچاوی پیشانی دەدا، دەموچاوی پیاوێکی دادپەروەر بوو،
ڕواڵەتی دەرەوەی سیماکانی زۆر بەخشندە بوون؛
و باقی قەدو باڵای جەستەی مارێک بوو

هەموو کلکی لە بەشایی‌کەدا دەلەرزان
لە کاتکدا نوکە ژەهراوی‌کەی بەرەو سەرەوە دەپچایەوە،
هەر وەکو کلکی دووپشکک
ئەم وێنەیە سروشتی ساختەکاری بە باشی دەردەخات. قوربانییەکان دەبنە نەچیری وێنە و ڕووخساری چاکی ساختاکارەکان، دواتر بەهۆی ئامێزییەکانەوە سەریان لە دەشووە و دەکەونە چنگی شتکی چاوەڕوانکراوەوە، پێش ئەوەی نوکە ژەهراوییەکان پەیانەوە بدات.
دادگای تاوانکانی تورکیە بڕیارکی بە وێنەی لە دژی دامەزرێنەری سیستەمی دارایی ساختەی ناسراو بە "بانکی کۆگە"، مەحەمەد ئایدن ناسراو بە "توسونجوک" دەرکرد. سزای زیاد لە ٤٥ هەزار ساڵ لە زیندانی بەسەردا سەپێندرا، دوای ئەوەی بە چەندین تاوان سزا درا، لەوانە ساختەکاری لەکۆگەی سیستەمی زانیاری و پارە سپیکردنەوەی و پێکهێنانی ڕێکخراوەکی تاوانکاری. – سەرچاوە/ سایتی ڕۆژنامەی(ئەنبات/ ٦-٢-٢٠٢٥).
ئەم سەرگوزشتەی یەکەکی گرگنی(پارڤێنیر2/)ی سەردەمی ئەمەیە. مارکس لە سەرمایەدا دەنووسە:(لەبری ئیستغلالکارە کۆنەکان، کە ئیستغلالکردنیان کەم تا زۆر پیاوسالاری بوو، چونکە تاادەیەکی زۆر ئامرازەکی دەسەاتی سیاسی بوو، پارڤێنویەکی شتی پارە هەنگاو دەنەت و دەتە پێش).
ساختەکاری لە مۆژە تایبەتمەندیەکی سەرمایەداری بڕیتانیا بووە. فریدریش ئەنگەس لە کتەبی(دۆخی چینی کرێکار لە ئینگلتەرا – ١٨٤٥)دا باسی لەوکردووە کە چۆن لە مانچستەردا، "ساختەکاری لە فرۆشتنی هەموو جۆرەکانی شتومەکدا ئەنجام دەدرێت: فالینە، و گەەوی و،، هتد، دوای یەکەم شەردن دەچنە ئاو".
لە وەامی پرسیاری "ئایا دراوی کریپتۆ ساختەکارییە "؟!. ئیلەن ماسک وەام دەداتەوە: بەە(دراوی کریپتۆ ساختەکارییە/ فەە 3/). کەچی هەر ئەم سەرمایەدارە ساختەکارە خەی گەمەی بە نرخی دراوی کریپتۆ دەکردو خەکی فریودەدا، بەمە ملیارەها دولاری چنگ کەوت.
تایبەتمەندکی سەرمایەداری سەردەمی ئەمە هەژمونی سەرمایەی وەهمی ساختەکارییە بەسەر جیهاندا، کە جیهانکی موازی/ هاوتەریبە بە جیهانی سەرمایەداری ڕاستەقینە.
دونی ڕۆژی هەینی دەناەد ترەمپ، سەرکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، دروستکردنی یەدەگکی ستراتیژی لە سامانی دیجیتاڵی ڕادەگەیەنەت. ترەمپ گووتی: ئەمریکا دەبەتە "پایتەختی دراوی کریپتۆی جیهان"، ئەو دراوەی کە بە ڕای ماسک ساختەکارییە. ئەو هەواە لە دونەوە هەکشان و داکشانی بە نرخی بەرسەکان و پشکەکان و دراوی کریپتۆ کردووە، زیانی ملیارەها دۆلاری لە بازاڕی دراو

داوە /٤.
بەڵام سەرمایەداری ئایان وایە کە: کاتێک چەتەی کۆگەکەتی سووتاند و دەستیان بەسەر موڵک و ماڵەکەتا گرت و کەسوکارتی ڕفاند، نابێت ئەوت بەلاوە گرنگ بێ کە چەتەکان چەن غەنیمەکان دابەشدەکەن. ئەمە وەسفێکی دروستە بۆ ئارگیومێنتەکەی مارکس کە دەڵێت: "ئەگەر سەرمایەدار خاوەنی ئەو سەرمایە بێت کە کاریان پێدەکات، ئەوا تەواوی زێدەبەهاکە دەخاتە گیرفانی خۆیەوە، ئیدی بە هیچ شێوەیەک بە کرێکار گرنگ نییە، ئایا سەرمایەدار هەمووی بە خۆی دەبات، یان دەبێت بەشێکی بدات بە کەسی دووەم و سێیەم".
بەگومان ئەم هەڕەسەی بازاڕی دراو و بەرسەکان ئاستەوخۆ زیانی بە چینی کرێکاران نییە کە خاوەنی پشک و دراوی دیجیتاڵ/ کریپتۆ نین، ئەوە چینی مامناوەندە زیانی بەردەکەوێت، بەڵام ناڕاستەوخۆ کاتێ ئابووری ئەمەریکا دەچێتە خولی ڕکود، بژێوی بۆ چینی کرێکاران سەختتر دەبێ. گەمە ئابووریەکەی ئەم چەند ڕۆژەی حکومەتی ئەمەریکا بۆ سەرکردایەتی ترامپ، وەک خۆی دەڵێ بۆ کەمکردنەوەی قەرزی دەوڵەتی ئەمریکایە، و ناچار ئابووری بۆ خولێکی ڕاگوزاریدا تێپەڕ دەبێ، بەڵام ئەم گەمەیە ناڕاستەوخۆ زیانی گەورە بۆ بژێوی چینی کرێکاران و هەژاران دەگەڕێنێ.

1/ لە ئەفسانەدا کاتێک دایدالەس و کوڕەکەی ئیکارەس دەخرێنە زیندانەوە، دایدالەس لە مەم و پەڕ بە خۆی و کوڕەکەی باڵ دروست دەکا تا پێی بفڕن و لە زیندان ڕزگاتیان بێ. دایدالەس بە ئیکارەس دەڵێ کە نابێ زۆر بەرز بفڕێ بەڵام ئیکارەس گوێ بەرزتر و بەرزتر بەرەو خۆر بفڕێ. بەهۆی گەرمای خۆر مۆمەکە دەتوێتەوە و ئیکارەس دەکەوێتە ناو دەریا.
2/ پارڤێنیر کەسێکە کە تاڤادێک تازە بووە بە چینێکی ئابووری کۆمەڵایەتی پلە بەرز. وشەکە لە زمانی فەرەنسی وەرگیراوە؛ parvenir مانای:(هاتنە پێش، گەیشتن، توانیان شتێک بکەن) دەگەێنێ.
3/ گفتوگۆ لەتەک (ئیلۆن ماسک)دەربارەی دراوە کریپتۆکانی وەک دۆجکۆین. ماسک دانبەوادا دەنێ کە دراوە کریپتۆکانی وەک دۆجکۆین ساختەکاری و فێڵ – hustle meaning : fraud / swindle / cheat-، کۆچی خێشی کۆین و فرۆشتنی بە دراوکان دەکرد، و لە سایتی X پڕپاگاندەی بۆ دەکردن.
٤/
MAR 8, 2025 – لایەن ئەندرێ ج.چۆو – کات / MAR 8, 2025 – by Andrew R.Chow – Tim

ناسنامەی سەگەکانی کۆمارەکەی (ئیبراهیم یوسفی)..(١-٢)..
غازی حەسەن

(٢-١)

پێشەکی

خوێندنەوە و شیکردنەوە دوو پرسەی گرنگن بۆ تێگەیشتن و لێکدانەوە و تەواوکردنی دەقەکە، منی خوێنەر بۆپێی تێگەیشتنم لە خودی دەقەکە، ژینگە و هێز و مانایەکی تازە بە دەقەکە دەبەخشم. مەرج نییە وەکو نووسەرەکە بیربکەمەوە و لە پێکهاتە فکری و تەکنیکی و وشەسازی و ڕستەسازی و مانا و هێما و نیشانە زمانەوانییەکان بگەم. من لە دیوەکەوە سەیریان دەکەم، ئەمە تێنگە هەمان دیو و خواستی نووسەری دەقەکە نەبێت.

تێمز و کەد و نیشانە و هێما و مانا زمانەوانییەکان، ئاراستەیەکی زهنی و وێناکردنەکی هەمەڕەنگ بە دەق دەبەخشن، کە هەندێکجار لە مانا و مەبەستە سروشتییە قووڵتر و فراوانتر و هەمەدەنگتر دەردەکەوێت.

دەق دەستکەات و هێزێکی خەیاڵی و ئەفسوناوی هەیە، من بەدوای دەزینەوە و دەستنیشانکردن و دەزینەوەی تێگەز و پاشخان و مێژووی شتەکانم. ئەو شتانەی لەنێو دەقدا دەبنە ناسنامە و پێناسە بە خودی هەمان ئەو شتانەی (ناسنامە و پێناسەکانیان) لە زەوت دەکرێت.

کۆماری سەگ

تێمانێکی تێمانووس (ئیبراهیم ئەلیوسف)ە کوردێکی عەرەبینووسە و تێمانێکی لە دەزگای (خطوط وظلال للنشر والتوزيع) لە عومانی ئوردن لە ساڵی ٢٠٢٠، لە ٣٦٧ لاپەڕە بە بەرگێکی تێنگاو تێنگی شایستە و هەڵکارییەکی مانابەخش و هاوسەنگ لەگەڵ دەقەکە ڕازاوەتەوە، کە پەیوەندی بە نەوعێکی تێمانێکەوە هەیە. ناونیشان و بەرگ هیچیان لە نەوعێکی دەقەکە کەمتر نییە، بەپێچەوانەوە وەکو ناسنامە و پێناسە و کلیلی چوونە نێو دەق وایە، دەق چاوی خوێنەر پێ دەکات،

لە وزە بە خوێندنەوە. هزری خوێنەر تەژی دەکەن لە وێنە و مانا و پەیام و ڕەهەند و هزراندن و بزاڤ و نیشانە و هەمای شتەکان، کە هێندەکیان بە کەتاین.

تەکنیکی دەقەکە

وەکو لەسەر بڕگی دواوەی ڕەمانە نووسراوە تەکنیکی نووسینی ئەم ڕەمانە بریتییە لە "سوود وەرگرتن لەشێوازی بیرەوەریی و ژیاننامە، بەڵام لە چوارچێوەی گەمەیەکی هونەری و هاوکێشەیەکی نەخشێنراو و بەزمانێکی دوور لە بریندارکردن و ئاڕەزیی، تا زۆرترین کەس بیخوێننەوە، بە زمانی دیکە وەرگێڕدرێت، چونکە ڕەمانەکە ژمارەیەک دەزی گرگ لەخۆ دەگرێت، کە پێشتر بەم دیدگایە باسیان نەکراوە. دیدگای جیاوازی نەوان ڕەژهەڵات و ڕۆژئاوا، ئەمەش لە چوارچێوەی بەکارهێنانی نیشانەکانی جیهانی سێگەکان سەرچاوە دەگرێت، کەپێشتر بەم شێوەیە بەکارنەهێنراون".
لەم ڕەمانە قسەکەر و هەڵگێڕتخوانی نێو ڕەمانەکە خودی ڕەمانەووسە، لە چەند شوێنێک ئاماژە بەوە دەکات کە ناوی (ئالان نەقشبەندییە)، ئەو ئاماژە بەوە دەکات پیشەکەی نووسەرە، نەوبانگی لە نووسین هەیە، هێندێک لەڕەگەی فەیس بووکەوە ئاگاداری کار و چالاکییەکانی ئەون، کوردە و خەڵکی (کوردستانی سوریایە). لەگوندەکانی کوردستان مامەستا بووە، ئێستا پەناهەندییە لە ئەڵمانیا. بەزمانی عەرەبی دەنووسێت و زمانی دایکی کوردییە، هێندێک فەرەنسی و ئینگلیزیش دەزانێت، بەڵام ئەڵمانییەکەی باش نییە و پەویستی بە وەرگێڕە. خەزاندارە و کوڕەکانی ناویان (دڵشاد و دڵدار)ە. سەر بە فکری چەپخوازییە و شیوعی بووە. لە زارکییەوە لە حەپەی سەگ ترساوە و هەنووکەش بەهەی ئەم ترسەوە ناتوانێت بەئاسایی پێشوازیی لە سەگ بکات و هەتا ئێستاش ئەمە وایکردووە، دەستی سەگ نەبێت و ئەم دەخە دەروونییە لە ئەڵمانیا تووشی کێشەی دەکات، کە سەگ تێیدا خودان مافە وپارێزراوە و دوای منداڵ سەگ بە پلەی دێت و ئافرێتیش بە پلەی سێیەم.
تەکنیکی گێڕانەوە بەهەزە و خوێنەر ڕادەکێشێت ئەمش وایکردووە خوێنەر نەتوانێت دەست لە خوێندنەوە هەڵگرێت، یان خوێندنەوەی ڕەمانەکە بە چەژە و خوێنەر بێزار ناکات.
ڕەمانووس خەی قسە دەکات، خەی شتەکان دەگێڕتەوە، خەی پەناسەی شتەکان دەکات و بەیاریان لە دەدات، واتە کارەکتەریکی فرە توانا و وزەیەکی بەهێز و خودانی بیرەوەرییەکی فراوانە.
لەتەک شێوازی بیرەوەریی و گێڕانەوەی شتە هەقیقەکان و ناوە

ڕاستەقینەکان و شوێنە باوە ناسراوەکان، لە بیری نەکردووە هونەری نووسینی ڕەمانی هاوچەرخ چییە. لە بەکارهێنانی (کەلتوور، نەریت، ئەفسانە، خووڕەوشتی مرۆڤەکان، پێکهاتەی کەمڕەنگ، جیاوازی نێوان دوو ژینگەی ڕەژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی ئاوێی لە بیر ناچێت، کە مرۆڤ تووڕەی سەرکی باسکانە. شێوازی گێڕانەوە لەنێو گێڕانەوە، خەیاڵ لەنیو خەیاڵ و وێناکردنی هونەریانە و دەروونیانە پیادە دەکات. کۆسایەتی و کارەکتەری زۆر لەنێو ڕەمانەکەدا ئاماژەیان پێ دەکرێت، بەڵام لە بیری نەکەین، خودی ڕەمانووس کەسی سەرەکی و بەیاردەری کۆتاییە. واتە (قسەرکەر و حوکمدەر و داڕێژەری نەخشەی ڕەمانەکە بەشێوەیەکی سەرەکیی خودی خۆیەتی).
لە دوا بەشی ڕەمانەکە کە ناوی لێناوە (تحت سقف واحد/ لەژێر یەک بنمیچ) گەمە هونەرییەکە ئاشکاوانە بەدیار دەکەوێت و لەنێوان بە ئاگا هاتن و خەیاڵدا شتەکانمان بیر دەهێنێتەوە و لە لاپەڕە ٣٦٢ ئێو شتەمان بە دڵگەڕێتەوە، کە پەیوەندی بە خەیاڵ و واقیع، بەئاگاهاتنەوە هەیە. هەزارەها شت، دەیان ڕووداو، گەلەک کەشە، بیرکردنەوەی جیاواز، ئاکردن، تەسلیمبوون، کۆچ، پەیوەندی، تووڕەبوون، گێڕانەوەی ڕووداوە مێژوویەکان، ئینجا تەنیا لە دوا لاپەڕەی ڕەمانەکە و لە دواین پەڕەگرافدا دەڵێت: "ئاوێی لەپێشتر بەسەرم هاتووە، وەهم بوو، مەزەندە کردن بوو، بیرکردنەوەیەکی ساختە بوو، کە لەی نزیک بوومەوە". ئینجا دەڵێت: "هاوارام دەکرد، کۆچی دەنگم لەوکاتەی تە نەدەپێڕاند، کەس نەبوو گوێم لێبگرێت، ئاگەر (گازی/ ناوی یەکەمین سەگە و لە منداڵییەوە ناتوانێت لە بیر بکات) نەبووایە". تا لە شێوازەکی دیکەی بەرچاو کە بەئاگا هاتنەوەیە و بەشەکە لە هونەری نووسینی ڕەمان دەبێژێت : "ئەی نەفرەت لەو مەتەکە مەلعونە بێت!!".
لە دوای ئەم هەموو گێڕانەوەیە، دەڵێت (ئەمە مەتەکە بوو).. خەیاڵ و ترس و نیگەرانی و دەخی دەروونی بوو.
دەکرێت هەر بەشەکی ڕەمانەکە لەووی تەکنیکییەوە چیرۆکێکی سەربەخۆش بن، دەستپێک و نۆڤێک و بابەت و کۆتایی هەیە، کۆتاییەکی کراوە، کۆتاییەک کە چاوەڕوانی سەرەتایەکی دیکەی نوێ دەکات. کۆتاییەک بەستراوەتەوە بە سەرەتایەکی دیکە. لەنێو هەر بەشەکی ئەم چیرۆک و بابەتانەی کە پەیوەندی بە پەنابەریی کوردەکی سووری، یان سوریەکەوە هەیە، دەیان هەورتکە بابەتی دیکەی چیرۆکئامێز لەخۆ بگرێت.
لە بیری نەکردووە (سەگەکی ڕەژهەڵاتی/ سووری کە لەگەڵ گێڕانەوەی بیرەوەریی سەردەمی منداڵی و هەرزەکاریی و مامەستایەتیشی ئاماژە

بە بەدبەختی و بە مافی و ترس و خراپی سەگ) دەکات.

کەد چییە؟

زمان لەبەکارهێناندا دەردەکەوێت چەندین کەدی جیاوازی فکری و زهنی و وێناکردن و مەزەندە و تەنیا وێناکردنەوەی وێنە بینراوەکانیش لەخۆ دەگرێت.
(جوناسان کولەر) خاوەنی پێناسەیەکی زۆر باشی کەدە و دەڵێت: "کەد بریتییە لە کەمەک بابەت، یان پێل کە لەبوارێکی دیاریکراوی ئەزموونەوە وەرگیراون، کە بە شێوەیەک لە شێوەکان پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە، وەکو ئامرازێکی لەژیکی و بەسوودن لە دەربڕینی پەیوەندییەکانی دیکەدا". (جونثان کولر، الشعرية البنيوية، ترجمة السيد امام، دار شرقيات، القاهيرة، ٢٠٠٠، ٦٦). لەهەمان کاتدا نووسەر لەپێناو گەیاندنی پەیامێک پێنا وەبەر کەدکان دەبات، ئەمەش وا دەکات خوێنەر بیر لە کردنەوەی ئەم کەدانە بکات. بابەتێک بەکارهێنەت، بەڵام مەبەستی دیکەی نەگوتراوی لەپشت ئەم بابەتە ئاشکراو ئاستوخیانە هەیە.
تیۆری کەد، یان بە کەدکردنی شتەکان دەگرێتەوە و کەد بەرانبەر ڕەمز لە تیۆری دەرککردن (الادراک) بەکارهێنراوە، ئەمەی دواییان پێی وایە بیرکردنەوە لەسەر شێوەی تەنیا زمانی نەوخەیی نەوەدات. یانژی هاندانەکە بە پوختەی تەمسیلییە زهنییەکان. فرە هەندە وەکو شتە گریمان کراوەکان و تەمسیلی ماندار و وەسفە ژمێریارییەکان. (Jared, D, Poh, R.P.y, and Paivio, A., LI and L2 picture naming in Mandarin- English bilingals: A test of bilingual dual coding theory. Bilingualism: language and congnition 16, 2013, 383- 396.)
بەو پێیەی زمان بریتییە لە کەدی هەمجۆری زمان لە ناوەوە و زمان لەدەرەوە. کەدکانی نەو دەق هەندکیان زهنی و فکرین و نەبینراون، هەندکیشیان بینراون و ئەو شتانەن کە لە دەرەوەی سیستەمی زماندا هەن.
لەکاتێکدا تیۆری کەد دوو سەرچاوە کردەی دەرککردن لە یەکەی تەمسیلی نەوخەیی پێکدێت و بە دوو ڕێگا چارەسەر دەکرێت یەکەمیان: سیستەمی گوتنە بە زمان تایبەتە بە تەمسیلی زمان و چارەسەری هەموو کێشکان لەنەویاندا قسەکردن و گفتوگۆ بەکاردێت. دووەمیشیان سیستەمێکی نازمانییە و (وێناکردنە)، تایبەتە بە تێگەیشتنی ووداوەکان و پێکهاتە نا زمانییەکان، ئەمەش تەمسیلی زهنی وێناکردن شێوەیەکە لە دەرکی سەرەکی تەمسیلکرن لەدەرەوەی زمان..

پەیستە ئاماژە بۆ بکەم، کە سیستەمی کۆدی لە نێو زماندا فرە هەند و ئەرک و وێناکردنە، وەکو چۆن لە دەرەوەی زمانیش وەکو شتێکی هەقیقی هەیە و دەهێنرێتە نێو زمانی دڕق و هەنگ مانا و مەبەستی دیکەی جیاواز لە پێکهاتە سروشتییە باوەکەی خۆشی پێبدرێت. بە نموونە (سەگ) هەبووەکی سروشتییە و لەدەرەوەی وێناکردن و لەنێو زماندا هەیە، شتێکی سروشتییە، بەڵام کە دەهێنرێتە نێو زمان هەنگ ئەم (سەگ)ە مانا و کەد و شتی جیاوازتر لە خودی خۆی پێ بدرێت. (سەگ) بەمانای شتێکی خراپ، پیس، دڕ، ئیهانە، سووکایەتی لێنێو هێندێک کەلتوور بەکار بێت، ئەمە لە شێوەی داشتن و بەکارهێنان لەنێو سیستەمی زماندا دروست دەبێت.
واتە دەکرێت نووسەر کەدەکان دەستکاری بکات، مانای زهنی و فکری و کەلتووری پێ بدات، لە مانا ئاستەقینەکەی بیگەڕێت بۆ مانای وێناکراو، مەزندە و گریمانەی شتی جیاوازتر لەخۆی پێ بدرێت.
بۆیە وەکو (رومان جاکۆبسن) ئاماژەی پێکردووە شێش بنەمای سەرەکی هەیە بۆ لێکدانەوەی گوتاری زمان و بەکارهێنان و ئەرکی لێنێو دڕقدا، کە پێم وایە ئەمانە دەبنە سەرەتایەکی گرنگ بۆ ناسینەوە و لێکدانەوەی کەدەکانیش لەوانە:
١- نەرەر پەیامی هەڵچووانە.
٢- پەیام، پەیامی شیعری
٣- وەرگر، پەیامی کارتێکردن
٤- کەناڵی پەیام.
٥- سەرچاوە، پەیامی سەرچاوەکە
٦- زمانی پەیامە وەسفییەکە
/https://www.facebook.com/lissaniyat/posts/%D9%88%D8%B8%D8%A7

کردەی پەیوەندیکردن یەکەکە لە ئامانج و مەبەستە سەرەکییەکانی دڕق و ئامانج لەمە ئەوەیە نووسەر چۆن دەتوانێت پەیوەندییەکی سەرکەوتوو لە نمایش و کارتێکردن و هاندنای خوێنەر دروست بکات و لەهەمان کاتیشدا بەکارهێنانی کەدی جیاواز لەپێناو بەخشینی دەرفەت و زەمینە بەکار بێنێت بۆ ئەوەی خوێنەر بیر بکاتەوە و شتەکان لێک بداتەوە. وێنەکانی نێو دڕق، یان شتە وێناکراوەکان وا دەکات کردەی پەیوەندیی تەمسیلییەکی نەوخەیی بێت. هەروەها هەڵفتار و هەڵوشتەکی هەمزی لە خۆ دەگرێت، پشت بەنەوەکی تەمسیلی کردنەکە دەبەستێت. ئەمەش وا دەکات بیر لە هەڵسوەاندنی شیکردنەوەی هەڵفتاری هەمزی بکات. (D.H. Mellor, Ways of Communicating, Cambrige Universty .(Press, 1990, 4

دەقی (کەماری سەگ) لەتەک ئاماژەکردن و بەکارهێنانی بابەت، ئەو شتە هەستپێکراوە بینراوە هەقیقیەشە کە هەموومان دەتوانین بیانبینین، بەڵام نووسەر لەئاستێکی دیکەی زمان ئەم شتانە بەکاردەهێنێت، کە پەیوەندی بە ناوەوەی خودی زمانەکە و ئاستەکانی هەیە، ئەویش بریتیە لە (مانا و مەبەست و وێناکردن و شتە زهنی و فکریەکان و پەیام و شتە ناڕاستەوخۆکان)، هەندێک ناوی دەنێن تەکنیکی نووسین، من پێی دەڵێم هەزی پەیستی بەرهەمهێنانی گوتاری دەق.

(٢-٢)

کەدەکانی ڕەمانی (کەماری سەگ)

ئەم ڕەمانە ژمارەیەکی زۆر کەدی تێدایە، کەدەکان هەندێکیان بەئاسانی دەبینرێن و هەست پێ دەکرێن، هەندێکیشیان پەیستی بە لێوردبوونەوەی قووڵ. من لێرەدا تەنیا هەندێکیان ئاماژە پێ دەکەم:

بەهەشتی پەناهەندە و دۆزەخی ڕەژەهەڵات

پەیامی گوتاری ئەم ڕەمانە کارکردنە لەبارەی دۆخی دەروونی و کەلتووری و نەریت و ناسین و ناسنامەی کەسەک/ یان گروپێک و کەلتوورێک و وڵاتێک و پتریش لەوانەی پەناهەندن، لە دۆزەخی ڕەژەهەڵات/ سوریا دەربازدەبن بەرەو بەهەشتی ئەوروپا و ڕەژئاوا دەچن. لەو لەتەک هەموو شتە جوانەکان، ڕووبەڕووی چەندینەتی مامەڵەکردن لەگەڵ گیانەوەر و بەتایبەتی سەگ دەبنەوە. ئەمەش پێشوازیکردن و لەهەمان گاڤیشدا ڕەتکردنەوەی تێدایە.
بە ئەوەی پێکهاتە و زمان و تەکنیکی ڕەمانەکە لەئاستێکی سەرنجڕاکێش بێت، بەشێوازێک بەراوردی دۆخی سەگ لە ڕەژەهەڵات و ڕەژئاوا دەکات، کە مرۆڤ بەرەو فەلسەفەیەکی جیاوازتر لە هەقیقەتی (سەگ، یان ناسنامەی سەگبوون) دەبات. لە یەکەک لەئاماژە هونەرییەکان، کە دواتر دەبێتە ئاماژەیەکی فکری قووڵ بەزمانێکی یەکجار سادە، کە هەموومان لەئاستی ڕەشنبیریی جیاواز دەتوانین تەی بگەین، کە دەڵێت:
"سەگ پەناهەندە نییە لای من، من لای سەگ پەناهەندەم". لای گەلەک ئەم قسەیەکی ئاسایە، بەڵام لەکردەوەدا تێروانینێکی فکری و دەروونی و کاردانەوەی بەهەزی تێدایە. هەز لە ئاڕۆزیی و جۆکردنەوەی زمان نییە، هونەر ئەوەی فکرێکی قووڵ بە زمانێکی

ببژیت.
یان لەبارەی ترس، ئەو ترسەی لە ڕۆژەکانتدا هەموو کەسکی کردۆتە (بنیادەمکی سەرکوتکراوی دەروونشکاوی قرتێنراو لە ڕەسانایەتی) دەڵێت:
"ترس خراپترین گۆڕاوەی دەروونیە"، "لە منداڵیەوە لەترسی ئەم مۆتکەیە لەخەو هەڵدەستم"، " ئەگەر بە مانگێک ئەم گیانەوەرانەمان بە فڕبوونی ترس بنارد بایە ڕۆژەکانات" لە "وەاتکەمان هەموو شتێک وەکو بنیادەم دەترسێت، کە هەیە نەترسێت، هەتا پۆلیس دەترسێت، وەزیر دەترسێت، تەنیا خودی سەرکیش دەترسێت".
لەبارەی دەخی دەروونی و هەقیقەتی پەناهەندەی سوریی لە ئەڵمانیا دەبژێت:
"ئەمە نامەین، بە نیشتمانین، هیچ ناونیشانکی دیکە نیە، بە ئەوەی بچینە سەری، ئەگەر ئەڵمانکان دەرمان بکەن".
ئەم ناکۆکیی و ململانێیە دەروونیە بەردەوام دەبێت، هەزی گوزارشت و دەربینە زمانەوانییەکە بەستراوەتەوە بە چیرۆکی سەگ، ئەو سەگانەی لە ڕۆژاوا هەموو مافکیان هەیە و ئەو مرۆڤانەی لە ڕۆژهەڵات لە سەگ خراپتر سەرکوت دەکرێن. سەرباری ناکۆکی لەنێوان کەلتووری ڕۆژهەڵاتی لەبارەی بە سەگکردنی هەموو شتێک و کەلتووری ڕۆژاوایی و گۆڕکردنی هەموو شتک، تەنیا گیانەوەرکانیان لە مرۆڤ ڕێزلێگیراوترن و مافیان هەیە. لە سەرەتا تاکو کۆتایی وەکو پەناهەندەیەک لەو ناکۆکی و ململانێیە دەروونیە دژێت و تووشی چەندین فشار و لێکدانەوە و پۆلیس و دادگا و گریمانە و کێشەی بەردەوام دەبێت.

یاسای نوێ و شۆڕشی نوێ

هەقایتخوان کە خودی نووسەر (ئیبراهیم یوسف) ناوی هەقیقی و کارەکتەر و شۆڕش و ڕووداوی ڕاستەقینەشی بەکارهێناوە، چونکە ئەو پشت بە تەکنیکی گێڕانەوەی بیرەوەریی دەبەستێت. ئەو لە شۆڕشکی نوێی جیاواز، دەکەوێتە بەردەم گۆڕاوی یاسای نوێش. یاسای پۆلیس و دەوڵەت، یاسای شەقام، یاسای پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، یاسای شۆڕشگێڕانی نوێ، یاسای مامەڵەکردن لەگەڵ سەگ و گیانەوەر بەختەوەر خودان ناسنامەی تایبەتی. ئەمەی دواییان گێڕانە بەدوای پێناسکردنەوەی چەمکی (مرۆڤبوون و گیانەوەرناسی).
دەبژێت:
"دەمگوت پۆلیس لەهەر شۆڕشک بن، تەقێنەرن". و "دروستکەرانی

توندوتیژی خودی بەرپرسکانن". پێش ئەوەی بڕیت تەواو بکەمانەکە کتایی هات مردنی ئەو سەگە بەوفایەی خاوەنکەی (بیانکا) کە هەولی خکوشتن دەدات، دوای پشکنینی پلیس و دادوەریی و پزیشک دەردەکەوێت "سەگەکە بەداخ و ئازارەوە مردووە، ئەمش ئەو کاتە هەوێداوە کە پێش ئەوەی بگاتە مالی هەقاتیخوان". تا دەگاتە ئەوەی بەراوردی سەگی پلیس دەکات، کە چۆن لە سوریا دەزگای هەوالگری بە ئازاردان و سزادان و کوشتنی بەرهەستکارانی ژێم بکاریان هێناون. لەهەمان کاتدا نووسەر دەمانبات نێو بابەتکی یکجار گرنگ و هەستیار ئەویش ئەوەیە:
"وەرگێڕی سودانییەکە گوێی لێیان دەبێت، هەنگی دەموچاوی محامیە کوردەکە گەشا، ئەوە لەدەموچاوی دەرکەوت، کە هەست بە ناخۆشی و دڵگیری بکات، کە دەبیستێت کوردێک تاوانی کردووە".
ئینجا نووسەر، کە خۆی قسەکان دەگێڕێتەوە و دەڵێت:
" من کوێی هەشنبیریەکی کەنم، پەروەردەیکی هەسەنم هەبووە، مرۆڤ لای من پیرۆزە، ئازاری مەرووڵەیکم نەداوە، وەکو چۆن باوکم فێری کردووم".
بە ئەوەی لە هەمانەکە ناسنامەی کوردبوون بکاتە هەمایکی سەرکی دەقەکە، بەڵام ناتوانێت ئەوە بشارێتەوە کە ئەو کوردە، کوردیش لە تاوانکردن دوورن، خاوەنی هەشنبیریەکی کەنی ئاشتەوایی و هەڵزگرتنی مرۆڤ و دوورە لە تۆندوتیژی و کوشتن و ئازاردانی ئەوانی دیکە، ئەوانە ئەگەر مەروولەیش بن، ئازاریان نادات.
نووسەر کەسەک نییە بشکۆیکی سەزدارانەی خراپ، تووندەو، دەمارگیرانەی شۆڤینیانە بیر بکاتەوە، نەخێر ئەو تەنیا مرۆڤ و هەموو هەستەکانی لەنێو دەقەکە لە خودی مرۆڤ و چەمک و ئەرک و نیەتی مرۆڤانە سەرچاوەی گرتووە.
لە دەقەکەدا دەردەکەوێت یاسای نوێی ئەلمانیا، مرۆڤانەیە، بەڵام بە پەناهەندەیک نوێیە، وەکو چۆن شوێنەکە و دەوروبەر و مرۆڤ و سەگ و دیوار و شۆقام و پلیس و هاتوچۆ و شۆوەی ژیان و وەرزش و خوێندنەوە و زمان و بیرکردنەوە و نەریتیش جیاوازن. ئەمانە و دیان دیارد و هورتکە بابەی دیکە خودنای کەدی تایبەتی خیانن. کەدەکان نهێنی شتە نەگوتراوەکانمان پێ ئاشنا دەکەن.
ئێم هەستە مرۆیانەی (ئیبراهیم یوسف) وەکو پەناهەندە و قیران و کشە دەروونی و ئەخلاقی و مژوویەکانی نەوان دوو کەلتووری جیاواز لە هەمانەکەدا لە هەگەی پێوەندیەکانی لەگەڵ ئافرەتکی ئەلمانی قژزرد (بیانکا شنیدر) دەسست پێ دەکات، ئێم ئافرەتە یارمەتی فەربووونی زمانی ئەلمانی دەدات، ئافرەتکە خشی ناسنامەیکی تایبەت و ئاهەزیی دەروونی و هاکردن لە پێوەندیە

کۆمەڵایەتییەکانی هەیە.

سەگ وەک مزی شارستانییەکان

(ئیبراهیم یوسف) لە خۆا و تەنیا لەپەناو دروستکردنی ژینگەیەکی ئەدەبی سەگی بە دەزینەوەی هێگەیەک و وەکو کارەستە و ئامرزک بەکار نەهێناوە تاکو بیروا و بیرکە و وێناکردنی دەقێکی ئەدەبی بەرهەم بهێنێت، سەگ لای هەقایەتخوانی هێمانکە (کەماری سەگ) پەیوەندییەکی قووڵتر و مانایەکی فرەتر و گوتارێکی جیاوازتری لە خودی سروشتی سەگ وەکو دیاردە و بوونەوەرێکی سروشتی هەیە. زمانێکی سادە، بەڵام قووڵ لە مانا و مەبەست، زمانێک هانی خوێنەران دەدات، خۆیان بەزر نەکەن و هەوداوەکان بە ئاسانی وەرگرن و لێکدانەوەکانیان وەکو فکر و ئینتما و ناکۆکی بە شارستانییەتە دیارەکان بەکار بهێنن. لێزەر شوێنی پەویستە خوێنەر کەدەکان بکاتەوە.
سەگ لەم دەقە ئەدەبیەدا ، هەما و نیشانەیەکی زهنی و فکریە بە بوونی ئەم گیانەوەرە لە کۆنەوە تاکو ئێستا لەنەو شارستانیەتی هێژەماتی و هێژئاوایی.
لەم دەقەدا سەگ لە چوارچێوە سروشتییە باوەکە دەردەچێت، دەبێت هێمز بە هێفتار و نەریت و کەلتوور و ناسنامە مرۆڤکان. ئەو لەهێگەی گەیانەوە و گەیانەوە بە سەردەمی منداڵی ، ئاماژە بە سەگ لە ئێشکەوت وەکو هەمایەکی ئایینی دەکات، سەگ لە کەمەگە وەکو کارەستەیەکی باو بەدەست چینە کەمەڵایەتییەکان گوزارشتی لێکراوە، سەگ وەکو کارەستەیەکی بەکارهێنراوی جەنگ، زیندان، ئینجا سەگ وەکو بوونەکی پلە دوو لەدوای (منداڵ) لە ئەلمانیا و ئەوروپا دێت.
مەژووی سەگ، بە وردی دەگێڕتەوە، زانیارییەکان پشت بە سەرچاوە مەعریفییە ئەدەبی و سیاسی و کەمەڵایەتی و دەروونی و گیانەوەردەستی و هەتا هەواهێکانی هاگیاندن دەبەستێت، لە گەیانەوەدا پەمان دەڵێت ئەم هێمز و نیشانە ئەدەبییەی لە دوای پشکنین و خوێندنەوەی دەیان سەرچاوە بەرهەمهێناوە، سەرباری سوود وەرگرتن لە دەستکەی کە ئافرێتکی ئەلمانییە. ئەم ئافرێتە لەلایەک سەرچاوەیە و لەلایەکی دیکەش ناسنامەیە بە بەدیهێنانی کردەی پەیوەندیکردن و ئینجا گەیان بەدوای دەزینەوەی ناسنامەی سەگ.
لە تەک پەناسە و بایەخی سەگ و سازدانی هێژی جیهانی سەگ، نایشارێتەوە کە ناکۆکی و تەوانینی (ئایینی و کەمەڵایەتی) لەنەو خەزانکەی وەکو پێکهاتەیەکی هێژەماتی لەبارەی مامەڵەکردن لەگەڵ سەگ لە ئەوروپا هەیە و دەڵێت: "خانەوادەکەم خاوەنی هێشنبیریی

ئایینین، بەڵام هیچ کام لەم هەوڵانە نەگەیشتنە تاموچژ لە مامەڵەکردن لەگەڵ بەخۆکردنی سەگ". لە کاتێکدا ئەو ناسنامەی خۆی بەم شێوەیە وەسف دەکات: " مەسەلەکە پەیوەندی بە ئایینەوە نییە، من کەسێکی عیلمانیم، پەیوەندیم بە جیهانی ئایینەوە نییە، بەڵام کەسێکی مولحیدیش نیم".
چیرۆک و گێڕانەوە و بەکارهێنانی سەگ وەکو ئامراز بۆ دەزینەوەی ڕێگاکانی پەیوەندیکردن و لێکدانەوە و دابەشکردنەوەی سەر لێنوێی فکر و کەلتوورەکان، ئەو لە قسەکردن لەسەر سەگ ئەوەمان نیشان دەدات، کە بەشێک لە چێنێتی مامەڵەکردن پەیوەندی بە ڕەشنبیریی ئایینی خەزانەکانەوە هەیە. ئەو پێناسەی خۆشی وەکو کەسێکی عیلمانی، کە مولحید نییە نمایش دەکات.
"سەگ لە جیهانی ڕۆژئاوادا داکۆکی لە خاوەنەکانی دژی کەسانی بێگانە دەکات و تەنیا دژی سەگە بێگانەکانیش دەوەستێتەوە". تەنیا دەگاتە ئەوەی بڵێت "لەکانیکەس ساڵی ٢٠١٠ وەکو سەگێک بوو بە ئامرازی خۆپیشاندانکانی یەنان". لە ئاماژە بە ئازایەتی ئەم سەگە، دەیبەستێتەوە بە هەما و نیشانەیەکی دیکەی زیندووی وەاتەکەی و کەدەکی جیاوازتر لە کەدە ئاساییەکەی لە بارەی سەگ پە دەدات و دەڵێت: "کە شەش لە وەاتەکەم دەستی پێکرد، ئاواتەخواز بووم خۆپیشاندەران هەر یەکەیان سەگێکی ئاهێنراو لەگەڵ خۆی ببات، تاکو بیانپارێزێت". ئەم جیاوازییە هەما و نیشانەیە بە ئینتمای سەگ، سەگ وەکو بوونەوەرێکی باڵای هەستیار و دەسەز و خزمەتگوزار و خوادنی هەزی قوربانیدان. ئینجا کەدی ناسنامەش بە سەگێک لە دەبێتە ئامرزی خۆپیشاندانکانی یەنان و لەهەمان گایشدا کەدی سەگێکی دیکە، کە تەنیا (خەزیە و ئاواتە) ئەویش پەیوەندی بە شەشی سوریا هەیە.
ئامرز بەکاهێنراوکانی بەراورد لەنێوان مرۆڤ و مرۆڤ، کەلتوور و کەلتوور، ژینگە و جوگرافیای جیاواز بەکارهێناوە. لەهەندێک شوێن سەگ سیفەتە گیانەوەرییەکەی دەگۆڕێت، بە شتێکی دیکەی نزیک لە مرۆڤ ئەم کەدەکی ماناداری زهنییە، نوێنەرایەتی فکر و مەبەست و گوتارێکی جیاواز لە سروشتە باوەکەی خۆشی دەکات.

لەبیری نەکەین، ئەو کە قوربانی سیاسەتە لە وەاتێکی سەرکوتکاری پۆلیسی، ئاماژە بۆ دەکات کە "بەرەو ماڵ بوومەوە فکرم لەوە دەکردەوە کە ئەوروپاییەکان چەند بایەخ بە سەگەکانیان دەدەن، کەچی لە وەاتەکەمان جۆرنەکان تایبەتکراون بە ڕۆژی کودەتای ژەم و وەرگرتنی دەسەڵات، جۆرنەکانی دیکەش لەبیرکراون هەتا جۆرنە ئایینەکانیش بایەخیان نەماوە.. ئەی خودایە لەبەر (ئەوروپا) سەگیش

جۆرنی خۆیان هەیە".
لەردا کەد و ڕەمز و نیشانەکان شتی جیاوازتر لە جیهانی سەگمان پێ دەبەخشن.

پۆلیس و لێکۆڵینەوە

لایەنێکی دیکە ئەوەیە دوای ئەوەی (بیانکا شنیدر) تووشی ڕووداوی خۆکوشتن دێت و سەگەکەشی دوای ئەم ڕووداوە تووشی دەخی دەروونی دەبێت و لەداخی خاوەنەکەی گیان لەدەست دەدات، بەم هۆکارەوە (ئالان نەقشبەندی/ هەقایتخوانی ڕۆمانەکە/ نووسەر/ خودی ئیبراهیم یوسف) لەلایەن پۆلیسەوە دەگیرێت و تووسی لێکۆڵینەوە دێت، لەم بوارە دەیان ڕووداو، کە پەیوەندی بە پۆلیس و سزا و لێکۆڵینەوە و پشکنین و ترس و سزا و نیگەرانی لەنێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا بەکاردەنێت. وەکو شتەکانی دیکەش هەریەکەک لەم دیاردە و دەخە درووندیانەی هەیە، دەکرێت کەدەک و پتر لە کەدەکیان هەبێت. ئەمە پەیوەستە بە هەزی گوزارشت و بەرهەمهێنانی گوتاری دەق.
گرنگترین خاڵ ئەوەیە (سەگەکە) بەهۆی پەیوەندی بەهەز و سۆز و ئینتما لەگەڵ خاوەنەکەی تووشی کەشە دەروونی و ناڕەحەتی دێت و لەداخ و پژارەیەوە دەتەپێت (دەمرێت). ئەمە نیشانە و هەمایەکەی زهنی قووڵە سەبارەت بە پەیوەندی (ڕۆمانووس، بیانکای ئەلمانی، سەگ، پۆلیس و لێکۆڵینەوە، دادپەروەریی و باڵادەستی یاسا، ڕۆفتاری پۆلیس و سەگی پۆلیس و مرۆڤانە هەڵسوکەوتی پۆلیس و پشکنین. تادەم.).
لە پۆلیسخانە دەردەچن و پێیان دەبژن "تۆ هیچ تاوانێکت نەکردووە، سەگەکە خۆی مردووە و بیانکاش چاوی هەڵناوە". لە درێژەی ئەم ڕووداوانە پەنا وەبەر هەما و کەدەکی دیکە دەبات و دەبژێت:
" لە ڕێگا باسی دەسەڵاتی سەگ و ترس لەسەگمان کرد، هێندە باسی ئۆفسەری پۆلیسمان نەکرد کە کەسێکی میهرەبان بوو… سەگی ئەرە عاقڵە". ئەم گوزارشتە کەتایی لەبارەی سەگەکە بەچوونی کوڵەکەیەتی، (عەقڵ) هەمایە بە دونیایەکی جیاواز لە جیهانی سەرکوتکردن و بەکارهێنانی سەگ بە ئازاردانی مرۆڤەکان لە (زیندانی بارەگای هەوالگری سوریا). مەبەستم ئەوەیە ئەم کەد و نیشانە زمانەوانیانە ئەوەمان بە دەردەخەن، کە ڕۆمانووس ئاستە مێژووی سەگ، ڕۆفتار و کەشە و پێگەی سەگ دەگۆڕێتەوە، بەڵام لەبیری نەکردووە کە سەگ لەم دوو کەلتوورە جیاوازەدا بە دوو ئەرکی جیاواز بەکارهێناوە. کەدی سەگ دەکرێت کەدی خودی مرۆڤیش بێت، یان هەڵگرێاوی ڕۆفتاری مرۆڤ و سەگ بێت.

پلیس بۆ دژینەوە تاوان بکاری دەهێنێت و پلیس لە سوریا بۆ ئازاردانی بەرهەلستکارێ سیاسییەکانیان بکاری دەهێنێت و لە یەنان سەگ دەبەتە هەمزی قوربانی و هاوکاری مرۆف.

تاوانی سێکسی سەگ

پەیوەندی خۆشویستی و سێکس دوو بابەتی گرنگ و دوو کەدی کارای نێو دەقی هەمان و چیرۆک و شیعرن. مەرج نییە نووسەر ئەم کەدە وەکو بەشێک لە هەڤتار و خواستی خۆی بکار بهێنێت، بەڵکو دوو بابەتن، سەرتاپای مرۆڤایەتی بەدرێژایی مێژوو دووچاری کاردانەوە و بکارهێنان و کارەسات و ئاسودەیی دەروونی و کێشەی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتی و خودیشی کردووە. سێکس بەشێکە لە پێکهاتە جەستەیی و دەروونی و خواست و چێژی مرۆف، ئەم دیاردەیە لە هەژهەڵاتدا جۆرێکە و لە هەژئاوا جۆرێکی دیکەیە.
(ئیبراهیم یوسف) لە هەمانی (کەماری سەگ)دا ئەم پەیوەندییە لەنێوان مرۆڤەکان و ئینجا لەنێوان گیانەوەرانیشی نمایش کردووە. کەدێک دروست دەکات، کە سێکسی سەگ بە رێزامەندی خاوەنکانیان کارێکی بۆیە. کەدی ئەم باسە ئەوەیە، ئافرەت بەئارەزووی خۆی سێکس دەکات، کەچی سەگ هەگەر پەدراو نییە، سەگێکی دیکە بە ئارەزووی خۆی سێکسی لەگەڵ بکات.
پەیوەندی قسەکەری سەرەکی و بگرەوەی یەکەم و پاشەوانی فرەزان و فرە ئەرک و تەوانین و فکرە، باسی ئەو شەوە دەکات کە لەهەژی جیهانی سەگ لەگەڵ ئافرەتە ئەلمانییە شۆخکە پەیوەندیی و وەناکردنکی سێکسی دروست دەبێت.
دواتر کێشەی بەزار سێکس کردنی سەگێک لەگەڵ سەگێکی دیکە ئاماژە پە دەکات، کە چۆن ئەم دەبەتە کێشەیکی یاسایی و خاوەنی سەگی گایراو، سکالای یاسایی لەسەر سەگی گانکەر تۆمار دەکات. خوێنەری وریا لە کەدی وێنە کۆمیدییەکە دەردەچێت و ژیرانە سەیری زەمینەسازی پەیوەندی جدی نێوان دوو سەگ دەکات.
لە گەڵانەوەی هەوداوەکاندا ئەوە ئاماژە پە دەکات، کە دراوسێیەک سکالای یاسایی لەدژی دراوسێیەکیان تۆمار دەکات، لەبەر ئەوەی سەگەکیان لەلایەن سەگی ئەوانی دیکەوە سێکسی لەگەڵ کراوە، بە ئەوەی پرسیان پە بکەن. مەسەلەکەش پەیوەندی بەوە هەیە حەز لە هەگەزی سەگە گانکەرەکە ناکەن. لەکاتدا وەکو هەمانووس ئاماژەی پێکردووە و دەبەت "ئافرەکانیان ئازادن لەوەی بە چ جۆرێک و لەکە سکیان پە دەبەت". بەڵا گیانەوەرەکانیان هەگەڵ پەدراو نین. ئەم کەدکە پەیوەندی بە عەقڵ و کەلتوور و شەوەزیانی کەمەگەوە هەیە.

کەدی سەگ وەکو قوربانی

لەنەو هەمانکەدا کە سەربردە و مژووی سەگ و پەیوەندییەکانی ئەم گیانەوەرە بە هاووڵاتیان و پەناهەندە و کەلتووری جیاوازەوە دەگەڕێتەوە، سەگ چەندە پلەیەکی بەرزی لە کەلتووری هەژاوا پێدراوە و بەکردەوە سەگ وەکو گیانەوەرێکی خۆشبەختی خودانی پلەیەکی هەزلگیراوە، لەهەمان کاتدا هەما و نیشانەیەکی زەقیشە بە قوربانی وەکو کەرەستە و شتێکی بەکارهێنراوی نمایشکراو، بەتایبەتی لەسەردەمی جەنگ و بێنیمان هۆسکان بە سەدان سەگیان بە تەقاندەوەی تانک و هێزەکانی دوژمنانیان بەکار هێناوە و مینەهژیان دەکەن بە تەقاندنەوە. ئەمە کەدێکی دیکە کە مرۆڤ چەندە دەندانە سەگ بە کوشتنی مرۆڤ بەکاردەهێنن و پیشەلی مافی گیانەوەرانیش دەکەن.
ئەمە کەد و هەما و نیشانەیەکە بە کەرەستە و شتێک کە (دەندەیی و تاوانکاری مرۆڤ) نیشان دەدات و سەگ وەکو ئامرازێکی قوربانی و جێگەی بەزەیی ئاماژەی پێکراوە، لەکاتێکدا هەمانکە دەیان نموونەی دیکەی تەدایە کە ئاماژە و هەمایە بە (شکۆ و دەسەڵات و پێگە و هێزی) سەگ. تەنیا ناونیشانی هەمانکەش، کە ناونراوە (کەماری سەگ) ئاماژە و هەما و کەدێکی ڕاستەوخۆیە بە نیشاندانی پێگە و دەسەڵات و هێزی سەگ لە کەلتوور و کەمەگە جیاوازەکان.
هەماننووس دەڵێت : "سەگ بە خراپی و بەدیی لەدایک نابن، بەڵکو ئەمە وا لە سەگەکان دەکەین خراپ بن، یان باش... ". لەم ئاماژەیەدا ئەوەمان پێ دەبژێت، کە مرۆڤ زیندەگی سەگەکە دەگۆڕێت و دروستکەری دەخەکانە، نەک خودی سەگەکان. سەگ بە پاکی و بە تاوان دەترەکێن. کەدەکە ئەویە هەرچەندە ئەو لە منداڵییەوە لە حەپەی سەگ تەقیوە، بەڵام سەگ گیانەوەرێکە بەسروشت بە باشی دەتە زیان و مرۆڤ کەدەکانی دەگۆڕێت.
(هەماننووس/ ئالان نەقشبەندی/ ئیبراهیم یوسف) نزیکەی چوارسەد لاپەڕەی لەبارەی سەگ و جۆرەکانی و سایکۆلۆژیا و مژوو و کەشە و پەیوەندییەکانی سەگ و مرۆڤ لە دوو شارستانیەتی جیاوازدا نووسیوە، کەچی (بیانکا)ی ئەلمانی کە لەپەگەی سەگەکییەوە دەبەتە هاوەڵی پێی دەڵێت: "هەشتبیریەکی هەژار و کەمت لەبارەی سەگ هەیە".

کەدی زمان

زمان یەکێکە لە کەدە گرنگ و دیارەکانی نەو دەق، هەماننووس بە دووجۆر لە مەبەست و کاریگەریی و تواناکانی زمان لە بیناکردنی تەکنیکی هەمانکە و ئینجا وەکو ئامرازێک بە بەدیهێنانی (کردەی پەیوەندیکردن) پەنای وەبەر زمان و کەدەکانی بردووە.

لەنێو هەماناکەدا لە چەندین شوێن ئاماژە بە زمان وەکو ئامرازی پەیوەندیکردن و گەیاندن و تێگەیشتن و خە لەقالبدان و گۆشەگیریی و لەدەستدانی توانای تێگەیاندن و تێگەیشتن ئاماژە پێکردووە.
دەقەت " لەهەگەی بەکارهێنانی قاموسی ئەلەکترۆنی بەزمانێکی ناهەنامەیکم نووسی".
" تە نەخوەندەواری لەبەر زمانەکەت، فەرهەنگی زمانەکەت بایی ئەوە ناکات لە هەواڵی ئەلمانی بگەیت و یان لە هەواڵی سادەی تەلەڤزیۆنیش بگەیت... لەناخەوە هەستم بە ئازارێکی توند کرد..".
سەرباری ئەوەش لە چەند شوێنێکدا بەمەبەست بە ئەوەی دووشت بسەلمێنێت، هەندێک دەستەواژەی پەندی کوردی بە کوردی دەنووسێت، یان هەندێک ناوی کوردی بەکاردەهێنێت، دیارە ئەمەش نیشانەیە بە گوزارشت لە هەندێک کەدی دیکە لەهەگەی زمانەوە، وەکو:
یەکەم: بە ئەوەی کەدی هەبوونی زمانی کوردی و ناوی کوردی و بوونی (نەتەوە و ناسنامەی نەتەوە) لەئاکامی بەکارهێنانی زمان، نەک بەکارهێنانی سیاسەت و مێژوو بسەلمێنێت. وەکو ناوی (گازی و شیا و دەشاد و دەدار و ئالان.. تاد).
دووەم: پەمان دەێت کەدی دووەم پەیوەندی بە جیهانی کوردییەوە هەیە سەبارەت بە سەگ و پەیوەندیی لەگەڵ ئەم گیانەوەرە و کاردانەوەی لەسەر نەریت و هەفتار و بیرکردنەوەی تاکی کوردی و کەهەگەی کوردستانی.

کەدی زمان یەکێکە لەو کەدە دووبارە بەکارهێنراوەکەی نەو هەمانەکە، ئامانج و مەبەستی جیاواز دەگەیەنێت، گوتاری زمان، گوتارێکی فرە هەهەند و شێوازە. گوتارێکە پەیوەندی بە هزر و زهن و وێناکردنی شتەکان لەنێو زمانەوە هەیە.
کەدی زمان بریتییە لە:
کەدی پەیوەندیکردن بە دەوروبەر.
کەدی تێگەیشتن و لێکدانەوە
کەدی ئاخاوتن و گفتوگۆ لەگەڵ ئەوانی دیکە.
کەدی زمانی سەگ
کەدی ساخکردنەوە
کەدی ناسنامەی نەتەوە (کوردی) و (ئەلمانی) و (عەرەبی) بە نموونە.
بە نموونە ئاماژە بەوە دەکات، کە بوونی دیالێکتیک مانای دەوەمەندی خودی زمانەکەیە، کورد چەندین دیالێکتیکی وەکو کرمانجی و سۆرانی و زازایی و کەرمەشانی و گۆران.. هەیە
کەدی زانینی چەند زمانێک
کەدی خوێندن و کەرسی زمان

کەدی سایکۆلۆژیای زمانی سەگ

کەدی زمانی سەگ

هەمانىووس دەبژێت " چوارسەد هەزی سەگ هەیە سەگ زمانی خۆی هەیە، هەروەها کەدی خەشیان هەیە، لە تۆژینەوەیەک دەرکەوتووە سەگ نازدە کردەی ئاماژەی هەیە، لانەویاندا داواکردنی خواردنەوە، یان داوای یاریکردن و کردنەوەی دەرگا..".
بە ئەم ئاماژەیە، گرنگە لەپشتاو گەیان بەدوای دەزینەوە و شیکردنەوەی کەدەک، کە پەیمان دەبەت ئەی مرۆڤ لەوە بگە، سەگ وەکو گیانەوەرێک زمانی تایبەتی ئاماژەی هەیە، لەپشتاو بەدیهێنانی کردەی پەیوەندیکردن بە دەوروبەرەکەی خۆی ئەم ئاماژانە بەکاردەهێنێت. کردەکانیشی هەمجۆر و بریتین لە داواکردن و ئاگادارکردنەوە و خواست و پەویستیی و تووڕەیی و هەڕەشەکردنەوە... تاد.
ئەم کەدە وا لە مرۆڤ دەکات وردتر لە کەدی پەیوەندییەکانی لەگەڵ گیانەوەران بەوانێت، فکریان لە بکاتەوە و شیکاریان بکات. ئەم کەدە لەکردەوەدا پەویستی بە کردەی (تێگەیشتن، شیکردنەوە و حووکم و بڕیار) هەیە.
لە ئاماژە و بەکارهێنانی زماندا گوتارێکی گرنگمان پێ ئاشنا دەکات، کە دەبەت:
سروشتی مرۆڤ هەمووی یەکە، زمانەکان لەکمان جیا ناکاتەوە، زمانی ڕۆح، هەست و نەست، هوشیاری، دەرککردن، ئەمانە زمانی نوێنەتەوەیین زمانی سەرتاپای جیهانن".
بەگومان زمان هەما و نیشایەکەی فکری گرنگە، هەر تەنیا ئامرازی پەیوەندیکردن نییە نییە، بەڵکو ئامانجە لەپشتاو پێکهێنانی ژینگەیەکی یەکسان و هاوبەشی مرۆیی لەگەڵ ئەوانی دیکە. زمان پەیوەستە بە ژینگەی و دەوروبەری فکریی و تەوانینی مرۆڤکان. نەک هەر تەنیا لای مرۆڤکان، بەڵکو سەگیش لەم کەمارەی (ئیبراهیم یوسف)دا خودانی دەیان کەدی تایبەتی خەیەتی و بەکردەوە خواست خەیان و سایکۆلۆژیای خەیان بەم ڕەفتار و جووڵە و ئاماژانە دەردەبڕن.

کەدی کوردبوون

یەکێک لە کەدکانی نەو ڕەماناکە پێناسەکردن و دیارکردنی ناسنامەی نەتەوەیە بە ئاوەی دەمارگیر بەت، یان نەتەوەپەرستانە بئاخڤێت. بەپێچەوانە ئاوی کارەکتەری سەرکی و پاڕەوانی ڕەمانە و هەقایەتخوانی سەرکی ئاماژە بەوە دەکات کەمنیست بووە، عیلمانییە

بە ئاوەی مولحید بێت. زمانی دایکی کوردییە و ئینجا لە قتابخانە فەری عەرەبی بووە و بەم زمانەش دەنووسێت، سەرباری فەرەنسی و ئینگلیزی و دەیەوێت فەری ئەلمانیش بێت. ڕاشکاوانە ئاماژە بە سوری بوون دەکات، بەڵام ئاو لە زەر شوێندا ڕاشکاوانە کەدی کورد بوون وەکو زمان، کیانێکی جیاواز لە زمان و ڕەگەز و نەتەوەکانی دیکە دەبینێت، بە ئاوەی پلەبەندی لەم دیتنە بکات.
تەنیا شتێک وەکو پرسیار و گریمانە و لێکدانەوە ئاماژە پێ دەکات ئاویش (تێکەڵبوون و توانەوەی یەکلایەنە/ اندماج) وەکو پرسێک و کەدێکی دەبینێت بەیە پێی وایە "تێکەڵبوونی یەکلایەنە، قوتدانی ئاوی دیکەیە". ئەمە لە ڕاژەڵەکات ڕوو دەدات، کەچی لە ئەلمانیا کە نزیکەی ١٨٠ زمانی جیاوازی تێدایە، ئەم تێکەڵبوون و توانەوەیە ڕوو نادات.
ئەم کەدە لێکردەوەدا گوتارێکی فکری و سیاسی و کەلتووری و کەمایەتیش، کردەیەکە لە ڕاژەڵاتدا توانەوە و قووتدانی ئاوانی دیکە، وەکو بەرنامە ستراتیژی سیاسی باڵا دەستە، بە مانای سینەوەی ناسنامە و پێناسە و توانەوەی ئاوانی دیکە دێت.

کەدی تێکچوونی هاوسەنگی

لە ئەلمانیا کەدێکی دیکەی گرنگ هەیە، کە سەگێک، یان گیانەوەرێک دەمرێت، دەیبەنە گۆڕستانی تایبەتی گیانەوەران و بەنز و بایخەوە ڕاوەسمی ناشتنی گیانەوەرە مردووەکە لە گۆڕستان ئەنجام دەدرێت، کەچی لە ڕاژەڵاتدا ئاماژە بە دەخی سوریا دەکات، لەگەڵ گیانەوەی بەسەرهاتکان لەلایەن قسەکەری سەرکی نێو ڕەمانەکە دەبژێت: "چیرکی منداڵکان، چیرکی ئاو منداڵانی لەبرسان دەمرن، یان لەژێر خانوو ڕووخاوەکانیان دەیاندەزنەوە…". ئەمە کەدی تێکچوونی هاوسەنگی و شکاندنی شکەی مرۆڤ و ڕەزگرتنی گیانەوەران لەهەمان کاتدا.
کەدی نەبوونی هاوسەنگی لەنێوان بایخدان و ڕەزگرتن لەنێوان مرۆڤ و سەگ، لەنێوان کەلتووری ڕاژەڵات و ڕاژئاوا، لە نێوان مرۆڤ لە وڵاتی ڕاژەڵات، سەگ لە وڵاتەکانی ڕاژئاوا. تێکچوونی ئەم هاوسەنگییە، لە کۆتایدا دەبێتە هەکار بۆ بەدبەختی و کێچکردن و ئاوارەیی و ڕووکردنە پەناهەندە و لەهەمان گاڤیشدا نیشانە و هەمایە بۆ دروستبوونی کەدی تێکچوون و نەبوونی یەکسانی و هاوسەنگی لەنێوان دوو جیهانی جیاوازدا.

کەدی ناوەکان

ناو بگشتی لەنو دەقدا ئاماژە و هەمایە بە چەندین کەدی دیکەی نادیار، کە نووسەر لەپشناو گیاندنی مەبەست و پەیامی جیاواز بەکاریان دەهێنێت و هەندێکیان بەشێوەی ناڕاستەوخۆ کار دەکەن. هەر ناوێک لەتەک ئەرکە سروشتییە باوەکەی خۆی، چەند ئەرکێکی دیکەی ناڕاستەوخۆ و شاراوە و جیاواز لەپێکهاتە سروشتییەکەی دەگێڕێت.
ناوی شوێن، ناوی کارەکتەرەکان، ناوی شتەکان، ناوی پێکهاتە و کەرەستەکانی نێو دەق. ئەمانە نیشانەی زمانەوانی و هەمای فکری و ئاماژەی دەروونی و کەلەپایەتین بە دەزێنەوە و پشناسەکردن و بەدیهێنانی کەدی زمان بە راپەڕاندنی گوتاری نێو دەقەکە.
(ئیبراهیم یوسف) لە بەکارهێنانی ناوەکان (کەس، شوێن، فکر، شت و کەرەستەکان) مەبەستی قووڵتر لە مەبەستە ڕاستینییە باوەکەی هەیە. کە دەڵێت (هەوس، هەوسیا) سەگیان بە تەقاندنەوە بەکار دەهێنا، ئەم جەرەک لە داپچڕینی بەرگی مرۆبوون و هەستی مرۆیی. کاتێک ئاماژە بە شت، یان فکر و نەریت دەکات، دەڵێت دوای دەست لەسەگ دان، پەیوستە لەنو ئەلمانیا (دەست بە خۆ بشۆن) ئەم هەم ئاماژەیە بە ناوی نەریتی کەمەگەی موسلمانی کوردی و هەمیش جەرە گومانەکە لە پیسی و ڤایرەسی سەگ و خەدوورگرتنە لە ئاگرتن و بەخۆوکردنی سەگ لە هەوانگەی ئایینی و کەمەایەتییەوە. ئەم کەدە نیشانەیە بە کەلتووری ڕەڕەهەاتی.
ناوی کارەکتەرەکان، و ناوی شوێنەکان ئاماژەن بە پەیوەندی قسەکەری سەرەکی و پاڵەوانی سەرەکی ڕەمانەکە لەگەڵ کەسەکان و مەژوو، شوێن و نەریتەکان. ئەمانە هەر یەکە خودانی کەدەک، یان پتر لە کەدەکن و لەم ڕەگەیەوە نووسەر دەرگای (بیرکردنەوە و لەکدانەوە و ناسینەوە و پشناسەکردنەوەی شتەکان) دەداتە دەست خوێنەر، خوێنەری وریاش دەبێت بەدوای ئەو شتانەدا بگەڕێت، کە نادیارن.

کەدی نەریت و ڕەوشت و ڕەفتار

لەنو دوقی ڕەمانی (کەماری سەگ) ڕەمانووس بە مەبەست و لەپشناو دروستکردنی وێنەیەکی زهنی پشت ئەستوور بە کەلتوور و بەراوردی نەریت و ڕەوشتی دوو شارستانیەت، یان دوو شوێن و کەلتوور و پێکهاتەی کەمەایەتی جیاواز، ئاماژە بە هەما و نیشانەکانی (نەریت و ڕەفتار و کەلتوور) دەکات.
لەڕەگەی ئەم ئاماژانە بە ئەوەی وەسفی درۆزدازە و ڕەگە بزرکەر بە خوێنەر دروست بکات، بە ئاماژەی خەراپ، بە کورتە نموونەی پووخت بەشێوازی گەرانەوەی چەکراوە، بەراوردی دوو نەریتی جیاواز دەکات، لەبارەی ئاگرتنی سەگ، پەیوەندی مرۆڤەکان لەگەڵ گیانەوەر و

بۆتایبەتیش سەگ، کاردانەوەی دەروونی کەسەکان و میهرەبانی و دڵندەیی مرۆڤ لە بەرانبەر سەگ ئاماژە پێ دەکات. مەبەستیش لەمانە هەمووی ئاوێنە، کە پەناهەندەی سوریی، چۆن لەنێو کەمپگەیەکی نوێی ئەوروپایی خۆیان دەگونجێن، یا کەدەکانی کلتوور چۆن ڕێگریان لە دەکات، سەگ بەخۆو بکەن، سەرباری کەدی ململانێی خۆ گونجاندن و شێواز هاوچەرخانە و تەکنیکی پێوەندیی و ئامانجی کەسەکان لەپەناو مانەوە لە بەهەشتی پەناهەندەیی.
کەدەکان دەداتە دەست خوێنەر و بەزمانێکی سادە بە خوێنەر دەڵێت، پەناهەندە لە چ دۆخێکی دەروونی و کلتووری ئاڵەزدا لە شوێنە نوێیەکەدا دژین و تووشی چ دۆخێک دەبن، کە پێوەندی بە خودی مرۆڤەوە هەیە، ئەو پێچەوانەی ململانێی مرۆڤ لەگەڵ مرۆڤ لە شوێنە نوێیەکە، ململانێکە دەبەستێتەوە بە مرۆڤ و گیانەوەر.
هیچ کەسێک لەسەر شێوە و کێشە لەگەڵ مرۆڤەکان تووشی زیندان و پۆلیس و لێپرسینەوە نەبووە، بەڵکو لەبەر خراپ پێشوازیکردن لە گەڵ سەگ تووشی کێشەی یاسایی دەبن، یان سەگ لەبەر خاوەنە میهرەبانەکەی تووسی دۆخێکی دەروونی خراپ دێت و لە ئاکامدا دەتەپێت.
ئەمانە کەدە فرە جۆرەند و فرە ئەرکی نەو دەقی (کەماری سەگ)ن. هەر کەدێک ژمارەیەک کەدی بچووکتر، یان فرە جۆرەندتر لەنیو خۆیاندا هەیە دگرن، هەندێک دیارن و هەندێکیشیان نادیار و ناڕاستەوخۆن و پەیامی شاراوە دروست دەکەن، خوێنەریش دەتوانێت لەتێک ئەم کەدانە کەدی دیکە بە دەقەکە ببەخشێت، چونکە بیرکردنەوە لەنەو دەقەکە کراوەیە، لەکەدانەوە فرە جۆرەندە، وێناکردنی بابەتەکان و هاوداوەکان شایانی گرینگانەی هەمەجۆرن.

٥٦ کەدی ناونیشان

بگومان ناونیشان جەنگە کەدێک و پتر لە کەدێک لە خۆی بگرێت، ئەم جۆرانە لەتێک ناونیشانی سەرەکی (کەماری سەگ)، ٥٦ کەدی دیکە وەکو سەرە بابەت لە خۆگرتووە، کە دەکرێت هەر یەکێک لەوانە چیرۆکێکی سەربەخۆ بن، لەنەو جۆرانەکە و یەکتر تەواو دەکەن.
مەبەستم ئەوەیە بڕۆم ئەم ناونیشانانەش مەبەست و مانا و گوتاری خۆیان هەیە، گوزارشت لە زەر دەخ دەکەن، کە هەر هەموویان خزمەتی ناونیشانە سەرەکییەکەی جۆرانەکە دەکەن. پێوەندییەکی توند و سەرکەوتووش لەنێوان ناونیشانە لاوەکییەکان و کەماری سەگ و هاوداوەکان و بابەتە ئاماژەپێکراوەکان و خودی کەدەکانیش لەنەو جۆرانەکە هەیە.

کەدی خۆ لێبیر نەکردن

خاکی گرن ئاوی کە رەمانووس هەقایتخوانی سەرکی و پاڕاوانی ڕەمانەکەی خەیاتی، خەی لەبیر ناکات و کەنتڕۆڵ لەدەست نادات و کەس ناتوانێت ناکاتەوە، بیروڕاکانی مینادەوانەن، ئامادەی گفتوگۆیە، تەنیا لەهەندەک بواردا منداڵکانیشی ڕەخنەی لە دەگرن و ئاوێش نەرمونیانانە پێشوازی لە ڕەخنەکانیان دەکات. لە سەردەمی دیکتاتۆریەت لە سوریا، لە کۆچکردن، لەماناوەی لە ئەلمانیا و تەکنەبوون لەگەڵ کەمەگەی نوێ، دەستایەتی لەگەڵ ئافرەتی ناسک و نازداری ئەلمانی کەنترۆل لەدەست نادات، مرۆڤکی هەمن و ئارامە، دەزانێت چی دەڵێت و چۆن دەئاخڤێت و مەبەستی لە قسەکردن و گەڕانەوەی ڕووداوەکان چییە، هەرچەندە درێژ درێژ شتەکانی گەڕاوەتە، بەڵام هەر شتێک شوێنی سروشتی خەی لەنێو دەڤەکێ پە بەخشراوە و ئاو معاناتی زمانی ئەلمانی لە تێگەیشتن و گەیاندنی مەبەست و لەکدانەوە و شیکردنەوە و گەڕانەوەی بابەتەکان هەیە، بەڵام دیسان ئەمانە نەبوونەتە هەکار بۆ ئاوەی ڕەمانووس دوور لە نەریتی باو، بەتوڕەیی و کاردانەوەی خراپ و هەڕچوونەوە بیر بکاتەوە و کەدەکانی نێو دەڤەکێ دروست بکات.

دوا کەدی ڕەمانەکێ

کەتایی دەق لە سەرەتا و دەستپێک و زمانێ خۆش بەیەک بەستراوەکەی گرنگترێ، دەکرێت لە کەتایدا هەموو دەڤەکێ بۆ تەنیا وەناکردنەکی بچووک پێ بکرێت لە مانا و مەبەست، پەرەگرافێکی کورت چەند وشەیەکی فرە مانا و مەبەستدار لەکەتایی دەڤەکەدا دەتوانێت تەواوی شتەکان هەبگەێنێتەوە. لە ٣٦٢ لاپەڕەدا کە پرە لە کەد، پڕ لە وەناکردن و لەکدانەوە و تەفکرین و جووڵە و ململانێ و بیرکردنەوە و ڕاکردن و پێشوازیی و ڕەتکردنەوە و دەیان شتی پە لەشت، ئاو باسی ململانێ مرۆڤ لەگەڵ سەگ و چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ سەگ لە کەلتوورە جیاوازەکان دەکات و (بیانکا)ی ژنێ ئەلمانیش تووسی دەخی خەکوشتن دەت و ئەمەش دەبێتە هەی ئاوەی سەگەکەی (ڕەکی) بەهەی ئەم ڕووداوە دەخی دەڕوونی تەکبچێت و لە کەتایدا، پێش تەواو بوونی ڕەمانەکێ بتەپێت.

کەچی نووسەر لە دواین پەرەگرافدا دەبڕێت " دەبووژەمەوە، ئاوەی بەسەرم هات وەهم بوو، بیانکا ژیانی بە گەڕایەوە و ڕەکی بەدوایدا دەڕوات، ئاوەتە ئاواتەکەم هاتە دی. مەزەندەکانم هەڵە بوون.

دوای ئاوەی (بیانکا) دەکەوێتە نەخۆشخانێ پۆلیس هەواڵی ئاوەی پێ دەدەن، کە چاوی کردەتەوە و گوتیەتی ئاو خەی هەولێ داوە خەی بکوژێت، بەمە (ئالان نەقشبەندی) پەناهەندێ ئاهەکی دەتەوبەر و لە

تەمەت وگومان و تاوانباریی دەردەچێت و ئاست دەبەتەوە. لەکردەوەدا دەسەلمێت ئەو هیچ پەیوەندییەکی بەم ڕووداوە نییە. لە کۆتایی ڕۆمانەکە هەموو شتەکان، ڕووداوەکان، هەستەکانی و کەدەکان لەم چەند پەڕەگرافە کورت دەکاتەوە و دەڵێت:
"لەی نزیک بوومەوە، بەدەنگ بوو و قسەی نەکرد، بانگی سەر جگاکەی خەمم کرد و یازدە سگەکە تووڕەبوون و لە شوێنی خۆیان متبوون و نەجووڵان. سگەکان وەک لە ڕۆژی جیهانی سگەکاندا قسەیان نەدەکرد و هیچ بەرپەرچکیان نەدەدایەوە. سیمایەکی سارد، بێهام پڕچڕ و تام بوو، لە جاران جوانتر بوو. وەک مینیاتۆرێکی ئەفسانەیی وروژێنەر دەرکەوت، بەردەوام بوو لە داکەندنی جلەکانی پارچە لە دوای پارچە دای دەکەند: کراسەکەی ژێرەوە، شەرتەکە، ستیان، ئەو ڕووت بوو و بەرەو ڕووی چووم، لە شوێنی خەمدا، چەقیم و پەم نەکرا چە دیکە بجوولێم، پەی ناگەم، کەواتە بە کە خەت ڕوت دەکەیتەوە؟ ... دەمەوێت هەڵبستم، بەرەو دەرگا بچم، ژووڕەکەم هیچ دەرگایەکی نییە، ئای چی ڕووداوە؟ چیم بەسەر هاتووە؟".
تا دەڵێت:
"نەفڕەت لەم مەتەکە نەعلەتییە!". ئەمە دوا کەدی ڕۆمانەکەیە و ئیدی ئەمە دیماهیی دەقەکەیە.
(بیرەوەریی و ژیانناممەی من و سگ ئازار بەخش، سەرچاوەی مەعاناتی منە لە منداڵییەوە... ئەوەی ئەم شەوە ڕوویدا، وەکو نامەیەک بوو بە من، بۆیە دەبێت بۆیارێک بدەم، بۆیای کۆتایی!!". بەم وشە و پەیڤانە دەڤەکە کۆتایی دێت. ڕۆمانووس دەگاتە ئەو بۆیارەی کەدی هەموو دەڤەکە دەبەستێتەوە بە (پەویستی بۆیاردان). خوێنەر دەبێت بیر لە کەدی بۆیار بکاتەوە.
کەدی (بۆیار) و (هەکاری ترس و معانات لە منداڵییەوە) و (ژمارەیەک بابەتی پەیوەست بەم دەخەی لە منداڵییەوە هەیەتی، لە ئەلمانیا و لە سەردەمی پەناهەندەیی دەردەکەوێتەوە و دەبێتە سەرچاوەی ڕۆمانکی دوور و درێژ، ڕۆمانێک کە هەم بیرەوەرییە و پەیوەستە بە ڕووداوە هەقیقی و واقیعکانەوە و دیان ڕووداوی هەقیقی و ناوی هەقیقی و شتی ئاستەقینە دگەڵێتەوە، لەهەمان کاتیشدا خیاڵ و مەزندە و لەکدانە و تەوانینی دەروونی و فکری لەخۆگرتووە.
ئەمە کەدی کۆتایی ڕۆمانکەیە، لەووی هونەرییەوە بەشەویەک کۆتایی پەهناوە، کە خیاڵ و هەقیقەت تکەڵ. بە جۆرێک لەجۆرکان ئامانجی دروستکردنی کەدی دیکەیە، کە پەیوەندی بە (خەشەویستی، سکس، ئیرادە و بیرکردنەوە لەبارەی کەسایەتی) پەناهەندەیەک لەگەڵ (بیانکا)ی شۆخ و شەنگی ئەلمانی هەیە. سەرەتا (بیناکا) ئەو ئادەکەشەت بە نزیکبوونەوە و خەی بە ڕووت دەکاتەوە، کەچی

لەکۆتایدا مانووس وا شتەکانی وێنا کردووە، کە دایۆت (ئافرەتەکە لەبکشتە شوێنی نووستنی خۆی)، بەم دیسان دوای خۆووتکردنەوەی ئافرەتەکە، ئەو لەجێی خۆی دەچەقێت و ئیرادە ناکات دەستی بە ببات.
ئەم کۆدی سەرەتا و کۆتایی مانەکەیە.. هەموشی لەگەڵی فڕبوونی زمانەوە دەست پێ دەکات لە (پەناهەندەیی)… ! ئیدی ئەم کۆدکانی دیکە بەخۆی دەبەستێتەوە و درفەتی شیکردنەوە و لێکدانەوەیان بە دروست دەکات و هەموشیان گوتاری مانەکە پێکدەهێنن کە بریتییە لە ژیانی پەناهەندەیی و پێوەندی نوێی پەناهەندە لەگەڵ ژینگە و شوێنی نوێ، بە هەموو هەهەند و پێکهاتە و جۆرەکەوە.. !

دیماهی و پوختە

هەمانەکە مرۆڤ شوێنی خۆی داوەتە (سەگ)ی گیانەوەر، ئەو گیانەوەری لە کەلتوور و شارستانییەتە جیاکانی جیهان هەمیشە نزیک مرۆڤ بووە. لە کەلتووری بیابان مرۆڤ ناوی زارەکانی ناوە سەگ، سەگ لەنزیک مرۆڤ ژیاوە، لە هاوکێی ئایینی ئیسلام وەکو بەشێک لە خێپارێزی سەگیان وەکو گیانەوەرێکی پیس وەسفکردووە، لەکاتێکدا لە ئەشکەوت هەکەی پاسەوانانە دەگەڵت.
لە کەلتووری هەژاوایی سەگ بەپلەی دووەم لە دوای منداڵ دێت، ئینجا ئافرەت شون پێیان دەکەوێت.
تەکنیکی بیرەوەریی و ژیانناەی لەخۆگرتووە، شتەکان و بەشەکانی هەمانەکە لەنەوان هەقیقەت و خەیاڵدا هەنراوە، پشت بە گەڵانەوە دەبەستێت، سوودی لە کەلتوورە جیاکان وەرگرتووە، زمانەکی سادە هەموو کەسێک دەتوانێت بیخوێنێتەوە و تێی بگات، لەهەمان کاتدا پڕە لە (مانا و مەبەست و پەیام) و ئاوسە بە فکر و کەلتوور و وێناکردن و شتی زهنی ورد.
هەمانەکی کوردییە بە زمانی عەرەبی نووسراوە، خودانی ناسنامەی (کوردبوونە)، لەهەمان کاتدا هیچ خەتواندنەوە، یان توندانەوەی ئەوانی دیکە لەنەو زمان و بوونی کوردیدا بەدی ناکرێت. تەوەرەی سەرەکی قسەکردن لەسەر سەگ و ێیشە و نەژاد و جۆر و پێوەندی ئەم گیانەوەرییە بە خودی مرۆڤەوە لەووی کەمەایەتی، ئابووری، سیاسی، دەروونی و سەربازی و هەواگری و یاسایی.
خاڵێک سەرنجی راکێشام، وەکو زۆر لەو فیلمانەی لەبارەی سەگەوە ئامادەکراون، کە ئەوانیش پشتیان بە دەقی نووسراوی چیرۆک، هەمان بەستووە، فیلمەکە سەرەتای هەیە، کێشە و گرفت و ناکۆکی و زانیاریی لە نەوەاستی بابەتەکە هەیە، لە کۆتایدا ئەوانەی سەگ هەت

دەکەنەوە، دەرگای دە و عەقڵ و وێژدانیان بە خودی سەگەکە دەکەنەوە و پشتگوێی لە دەستایەتی و بایەخ و گرنگی و شایستەیی سەگ دەکەنەوە، ئەم هەڵوێستەیان هەمان شتە، دوای ناکۆکی و هەڵتەکردنەوە و خۆپارێزیەکی دوور و درێژ و دەیان کێشە لە دیماهیدا هەڵوێستەکە ئەوەمان پێ دەڵێت، کە مرۆڤ شایەنی بەخەداچوونەوە و گەڕان و چاکسازیی و گۆڕینی هەڵوێست و هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەیە.
ئەویش لەکۆتایدا پشتگوێی لە سەگ دەکات، وەکو چۆن لە فیلمکان ئیرادە و دەستەاتی سەگ سەردەکەوێت لەم هەڵوێستەدا ئەمە هەوودەدات.
ناونیشانی هەڵوێستەکە ئاگەر هەندێک بیریان بە ئەو بچێت، کە بەکارهێنانی سەگ وەکو نیشانە و پێناسەی کەمارکە جۆرێک لە سوکایەتی و ناولێنانێکی خراپە، لە کردەوەدا دەقەکە شتێکی دیکەمان پێ دەڵێت و خودی ناونیشانەکەش سوکایەتی نییە، بەڵکو گەڕانەوەی بەسەرهاتی سەگە، کە سەگ (دەستەات و پێگە و توانا و هێزگرتنێکی یەکجار زۆر و بەهێزی) هەیە. بەیەکەوە هەڵوێستەکە ئەمە بە (دەستەاتی سەگ) ناو دەبات. واتە ناونیشانەکە شکاندن و سوکایەتی نییە، بەپێچەوانەوە بەرزکردنەوەی پێگە و بڕوونی سەگە لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ مرۆڤ، بەتایبەتی لە هەژئاوا. تەنیا وای لەهاتووە لیستێکی دوور و درێژی ئەو سوریانەش تەمار بکات، کە لە ئەوروپا سەگ بەخێوە دەکەن و هادەگرن.
لە کردەوەدا بەشێوازێک و زمانێک هەڵوێستەکە نووسراوە، کە دەستت پێکرد، حەز ناکەی وازی لێبهێنیت، ئەمەش توانا و بەهرە و دەستەاتی هەڵوێستەکە نیشان دەدات، هەوداوەکان یەکتر هادەکەشن و خوێنەر هان دەدەن، بە سەلیقەی پترەوە دەقەکە بخوێنێتەوە.
دووجار خوێندنەوە بە هەڵوێستەکە دەکرێت:
یەکەم: خوێنەری ئاسایی، هەڵوێستەکە حەز لە زانیاریەکان بکات و بە خوێندنەوە ئەم لایەنە هەڵچاو بکات.
دووەم: خوێندنەوەی قوول و فکریە. دەقەکە چەندە لە زمان سادەیە، سەد بەقەد ئەوەش فکر و تەوانینی مرۆیانە و کەلتووری و مەدەنی و زهنی و ژین بگەڕێ (توند و میانەوان) لەخۆگرتووە.
ئەم کتێبەم لە سەفەرێک بە دیاری لە خودی هەڵوێستەکە دەستکەوت، کە تەواوم خوێندەوە، تێگەیشتم باشترین دیاری ساڵی ٢٠٢٤ کە بەدەستم کەوتبێت ئەم کتێبە بەهرەداریە. هیوای بەردەوامیی لە نووسین و داهێنان و تێکینک و بەرهەمی نوێتریان بە دەخوازم.
گوتاری دەقەکە شیکردنەوە و گەیاندنی پەیامێکی مرۆییە کە پەیوەندی بە پەناهەندەوە هەیە، کە لەوەتەکەی خەیدا هەموو شتێکی بە ترس و هاونان و کوشتن و قڕکردن و توندوتیژی ئابلوقەدراوە، لە ئەلمانیا ژیانێکی نوێی ئازاد و کراوە بەهەموو مانایەکەوە دەست پێ دەکات،

بەرام ئەو ترسی لەمنداییەوە لەچنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ سەگ لە دڕوونیدا ماوە، لە پەناهەندیش کەشی بە دروست دەکات.. بەیە پەویستی بە (بەیار، بەیار).

غازی حەسەن

پرسیار و نیگەرانییەکان لە هەکەوتنەکەی نەوان مازەوم و شەرعدا.. شاخەوان قادر شەش

ئەم هەککەوتنە (١٠/٣/٢٠٢٥) کە وەکو دەگوترێت لەژێر گوشار و چاودێریی ئەمەریکا، ڕوسیا، بەریتانیا، تورکیا و قەتەردا کراوە (چەندی ڕاستە نازانین)، هەککەوتنەکە لە نەوان بەرەی سیکولار، پەشەکەتووخواز و کۆنەپارێز، ئیسلامی کراوە. ئەگەر بزانین ئەوە لە کاتێکدایە کە لەشکری ئیسلامی بە پاپشتی تورکیا هەرشی بە سەر بەنداوی تشرین بە سەر کوردەکان بردەوام بوو، لە هەمان کاتدا لەشکری ئیسلامی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی دژ بە عەلەوییەکان ئەنجام دەدا. دەکرێ بڵێین ئەم هەککەوتنە هەککەوتنی نەوان هەزی ئاشتی و هەزی شەڕ. بەگومان گرنگە کەشەکان لە هەگبەی دایەلەگ و بە ئاشتیانە چارەسەر بکرێن، بەڵام با بزانین دەتوانین چی لە خاکانی ئەم هەککەوتنەی کە بەاوکراوەتەوە بخوێنینەوە.
لە خاکی سەهەمدا دەڵێت ڕاگرتنی ئاگربەست لە سەرتاسەری خاکی سوریادا. کەواتە دەبێ هەرش بە سەر هەزەکانی خەسەریی لە بەنداوی تشرین و حەلەب بووەستێت، کەمەکەوژیی بە سەر کەمینەی عەلەوی بوەستێندرێت. لە باری ملکەچیی بە ئاگربەست هەگبە لە کوشتار و کاولکاریی زیاتر دەگیرێت. بەیە ئەوە هەنگاوەکی ئەرێنی زەر پەویستە. بەڵام ئەگەر ئەوە تەنها نووسینی سەر کاغەز بێت، هەرش و کوشتار دژی کەمینەکان بردەوام بێت کەواتە هەموو هەککەوتنەکە دەکەوێتە ژێر گومان و خەی لە خەیدا هەڵدەوەشێتەوە.
لە خاکی پەنجەمدا دەڵێت مسۆگەری گیانەوەی هەموو ئاوارە سوریەکان بە شار و گوندەکانیان دەکرێت و دەوڵەتی سوریا دەیان پارێزێت.

گەلانەوەی هەموو ئاوارەکان بە زەدی خۆیان زەر پۆیستە، بەڵام پرسۆیەکی زەر سەختە، لە کاتێکدا زەر لە گوند و شاری خاک وەران بووین، یا لە ژەر چنگی لەشکری داگیرکەری تورکیا و چەکدارە ئیسلامیەکانی سەر بە تورکیایە. ئایا تورکیا ئامادەیە لە باکوری ڕۆژئاوای کوردستاندا، لە عەفرین و شوێنکانی دیکە بکشێتەوە و لەبگەڕێت کوردەکان و کرستیانەکان بگەڕێنەوە زەدی خۆیان؟ ئەوەی تورکیا بناسێت هیچ هەڵوێکی نەکردووە ئەگەر گومان لە جێبەجێکردنی ئەم خاڵە بکات. جگەلەوەی زەر لە ئاوارەکان بڵوا بەم دەسەاتە ئیسلامیە ناکەن کە لە نوێترین تاوانیدا کەمەکوژیی عەلەویەکانی ئەنجام داوە.

ئایا ئەم ڕێککەوتنە بە کامینەکان چی تەدایە؟

لە خاڵی یەکەمدا نووسراوە "مسۆگەرکردنی مافەکانی هەموو سوریاییەکان لە نوێنەرایەتی و بەشداریی لە پرسەی سیاسی و هەموو دامەزراوەکانی دەوڵەت لەسەر بنەمای لێهاتوویی، بەبێ ڕەچاوکردنی پاشخانی ئایینی و نەتەوەیی". واتە خاک وەکو هاوەاتی سوریا بە جیاوازیی ئایینی و نەتەوەیی بەیان هەیە لە پەرلەمان و حکومەتدا بەشداربن. لەڕەدا جێخت لەسەر مافی هاوەاتی لە بەشداریی لە پرسە یاسایی، جێبەجێکاری و دادوەریەکان دەکاتەوە. لەم دیدەوە مافی تاک لە کەمەگەدا مسۆگەر دەکرێت، هەموو وەکو هاوەاتی بە یەکسانی سەیریان دەکرێت و جوداکاریی ناکرێت. بەڵام… یەکەم، ئایا ئەم دەسەاتە ئیسلامیە دەتوانێ مسۆگەری مافی هاوەاتیان بە یەکسانی بکات؟ ئایا دەتوانێ ڕێز لە ئازادی هاوەاتیان بگرێت، لە کاتێکدا پێداگریی لەسەر جێبەجێکردنی شەریعە دەکات؟ پێداگریی لەسەر سوریایی بوون و عەرەبی بوون دەکاتەوە؟ زەر سەختە دەسەاتی ئیسلامی و نەتەوەیی عەرەبی بتوانێ لە ئاستی ئەم خاڵەدا بێت، ئەگەر نەڵێین هەرگیز. ئایا هیچ دەسەاتێکی عەرەبی و ئیسلامی توانیوویانە مافی تاک مسۆگەر بکەن، هەموو ئازادانە و بە جیاوازیی بەشداری لە پرسە جیاجیاکاندا بکەن؟ نەخێر تا ئێستا ئەوە نەبووە. دووەم، بەپێی ڕۆژی بەشداریی هاوەاتیان لە هەڵبژاردندا و بەپێی مافی هاوەاتی لە هەر شوێنکی گرنگی دەسەاتی وەاتدا ئەندامانی ئەو شوێنانە بە خێکی سەر بە زەرینەی ئایینی و نەتەوەیی پێ دەکرێنەوە، ئەوەش نایەکسانی دەهێنێتە ئاراوە، کە بەئەگەری زەر ناڕەوایی، چەوساندنەوە و ناکۆکی بەرهەم دەهێنێت. لەم بارەدا هاوەاتیانی سەر بە ئایین و نەتەوەی کامینە هەست بە پەاوێز خستن و بڵاوە نان دەکرێن، لە بیارکاندا لە تەماشاکەر بڵاوە هیچیتر نابن. بەکورتی مەدلی کەمەگەی مەدەرن لەسەر بنچینەی مافی تاک و هاوەاتیبوون لە سوریادا کە تەکەیەکی نەتەوەیی و ئایینیە و

مژووی خوناوی لە نوانیادا هەیە، نایالیستانەیە و زۆر سەختە بەدەست بێت.

ئایا ئەم هەڵوێستە بە کورد چی تێدایە؟

ئەمە نازانین جگە لەم خانە، هەڵوێست لەسەر چیتر کراوە و چ بڕیارێک بە کوردەکان دراوە، بەیە تەنها هەروەستەیەک لەسەر ئەم خانە دەکەین کە بەاوکراونتەوە. لە خاڵی دووهەمدا نووسراوە "کەمەگەی کوردی کەمەگەیەکی هەسانە لە دەوڵەتی سوریا و دەوڵەتی سووریا مافی هاوڵاتی بوون و هەموو مافە دەستوورییەکانی مسۆگەر دەکات". یەکەم مافی هاوڵاتی بوون (وەکو لە خاڵی یەکەمدا ئاماژەی پێ کراوە) کە پێشتر لە سەردەمی ژەمی بەعسدا نەبوو ئێستا دانی پێنراوە. بەم واتایە کورد وەکو هاوڵاتی سوریا مافی هاوڵاتی بوونی هەیە و هەموو مافێکی وەکو هاوڵاتی هەیە. بەڵام مافی هاوڵاتی بوون کە ناوی مافی لێنراوە، لە وڵاتی ئازادا بە یەک و دوو مسۆگەر، نکۆیلەکردن لێی تاوانە. چونکە کورد لە زێدی باب و باپیرانی خۆیدا پێویستی بەوە نییە کەس ئەو خۆشی پێ بکات. پێشتر ژەمی بەعس تاوانی لەم بارەیە ئەنجام دا، ئێستا تاوانکە نەماوە. دووەم مەبەست لە مسۆگەرکردنی هەموو مافە دەستوورییەکان چییە؟ ئەم خاڵە وەکو لاستیک وایە دەکرێ بە ئارەزووی دەسەڵات فراوان بکرێت و وە بە پێچەوانەشەوە تەسک بکرێتەوە. ئایا مەبەست ئەوەیە کوردەکان بەپێی خاڵی یەکەم وەکو هاوڵاتی مافی بەشداریان لە پەرلەمان و داموزراوەکاندا هەیە؟ ئەگەر ئەوە مەبەستە، ئەوا ئەو هەڵوێستە ئەوەیە کە تورکیا و قەتەر و نێرانی خەسڵەتی ژئاقا دەیخوازن. لەم بارەدا دەسەڵاتی خەسڵەتی و مافی نەتەوەیی کوردەکان نامێنێت. چونکە لەم بارەدا سوریا هی هەموانە، هەموو لە سوریادا وەکو هاوڵاتی بەشدارن، پێویست بە مافی نەتەوەیی ناکات کە جوداخوازیی لە خۆ دەگرێت. تیۆرییەکە وادەڵێت. ئەگەر وابێت ئەو هەموو شتە و خوێندشتنە بە چی بوو؟ بە مافی هاوڵاتی بوون!؟ بە پێچەوانەوە ئەگەر مەبەست لە مسۆگەری هەموو مافە دەستوورییەکان ئەوەیە کە کوردەکان بە پێی دەستور مافە نەتەوەیی و ئامیارییەکانیان مسۆگەر دەکرێت، کەواتە کوردەکان هەگبەی ئەوەیان پە دەدرێت کە خەسڵەتی خۆیان هەبێت و نموونەی کانتۆن یا هەرەمێکی ئێتنەم یا فیدرال پێک بهێنن. بەڵام ئایا دەکرێ بەپێی ئەو بڕیاوکراوەیە بڕوا بەو دەرئەنجامە بکەین؟ خاڵی چوارەم داوای یەکخستنی هەموو داموزراوە مەدەنی و سەربازیەکان لە باکووری ڕۆژهەڵاتی سوریا لە چوارچێوەی بڕیاوبڕایەتی دەوڵەتی سوریادا دەکات. ئەوەش گومان لەسەر بوونی مافی ئێتنەمی دروست دەکات، چونکە ئەوەی ئاستەوخۆ لەم خاڵە دەخوێندرێتەوە ئەوەیە کە دەوڵەتی

سوریا سەرپەرشتی دامەزراوە سڤیل و سەربازییەکان دەکات. بۆیە دەکرێ بگوترێت خەباتی چەکداری لە چوارچێوەی دەوڵەتدا هەیە، بۆیە دەکرێ لێم بارەدا دامەزراوە سڤیل و سەربازییەکان بمێننەوە و لەژێر چەتری دەوڵەتدا درێژە بە بوونی خۆیان بدەن. بۆچی؟ کە ئەرکی بەرگریکردنی کوردستان دەگرێتە ئەستۆ؟ ئەگەر مەبەست کوردەکانە بە هیچ ئاماژەیەک بە مافی خەباتی چەکداری ناکرێت؟

خاڵی حەوتەم خاڵێکی مەترسیدارە بۆ داواکاریی کەمینە ئایینی و نەتەوەییەکان. خاڵێکە بۆ دڵی تورکیا و قەتەرە. ئەم خاڵە وەکو لاستیک دەکرێ بۆ هەر لایەکدا ڕابکێشرێت کە دەسەڵات گرێکیەتی. دەکرێ بۆپێی ئەو خاڵە داوای مافی خەباتگێڕی چەکداری دروزەکان و کوردەکان دژایەتی بکرێت و هێوایی بۆ سەرکوتکردنی هەر هەوڵێک بۆ مافی خەباتگێڕی لەلایەن دەسەڵاتەوە بدرێت. دەکرێ بگوترێت ئەم خاڵە مەبەستی داوای جوداخوازییە نەک مافی خەباتگێڕی. بۆیە کێشەی ئەم بەیاوکراوەیە ئەوەیە بۆ یەک وشەش ناوی مافی خەباتگێڕی ناهێنێت، بۆیە نادروست نییە ئەگەر خەڵک گومانبین بن.

لە خاڵی چوارەمدا ئاماژە بۆ کێشەکانی دەسەڵاتی سوریا بەسەر کەمگەکانی نەوت و گازەوە دەکات. ئەگەر دەوڵەت کێشەکانی کەمگەکانی نەوت و گاز بکاتەوە، کەواتە سەرچاوەی گرنگی دارایی خەسارێی لێژئاوا نامێنێت. ئەوەش ئابوریی خەسارێی زەر لاواز دەکات. ئەوە ئەگەر هەگبە بە بوونی خەباتگێڕی بدرێت. لە بارەکدا کە خەسارێی لێژئاقا بۆ مافی هاوڵاتیی بوون بگەڕێتەوە و نەمێنێت، دەوڵەت کێشەی هەموو دەروازە و سەرچاوە سروشتیەکان بکات، لێم بارەدا تورکیا و قەتەر بۆ ئاسانی دەتوانن پێژەی لولەکانی نەوت و گاز لە عێراقەوە بۆ سوریادا ڕابکێشن و بۆ دەریای سپی ناوەڕاست بیبەن. بازرگانییەکە بۆ قەتەر، تورکیا، سوریا و ئەمریکا و ئەوروپا سوودی هەیە، وەکو گازی سروشتی داواکاریی لە بازاڕی جیهانی و ئەوروپیدا بەرزە. ئەوسا مافی نەتەوەیی کورد لە بنی بەرمیلە نەوتەکانیشدا نادەزرێتەوە.

شاخەوان قادر شێش
١١/٣/٢٠٢٥

خوێندنەوەم بۆ ڕەمانی (سەمای سەما).. نووسینی: سروە مستەفا

چەند هونەرە نووسەر وەت لە بکا لەگەڵ کەسایەتیی ڕەمانەکەیدا بژیت، هەر لە قۆناغی منداڵییەوە تا گەورە بوون و سەفەر کردنی و دەرچوون لە فەرگە و بەواناما هەناوە و تەنانەت پسپۆڕی و ئیش کردنیشی، بە وەی وەستانەک وەسی بتگرە.
(سەما) ڕەمزی هەموو ئافرەتەکی سەرکوت کراوە. (سەما)ی خاوەن خۆن و پەیامی خۆی، کە پێی وابوو بە کەشێکی باو و ئاسایی دەگاتە مەرامەکانی، کەچی هیواکەی وردە وردە گەڵا بە بەرەنگاربوونەوە و بەرامبەربوون و دواییش بە قەزیەیەک کە دەبوو گیانی بە بەخت بکات.
لەو ڕەمانەدا هەست بە هاوسازیی کات (تزامن) ی ڕووداوەکانی نێو ماڵبەتی کەسایەتییەکان دەکەین ، هاوتەریب لەگەڵ گەڵانکارییە سیاسییەکانی نێوەتەکان و مێژووی پڕ لە جەش و خرێشی کوردستان و تەهەکەش کردنی لەگەڵ ڕووداوەکانی ئەوسای ناوچەکە کە نووسەر ئاوەزانی خەیاڵی سەرکێشی خۆی کردوون، کە ئەوش ڕەپەندراوە لە هونەری ڕەماننووسیدا.

(سەما) کچێکە مونتەڕیق ، ژیاندەست!..

لە ئاسمانی خەباتدا بە باڵی خۆنەکانی لە باڵەفڕکێی دەدا. ئەو خودی ڕاستەقینەی خۆی لە وەاتی بگاناندا دەزیەوە! کەچی لە زەدی خەیدا هەمووان خەریکی قرتاندنی باڵەکانی بوون!
نووسەر هەندە بە وردی دەچێتە نێو ناخی پاڵەوانەکەمان (سەما) کە گومان دەکەم قەڵەمی پیاوانەی وەها زەر بن؛ کە بتوانن بەو شێوە لەسەر ئەو مەسەلە ناسکانە بنووسن.
(سەما) لە گەشتی جەبەجە کردنی پەیامی خەیدا ،ئەوەی بە خەیاڵی نەدەهات، بەسەریدا هات . ئەو لەکە دەیزانی ئەو هەموو ناشرینی و چەسیەیی بە حەشار دراوە؟! لەکە دەیزانی هەنگاوە دەسەزکانی ڕەنگە بەرەو فەتارەتی ببەن؟!
ئەو لە کەتاییدا تەمەنکی بەهەدەرچووی بە مایەوە. ئەو دەیویست بیرکە سەلبییەکان تەک بشکێنە کەچی ئەو ویستەی بەسەر خەیدا پێچوانە شکایەوە. ئەو پێی وابوو کە ئازادیی نیشتیمان لە ئازادیی تاکەکانیدایە، بۆیە لەخەیدا بیرکەکانی خۆی بەرجەستە دەکرد. بە ئاشکرا نمایشی ئازادییەکانی خۆی دەکرد، تاکو قوتابییەکانیشی چاوی لە بکەن. ئەوش لەوەوە سەرچاوەی دەگرت کە باوەڕەکی ڕەهای بە مافی

خەبوو لە نیشاندانی بیروباوەڕەکانی بەجۆرێک کە لەگەڵ گوفتار و کردارەکانی تەک بکاتەوە.
بەڵای (سەما)وە ئازادی چەمکێکە قابیلی لەتلەتبوون نییە. پەپوولەی گیانی (سەما) بەدووری پەروانەی هیوای سەربەخۆییدا وەبوو. تەنانەت لەکاتی بەندکردنیشیدا تەمای بوو سەرلەنوێ لەدایک ببێتەوە. کەچی خۆنەکانی وەک ئەفسانە وابوون! ئاواتەکانی وەک مەتەکە وابوون!
ئەو کە خەریکی پلان دانان بوو بەوەی ڕێگە بە خۆنەکانی خۆش بکات؛ کات و پەوانەدی لە دووروبەرەوە بە ساز دەکرا، کە دەیویست بەشداریی کاراکانی لە کەمەڵگادا نابینا بگرێت.
ئەو دوای ساڵانێکی غەریبی هاتەوە نەو کەسانەک کە چاوپێشیان دەکرد لە هەموو توانا مرۆییەکانی، وەک دەڵێن لە ماڵی خۆی بێگانە خۆی!

هاتەوە ژینگەیەک کە تێیدا لایەنی فەرکاری و دەروونی و هزری و سەربەستی و خۆشەویستی، هیچ بەها و ئیعتیبارێکی نەبوو. ئەو خەونی لە بازنە بچکۆلانەکەی خۆی فراوانتر بوو. نووسەریش لە دووتوێی ڕووداوەکاندا تەفروتوونابوونی خەونەکانی بەمان گەیاندەوە، کە چەن وەک گەڵای پاییز وەرین. نووسەر بە کەتایەکی (داخراو)ی هەجگار شکۆهێن بە خوێنەر، ڕەمانەکەی قفڵ داوە!
دەتوانم بڵێم بە ڕەحمانە ناخی خوێنەری بە غەدری ئەو چارنووسە ڕاچڵەکاندووە! ئەوە نییە نووسەر لەو ڕەمانەدا مجەڵەد یاری بە دەستواژەکان بکات و مەشکی خوێنەر بە گەمانی وشەکانی جێنجاڵ بکات.. نەخێر! نووسەر باش دەزانێت دەیەوێت چی بگەیەنێت .ئەو هەستێت پێ دەدات کە خاوەنی قەزیەی خۆیەتی! هەڵگری خەمی میللەتی خۆیەتی و درک بە کون و کەلەبەرەکانی کەمەڵگەکەی دەکات. ئەو هەزی قەڵەم و هونەر دەزانێت، کە بۆی هەیە چ گەڵانکارییەک بکات و چ وەرچەرخانێک بێنێتە کایەوە.
نووسەر هێندە شەفافانە مامەڵەی لەگەڵ ڕەمانەکەدا کردووە تا ئەو ڕادەی کە ماهییەتی پەیام و ئاستە هزرییەکانی لەنێو ڕستە و بیرکەکاندا پەی پێ دەبرێت و تەنانەت لە گفت و گۆکانیشدا ڕەنگ دەداتەوە.
ڕنووسەر لە بەرامبەر کاراکتەرەکانیدا بە لایەنیی خۆی وەکو حیکایەتخوانێکیش ناشارێتەوە.
ڕجوان هەست بەوە دەکەی کە چاوەکی هەر بەئاگایە و کە ڕەنگە ئاگەر وردتر کاری لەسەر ئەو لایەنە کردبایە، بەپەزتر بووایە.
ڕ(سەما) کچکە جیاواز بیر دەکاتەوە، جیاواز دەژی. زەر باوەی بە

ئازادی هەیە. ئەو هەر کە هاتبووە نەو ژیانەوە، کەشمەکەشی خەی پە بوو. لەگەڵ خەیدا شەی بوون و نەبوونی خەی هەنابووە ئاراوە.
ئەو داستانەکی ماندوویی و شەکەتیی بوو. ئەو سەرەتا (ئەو)ەکی بە بوون بوو کە هەر لە خەزانەکەی خەیەوە کار لەسەر داپەسین و بچووک کردنەوەی کرابوو! خاوەنی باب و برایەک بوو کە دەیانویست ببن بە داەڕێری ژیانی و پلانەکی بەدەی خەیانی وای بە بنووسنەوە کە هەموو حەرەکات و سەکەناتەکی ئاەاستەکراو بەت. ئەو هەموو هەناسە و چپەیەکی تەفسیری بە دەکرا و لەک دەدرایەوە. هەمیشە لەژێر زەبینی ئەواندابوو و ناخییان شی دەکردەوە و تەستییان بە دەکرد..
بەەام وردە وردە ئەو کچەمان (سەما) گەورە بوو! خەی ناسی (بە مانا فەلسەفییەکەی). بووە خاوەنی دید و ئایدیا و زانستی خەی، تا ئەو ەادەی وەك مامەستایەکی زانکە لەگەڵ قوتابییەکانیدا گفت و گۆی وجودی بخولقەنەت!
وەک لە ل٩٩ دا ئاماژە بە بیردۆزی تەقینەوەی زەبەلاح کراوە. نووسەر زەر جوان مەخی تاکەکانی خوەندەتەوە لە کەەگا ئایینییەکاندا. بە تابیەتیش ئەو عەقییەتەی کە هەموو شتەک بە ئایینەکەی خەی دەپەوەت و بەراوردی دەکات.ئەگەر بکرە ناوی بنەین گرەی دینداری کە مەسەلە زانستییەکان بە چەنیەتیی تەگەیشتنی خەی لە ئایین دەبەستەتەوە. بە ئاگا لەوەی کە ئەگەر تە ورد بینەوە، بونیادی زانست لەسەر بنەمای گومانە، نەک یەقینی موتەق (ەەنگە ئەو قسەیە زانستی بیرکاری نەگرەتەوە). ئەسەەن زانست هەمیشە وەک کایەیەکی عیلمانی (بە واتا نەشەواوەکەی) کاری خەی دەکات و ئەوە ئایینە لە ئەسەدا فرەوانتر و وەکو ەەحانییەتەک دەبەت زانستیش گەش بکات. دەکرەت زانست و ئایین یەکتر تەواو بکەن بەەام زانستی عەلمانیی پوخت بە موجەەەدی ئیشی خەی کردووە و دەقە ئایینییەکانی نەکردەتە پەوەری بەگەڵ زانستییەکانی.ئەوەش ئایین لە دوو ئیشکالییەت دەپارێزەت. یەکەمیان تەفسیری سنووردارکراو و ئامادە، بەو مانایەی کە دەقە ئایینییەکان بە باەای بیردۆزە زانستییەکان ببەن و بیانگونجێنن..
(سەما)ش پەمان دەەت: ەەنگە بەیانی بیردۆزی تر بەتە کایەوە، مادەم زانست لەسەر بنەمای گریمانە بونیاد نراوە و دژی بەپیرۆزکردنە،کە ئەوەش ئیشکالییەتی دووەمە!
دۆزانم ئەمانە باسکەن هەستیاریی دینی دەوروژێنن، بەەام پەم وایە نووسەریش هەشیارانە مامەەەی لەگەڵ ئەو لایەنە کردووە. وەک ئەوەی بەەت: هەموومان هەمان سروشت دەبینین، کەچی جیاوازییەکە لەنێوان هزرمەندی و شەوازی ەوانین و خوەندنەوەی شتەکان دایە..
لەو ەەمانەدا (ترس) وەک تەمایەکی کەەایەتی کەسایەتییەکان

دڵجووڵنەت. ترس ئەو دەردە کوشندەیە کە قوربانی دروست دەکات. کە تاسان و داخورپان دەنێتە کایەوە. بەیە لامان نامە نیە کە دایکی (سەما) بەس بە دیتنی (ڕۆها)ی دەستەخوشکی کچەکەی بڕبڕتەوە و تووشی دڵەکپی ببێت. ئەو ترس و بیمەکی زۆری بڕامبەر هاوسەری خۆی لە هەناویدا گل داوەتەوە. هەر ترسە ئەو دەهەنە و دەبات و کاردانەوەکانی دیاری دەکات.
ترس بڕامبەر خالقی مەزنیش ئەگەری ئەوەی هەیە کەسانێک بەلاڕێیدا ببەن و لە بڕژەوەندیی تاکەکان بدات ئەگەر تەهزیب نەکرێت و پەرتیقانە نەکرێتە کردار و بڕجەستە نەکرێت. وەک ئەوەی هەمیشە تاقمێک هەیە ئەگەر بیان بەخسێت بەناوی (امر بالمعروف و نهي عن المنكر) لەپەناوی (خەف)ی خوادا شیرازەی ئارامی تێک دەدەن.
مەگەر هەر ترس نەبوو کە (ساوەن)ی خوشکی (سەما)ی وا لە کردبوو ، تەواو دەستەوەستان بێت لە بڕامبەر هەژموونی باوک و برای! ئیدی کێشەی (سەما) لەگەڵ دایک و خوشکەکەی بوو، نەوەک لەگەڵ باوک و برای. لەڕدا ڕێک وتە ناودارەکەی ئایکەنی ئازاد کردنی کەیلەکان لە مەژوودا (هاریەت تەبمەن) مان بیر دەکەوێتەوە کە دەڵێت: زەحمەترین قەناغ لە ڕزگار کردنی کەیلەکاندا ئەوە بوو کە بەندەیەک ڕازی بکەی بەوەی کە ئەو بەندە نیە.
دایک و خوشکی (سەما) هەندە ژڕدەستیان ژنەوتبوو تا تێکەڵی خۆنیان ببوو! بەیە دیارترین کێشەی ئازادکرنی تاکەکان، تەسلیم بوونی خودی بەندییەکانە بە واقیعەوە، تا ئەو ڕادەی کە (ساوەن) نێک هەر مننەتی بە هەوڵەکانی (سەما)ی خوشکی نەبوو بە ڕزگار کردنی، بەڵکو قەرداریشی دەکردەوە و نەخێشیی دایکی کردبووە ئەستەی ئەوەوە، لەوکاتەی کە (گوڵخاتر)ی پلکی (سەما) بایی ئەوەندە هەوەستەکەی دەنەوایی تەدابوو کە پەی وەبوو (سەما) بە ناردنی (ڕۆها) بە لای دایکی، بە هەڵەپەڵ بووە و بەس!
نووسەر لەڕدا هۆشیارانە هەوەستەکی دروست کردووە، تا خوێنەرانیش وەک پەیامگرێکی پاسیڤ نەبن و ڕای خۆیان بونیاد بنێن، بە داکەکی کردن بێت یاخود سەرزەنشت کردن، چونکە هەبێت هەندێک بابەت هەن ڕای جیاواز لەخۆیاندا هەڵە دەگرن.
نووسەر ڕێک دەزانێ ئەو کەمەگایە کوڵی دەشێت و ناماقوولییەکانی چین. وەزیفەی بە هەر کاراکتەرێک داناوە تاکو خزمەت بە پەیامەکەی بکات.
ئاشکراشە بەگشتی ئەستاکە ئەو نەزڵەی بە کەم زانینە بڕامبەر بە ئافرەت کەمتر بوونەوە، وەک دەرهاوێشتەکی حەتمیی گۆڕانکاری و پەداویستییەکانی ژیان. بەڵام ئایا دیدی کەمەگە بڕامبەر خودی ئافرەت تا چ ڕادەیەک گۆڕانی بەسەردا هاتووە؟ ئایا بەچاوی ڕێز و

ئینساق تەماشا دەکرێ؟ کە هەیە لەگەڵ خوێندنەوەی ئەو هاوماندا لایەنێک یان مەشهەدێک یان چەند کەسێکی نزیک یان دووری خۆی بیر نەکەوتبێتەوە؟ کە دوور نییە نووسەریش لە نیتاقی ژیانی خۆیدا لە بینینی پێوەندیی لاسەنگی نێر و مێدا بە بڕی نەبووبێت. هاوماندکە ئاماژەی قووڵی تێدایە، بە نموونە لە ل۱۷۳ دا کە دەڵێت: هەر لە بەقی ئەو ئاوە دەچوو کە پێیتا پێیتا ئاوکێیان بە هێنابووە کوڵاندن و… هتد .ئەوەش دەمانباتەوە بیردەزی کوڵاندنی بەقکان (Boiling frog theory)… چووون (سەما)ش وردە وردە هاهات لە کێپەسەندنی خۆی، تا لە پڵ و پۆ کەوت و تانانێت نێتوانی پازێک بە دڕەوەی ئاوە کوڵاوەکە بدات. بۆچی؟ چونکە ئەمستاکە بە غایەت بە تاقەت بووە. ئەو وزەی خۆی هەموو لە خۆگونجاندن لەگەڵ ژینگەی ئاوە گەرمەکە سەرف کرد. ئەو ئۆگەر بێتوانیبایە ئەو ساتە دەستنیشان بکات کە لەوەی بۆیاری بازدان بدات، نەدەگەیشتە ئەو دەخە. کەکە بوونی ئەو هەموو داخ کردنەی سەرەتا، ئاماژە بوو بە سووتانێکی گەورەتر. بەڵام هەستی پێ نەکرد تا بوو بە پیرێکی لاو.. ئۆگەر زووتر ئاستەی خۆی گەیبا! ئۆگەر هەنگاوی دیکەی هەڵنایە بەکو ژیان فورسەتێکی تری پێ بەخشیبایە. بەکو بگەیشتبایە کناری ئارامی!هەر لەسەر زمانی یەکێک لە کارکتەرکانی ئەو هاوماندە دەڵێین: ئازادکردنی وەتەن ئاسانە بەڵام پاراستنی ئەو ئازادییە تەکەشانێکی هاژانەی دەوێت! تە بەڵێی ئەو دەستەواژەیە بەسەر تاکەکانیشدا جێ بەجێ ببێت projection؟! ئەی ئەوە نییە (سەما) سەدایەک بوو لە ئازادی، ئەستا بوو بە بە دەنگی و کپی؟!

. سەرەڕای ئەوەش هەر لە ناخماندا زیندوو دەمێنێتەوە. لەگەڵیدا ژیاین. لەکاتی هیوا و کەنەدانی. لەکاتی بە هیوایی و خەمی شەوانی! ئەوەتا نووسەر هەستی مندااڵیی ئەومان بە دەگوازێتەوە کە بە فیترەت غەریبی بە دایکی خۆی هەساوە. لە بەرامەریشدا بە فەخفەخە و بە فەلسەفە شعووری دایکیمان بە بیان دەکات، دایکێک بە جەرگی خۆی تا بڕێی کولافەیە! ئاستە (سەمای سەما) کەتاییەکی داخراوی هەیە بەڵام هەر خوێنەر لە مەراقدا دەهەڵێتەوە. ئاخە ژیانی خەزانەکەی پاش چارنووسی ئەو چی بووبێ؟! ئاخە لەنەوان پشیمانی و ئازاردا چۆن تلابنەوە؟! ئاخە ئەو کەمەگەیەی ملی لەبەر ملی ئەو نابوو تاچ ئادەیەک بەرپرسیارێتی ئەو دەرەنجامەیان هەڵگرتبێت؟! شەوەی پاڕەوانەکانی ئەو هاوماندە (لە ئەها و گەستاڤەوە بترازێ) هیچیان وەسف نەکراون.. دیارە نووسەر ویستوویەتی تان و پۆی ئەو لایەنە (شەوە و سیمای کەسەکان) بە نەزانراوی بهێڵێتەوە تاکو خەیاڵی خوێنەری تێدا بەشدار بێت.

ماوەتەوە بەم ناوی کارەکتەرەکان بە وردی و بە عینایەت هەڵبژەراون. بە نموونە: ئەوەتا پشمەرگەیە و ناوی (هەڵۆ)یە. لە ل١٨١ (ژینا) دەردەکەوێت، دیارە هەڵبژاردنی ئەو ناوەش هەڕەمەکی نییە، بەڵکو ئاماژەیە بە ئەو ژینایەی کە لە لایەن زەرانکەوە وەک سیمبۆلی ئازادیخوازی دەبینرێت.

لە کۆتاییشدا ناوونیشانی (سەمای سەما) کە بیرکەی هەمانکەی پوخت کردەتەوە! (سەما) بەدرێژایی هەڵبژاردەکاندا زەماوەندی کێفسازی و خەمئاوازیی خەی گەڵاوە! هەک شیعرەکەی ئەبوونەواسمان بیر دەهێنێتەوە کە دەڵێت:

لا تحسبوا رقصي بينكم طربا *** فالطير يرقص مذبوحا من الألم.

(سەما) وتەی خەی گەیاند و هەیشت، بەڵام ئایا سەدایەکەی تا کوێ بە دەکا؟!
ئەوە نازانم بەڵام دەزانم کە هاگوزارەکی ئاسایی نابێت بە دەروونی هەموو ئەوانەی دەیخوێنەوە… جا چ کەک بن لەگەڵی چ ناکەک!

نووسینی: سروە مستەفا

ڕاپەڕین لە سەرەتاوە تا کۆتایی.. عەلی مەحمود محەمەد

ڕووداوەکان دوای ڕاپەڕین ئەگەر ئەنجامی نەبوایە, کەس خەی ناکردە خاوەندی, وەك ئەوەی 17ی شوباتی 2011, سەرکەوتن باوکی زۆرە, شکستیش هەتیوە, ئەستاش ئەنواع چیرۆکی بە دەهێنەوە, هەمووشی ناڕاستن.
لە راستیدا ڕاپەڕین شکستی خوارد, هەڵاتنی خەك دوای شکستێکە کە ناوی کەوە, بەهەی وەنە تراژیدیەکەیەوە سەرکەوت, لەوەشدا پارتەکان ڕەگر بوون, شەوی کەوەی 31-3-1991, تا بەیانی ڕەگریان کرد لە هەڵاتنی خەك لە شاری هەولێر, خەکیان خستە بەردەم ئاگری بەعس. یەکەك نییە بڵێ من یەکەم کەس هەڵاتم؟, ئەندازیاری کەوم.

پێشینەی مێژوییەکان

ئەگەر باسی راپەڕینی 5ی ئاداری 1991 ی گەلی کوردستان بکەین, ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بە ئاوەژی بچینەوە سەر داگیرکردنی کوەیت و جەنگی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە ئەگەر پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخێنە بەردەست, وا دەبینرێت کەسەك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کەشکە زستانییەکانی قەیسەرکانی یەك لە دوای یەك گرتووەو فەتحیانی کردووە, بەیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئاو 7 مانگ و سێ رۆژ لە 2-8-1990 ەوە بە 5-3-1991 بە وردی بخوێنینەوەو چاوەك بە تەقویمی رۆژکانیدا بخشێنین, هەستەنگاندن بە وردو درشتی روداوەکانی بکەین, هەمووی تەواوکەری یەکن.

خە لەماوەی هەشت ساڵی جەنگی ئێران عێراقدا ئەم لایەنە سیاسییانەی کوردستان و عێراق هەزاران جاریش نەبێت سەدان جار داوای راپەڕینیان لە خەڵک کرد, کەسیش گوێی لێیان نەگرت.

دەشێت کەسەك, فەرماندێەکی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بە 5 رۆژ و زیاتریش لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و رەبایەیەك و دەزگایەك و خەپیشاندانەکی داشتبێت, یان حیزبەك یان چەند حیزبەك دوای ئەنفال ورە بە بەریا هاتبێتەوە چەند مەفرەزەیەکیان لە کوێی خەڵکی ناردبێتە خوارەوە, وەلە لە گشتدا روداوەکان پەمان دەڵێن راپەڕین و کەڵەو محاڵەو بارودۆخی زاتی نەك مەوزوعی هەنابیانێتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوێت و لەدانی عێراق و سیناریۆی خەیمەی سەفوان خولقاندوێتی, کارەساتی ئەو رۆژانە هەندە گەورەن مێژووی جیهانیان گەڵی, جیهانیان لە جوت جەسرێیەوە کردە تاك جەسرێی, هەموو کورد لەناو روداوەکاندا دەڕبەکە لە دەریایەکدا.

پانۆرامای شەڵی دووەمی کەنداو"کوێت"

لە کاتەکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوێت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە, بە یەکەمجار ڤیتۆی بە پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا لە نێتوێەکگرتووەکان, ئەنجومەنی ئاسایشی نێتوێ یەکگرتووەکان هەمان رۆژ برشیاری 660 دەرکرد, داوای لە عێراق کرد دەست بەجێ بکشێتەوە لە خاکی کوێت, هەروەها لە رێکەوتی 8-7 ئەمریکا ئەپاراسیەنی قەڵغانی بیابانی راگەیاند, لە 16ی سێپتەمبەریش بڕیاری 667 ی بە کەی دەنگ دا, کە عێراق تا 15ی ئۆکتۆبەر لە کوێت بکشێتەوە. لە رێکەوتی 15ی ئۆکتۆبەری 1990

عێراق بەیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئەپەراسیۆنی زریانی بیابان رایگەیاند"ئەپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی 17ی یەنایەرەوە بە 28ی فبرایەر بە ماوەی 43 رۆژ بەردەوام بوو. ئەپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز کە 74%یان ئەمەریکی بوون.

لێدانی عێراق

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جێنیوەریەوە فرۆکە جەنگیەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بەردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێی ئەوە رۆژ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا109867 جار بەردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕۆژی 2555 جار لە رۆژێکدا, رۆژانە 60624 تەن باروتیان بەسەر خەڵك و دازگا سڤیلەکان و سەربازگاکانی عێراقدا دەبارند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانێ کرد, شوێنەوارێ تەندروستی و ژینگەیەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئەسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڵی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا.
هاوکات ئەمەریکا بە رێکەتی دور هاوێژی کرۆز و بەمبی هیشێیی و بەمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یەرانیەمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تەماهەکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودیەوە, بە گشتی لە دوای جەنگی کەریاوە ,شەی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسێن لە هەمان رۆژی راگەیاندنی زریانی بیابان, دایکی جەنگەکانی راگەیاند کە لای عێراقیەکان بە دایکی دەڵانەکان بەناو بانگ بوو.
لەسەر داوای یەکەتی سۆڤیەت لە رێکەوتی 22ی شوبات, عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە رێکەوتی 24 ی فیبریوەری 1991 هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە باری پاشکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرەکدا 70 بە 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژران و 60000 کەسیان بە دیل گیران, بە یەکەك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تەمارکرا, لە گەڵ تەکشکانی4000 تانك, 3100 تەپ, 1856 ئەتەمبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کەی 750 فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فرۆکەی بە ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد, ئەویش دەستی بە سەردا گرت. لە

کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵی شەڕی ئێران – عێراقدا, هێزی ئاسمانی عێراقی جووڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بەیبوو, هەمان ئەو فەرمانە تاوانیان دژ بە ئێران ئەنجام دەدا, ئێستا لەسەر سینی زێرین لە لایەن سەدامەوە پێشکەش ئێران دەکرێت.
عێراق لە پاشکۆدا لە کەی 1080 بیرە نەوتی کۆیتی 727 یانی تەقاندەوە, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی رژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, 128 پاڵاوگەی نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا. لە جەنگەکی 99 کاتژمێریدا دەڵانی خەی راگەیاند, جەرج بەش لە 27ی مانگ ئازادکردنی کۆیتی راگەیاند, 28ی مانگ ئەمریکا کۆتایی جەنگی راگەیاند.
وێنای شکستی سوپای عێراقی ئەو رۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ریزی دیلەکان و تەرمی قڕاغ ڕێگاو بانەکان و دوکڵە و تارمایی ئامێرە تەکشکاوەکان لە ناو چڵە دوکەڵی بیابانی پان و بەرینداشاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهاندا داگیر کردبوو, عێراق سێیەکی سوپاکەی لەو 99 کاتژمێرە جەنگە لە دەستدا.

خەمەکەی سەفوان
ڕێکەوتی 2-3-1991 نێوەڕۆ یەکگرتووەکان بەیاری 686ی راوێستانی جەنگی دا, تیایدا عێراق ڕازامەندی دا لە جەبەجەکردنی هەر 12 بەیارەکەی لەو بەیارە ئاماژەی پێ درابوو. بە جەبەجەکردنی تەکنیکی راوێستانی جەنگ , دانوسانەکانی ئاگربەست لە ٣ی ئازار لە ژێر خەمەی سەفوان دەستیپێکرد.
کەبوونەوەکە لە فڕۆکەخانەی سەنام، سەر بە قەزای سەفوان، لە کاتژمێر 11:30 سەرلەبەیانی لە کەشکەی ئاڵز و بارگاوی بە تەوقە کردن , وە پشکنینی هەموو بەشدار بووان دەستیپێکرد. شاندی هاوپەیمانی ترساون لەوەی شاندەکەی عێراق بەمب ڕژێ کرابێتن خەیان بتەقێننەوە, بەیە بە وردی هەموو پشکنێراون, کەبوونەوەکە کاتژمێرەکی خایاند.
شاندی عێراقی پێکهاتبوو لە لیوا سوڵتان هاشم جەگری سەرەکی ئەرکانی ئەپڕاسیۆنەکان و جەنەڕاڵ سەلاح عەبود فەرماندەی فەیلەقی سێ و دەریاوان نەوفال عەبدول حەفیز وەك وەرگێڕ. شاندی دانوستانکاری هاوپەیمانی پێکهاتبوو لە ژەنەڕاڵ نەرمان شوارزکۆف فەرماندەی هێزەکانی هاوپەیمانان و شازادە لیوا خالید بن سوڵتان بن عەبدولعەزیز فەرماندەی هێزە هاوبەشەکانی عەرەب.
بە پێی ڕێکەوتنەکان نابوایە هیچ چەکەك کە تەك نەشکێنرابوون لە جەگای خەیان جووڵە بکات, بەڵام ڕێگا بە کشانەوەی لیوای زرێپۆشی پاسەوانی کەماری درا, تایبەت بە ئاسایشی ناوخەیی, بەڵام لە

کشانەوە یا لەی درا, هەروەها ڕێگا بە هەندێك کەرتی سەربازی دیکە دراو.
لەسەر داوای سوپەتان هاشم لایەنی ئەمریکی بەهەی ئەوەی گوایە پردەکانی عەراق زەریان روخاون بەهەی بەمبا بارانکانەوە, بڕیارمەندی دەربەی لەسەر بکارهێنانی هێلیکۆپتەرکانی عەراق لە چوارچێوەی سنوری وەاتەکەی بە گواستنەوەی بریندارانو و بەرپرسان و حاڵەتەکانی دیکە, بەمەش دەرگای جهەنەم لە بەردەم ناڕازایەتییەکان کرایە سەر پشت.

راپەڕینی باشووری عەراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دەت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە بریندارێ لە ریزە دورو درێژکاندا بە دوای یەك, دەڕەی مەرولەن, بە بریندارێ و سیمای خەماوی و دوکەڵاوی چەکنەوە, بە سکی برسی و جەستەی تەك شکاوەوە ملی ڕێگایان بەرەو ناو خاکی عەراق گرتەتە بەر. لە لایەکی دیکەوە کەسوکاری سەربازان لە هەموو عەراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کەبونەتەوە بە هەواڵپرسی ڕەکانیان.
لەم بارودۆخەدا لە کەتا ڕەژی مانگی شوباتی ساڵی ١٩٩١ پریشکی راپەڕین لە عەراق لە شارچکە سونەییە سنووریەکانی ئەبو خەسیب و زوبەیری ٦٠-٧٠ کیلەمەتر لە باشووری بەسرە دەستی پێکرد، ڕەژی دواتر لە ڕێکەوتی ١ی ئازار راپەڕین شاری بەسرەی گرتەوە؛ سوق ئەل شویوخ لە ٢ی ئازار؛ ناسریە و نەجەف و کوفە لە ٤ی ئازار؛ کەربەلا لە ٧ی ئازار؛ پاشان عەمارە و کوت و هەموو باشووری گرتەوە.
گوایە هەمان ڕۆژ 28-2-1991 لە شاری ناسریە ئەندامێکی حیزبی دەعوە دروشمی داوەو خەپیشاندانی کردووە, بارەگای پۆلیس گرتراوە, دەست بەسەر چەکدا گیراوە, بەڵام بە بەرفراوانی پشت راست نەکراوەتەوەو روداوەکە لە ئاستی راپەڕین نەبووە.
شۆفێری زرپۆشێك بە ناوی خەلیل جوەیبار کە لە نەو ئەو سەربازانەدا بووە لە زوبەرەوە کەوتنە ڕە بە شاری بەسرە تاکو بەسەی شۆشەکە هەبگیرسێنن لە بەسرا وتی: سەدام پێشتر هێزکانی پاسەوانی کەماری بە شوێنکی ئارام کشاندەوە, ئەمە 100 کیلەمەتر بە پێ هاتینەوە بە ناو خاکی عەراق , برسی و تینوو و ماندوو بووین. لە زوبەیر بەیارماندا کەتایی بە سەدام و ڕژمەکەی بهێنین, تەقەمان لە وێنەی سەدام کرد, سەدان سەربازی پاشە کشەکردوو بەشداریان لە ڕاپەڕینەکەدا کرد, تا پاشنیوەڕۆ بوینە هەزاران سەرباز, خەڵکی سڤیل پشتگیریان کردین و هاتنە ناو راپەڕینەکە,

هەرشمان کردە سەر بارەگای حیزبی بەعس و دەزگای ئەمن و گرتمان , بە کاتژمێر 3ی بەیانی رۆژی دواتر واتا 1ی ئازار راپێچین گەیشتە شاری بەسرە.
ئاپێچینەکەی شاری بەسرە لەلایەن محەمەد ئیبراهیم ولی ئەفسەرێکی عێراقی سەرپەرشتی کرا و هێزێکی لە تانك و زرێپۆش و بارهەڵگر کەکردوو بە هەرشکردنە سەر پارێزگا و فەرمانگەکانی پارتی بەعس و بارەگا ئەمنییەکان, زۆرینەی هێزەکانی دانیشتوانی شاری بەسرە پشتیوانی شۆڕشیان کرد, سەربازەکان چالاکانە بەشداریان کردو لەوانە فەوجی 24ی میکانیك, دەرگای زیندانیان شکاند و سەدان زیندانی ئازاد کران.
لە سوق الشیوخ سێ گروپی چەکدار هەرشیان کردە سەر شارەکە. نزیکەی هەموو هاوڵاتیان ژانە سەر شەقامەکان و پێویست بوون بە راپێچینەوە, عەبدول شەباجێ ئەندامی مەجلیسی نیشتمانی عێراقی و بەعسی پێشوو لە سەرەتادا سەرکردایەتی بزووتنەوەکەی کرد لە سوق ئەلشیوخ.
لە رەگای سنووری ئێرانەوە هێزێ شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوەو ئیتڵاعا و سوپای پاسداران زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە رەکخستنی خێپشاندەران و ئاراستەکردنی و دەست بەسەرداگرتنی, دیارە لە زووکەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە کرابوون.

هێوستە سەرتاییەکان

محەممەد باقر ئەلحەکیم سەرکی ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی عێراق لە بەیاننامەیەکدا دوای دەستپەکردنی هەرشی ئاسمانی لە رەکەوتی (17ی ژانویەی ۱۹۹۱) کە لە بەیروتەوە راگەیەنرا، فەرمانی بە لایەنگرانی خۆی لە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق دا کە بچنە ناو هێزەکانی باڵی سەربازی هێکخراوەکەیەوە، هێروهها ئەو کەسانەی ئاسپارد کە لە نزیك سنووری ئێران و عێراق جێگیر بن لە بەرامبەر "دەستدرێژی ئەمریکا". حزبی شیوعی عێراقیش دەستدرێژی ئەمریکای شەرمەزار کرد. مەسعود بارزانی سەرکی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان یش دژی بژاردەی شەڕ بوون؛ هێروهها بەرەی کوردستانی کە هاوپەیمانی حزبە کوردییەکان و هەرەمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق پێك هاتبوون، سەرجەم ئەپەراسیۆنە سەربازییەکانیان لە دژی سوپای عێراق لە کوردستان ئاگرت بە ئەوەی " لە پشتەوە چەقۆ لە سوپاکە نەدەن".
هاوکات تارانیش لەو رۆژگارە بووە شوێنی پێوەندییەکانی عێراق, وەك ئال حەکیم وتانی لەبەر تاریق عەزیز ئاگایان لە ئەپەزسیۆن

نەمابوو, نزیك سەت رۆژی تەواو هاوپەیمانییە چوار قۆڵییەکەیان" قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلا, پارتی, یەکێتی" کەبونەوشیان نەکرد.

ئاراستەی خۆپیشاندانەکان باشوور بە کوێ؟

لە سەرەتادا راپەڕین خۆسکانەو هەڵگیرسا, هیچ پەیوەندی بە هەوڵەکانی قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلاو کەماری ئیسلامی ئێرانەوە نەبوو.
وەك مەفرەق رەبیعی یەکەمك لە سەرکردەکانی حیزبی دەعوە وتانی راپەڕیووە سەرکەوتووەکان گروپێکی هەمە چەشن لە سەربازانی سونەو بەعسی و چەپ و هەموو چین و توێژەکانیان لە خۆ گرت.
رەبیعی پێی وابوو ئەوانی بە هەڵگرتنی وێنەی خومەینی و حەکیمەوە لە ئێرانەوە گەیانەوە تەنها بە لە باربردنی راپەڕینەکە سەرکەوتوو بوون.
نەوشیروان مستەفا لەو بارەیەوە دەڵێت" لە راستیدا راپەڕینی باشوری عێراق سەرەتاکەی شتێکی عەفەوی بو، هەزەك لەو هەزانەی بە شکاوی لە کوێتەوە کشایەوە بە بەسرە، لولەی تەپکەی کردە یەکەك لە وێنەکانی سەدام و دایە بەر تەپ ئیتر خەڵك راپەڕی و پەلاماری دامودەزگاکانیان دا. ئەو کاتە مەجلسیش کادر و چەکدارەکانی خۆی ناردەوە بە شارەکانی جنوب. لە راستیدا مەجلیس لەوەدا خەتایەکی گەورەیان کرد، هەرچەندە پێش ئەوەی هیچ کارەك دەست پێ بکەن، بەڕێنی ئەویان بە ئەمە دابو، کە شیعاراتی دینی نەهێنن ناو راپەڕینەکەوە، بەڵام ئەو بەڕێنەی خەیان بەجێ نەهێنا. پێشم وایە زەرەرەکەی زەر گەورە لەوان و لە ئەمەش کەوت، لە ئەنجامی ئەو شیعاراتە دینی و ڕەسمانەوە، کە خەڵك هەموی ئەزانێ چۆن بوو، لە ناو شارەکانی جنوبدا چالاکیان نواند. لە سەرەتادا ئەمە وەکو سەرەکخراو تەنسیق لە نەوانماندا هەبو، بەڵام کە راپەڕینەکە لە جنوبی عێراق دەستی پێ کرد تا حەدێکی زەر پەیان وابو ئیتر مەسەلەکە حەسم بوە، ئەوەندە گویان نەئەدا بە ئەمە، بە ئەوەی تەنسیق لەگەڵ ئەمە بکەن. خەیان خەریکی خەیان بون، تا بەرەو تەك شکان چون. ئەو تەنسیقە ئەگەر ببوایە موحتەمەل بو زیاتر سودی هەبە، یان ئەگەر ئەوان ئەو دروشمە دینیانەیان نەهێنایەتە ناو مەسەلەکەوە، ڕەنگ بو وا چاوپێشیان نەکردایە لە لەدانی ڕاپەڕین دا لە ڕۆژانی راپەڕین.".
بە وتەی ئیبرهیم ئەحمەد تەوژار "راپەڕین کەم خێی گرت و زەری نەبرد فەوجەکانی سوپای پاسداران و ئیتەاعات و بەدرو حیزبی دەعوە کە چاوەڕوانی ڕۆژکی وابوون سواری سەری راپەڕینەکە بوون و

لەباریان برد, وەنەی خومەینی و درووشمی شیعەگەرایان بەرز کردەوە.
بە وتەی ئیبراهیم ئەحمەد "ئەوان هەیانکوتایە سەر زیندان و بنکەکانی پلیس, ئەوانەی تەمەتبار بوون بە کوشتن و دزیکردن ئازادیان کرد, هەرشیان دەکردە سەر دامەزراوە دەوڵەتی و کەمایەتیەکان تاڵانیان دەکرد، لە کوچە و گەڕەکاندا دەسوانەوە دەستدرێژییان دەکردە سەر ماڵ و دوکانەکانی خەڵك, تەنانەت هەندەکیان دەستدرێژییان دەکردە سەر ژنانیش".
دوای سەرکوتی راپەڕینی ئەرانیەکان داوای چارەنووسی 150 ئەفسەری سوپای پاسدارانیان لە عەراق کردووە, گوایە لە راپەڕین بزر بوونە, عەراقیش پێیانی وتووە ئەمە لەو کاتە لەگەڵ ئەودا لە جەنگدا نەبووینە, کەسی وامان لا نییە, دوای روخانی سەدام ئەوانە کراونەتە شەهید لە عەراق و شەهیدانیان بە دەرچووە.
لەو سەرو بەندەدا هەزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پشوازی لە نوێنەری خێپیشاندەرانی باشوور بکەن, هەکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی کەماری ئیسلامی ئێران و ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەکیان.

پێش راپەڕین لە یاداشتی حازم کوتك و سەید کاکە

بزانین پارتەکانی باشووری کوردستان لە ئێران پێش داگیرکردنی کوێت خەریکی چی بوونە, مام سەید کاکە لە یاداشتەکانی خێدا دەنووسێت"پێشمەرگە دەستیان بەنوێژ کردبوو لە ترسی ئەوەی نەبادا لە ئێران دەربکرێن, لە هەموی سەیرتر دەیان وت کورد بە هەموو شت رازیەو وایان دەزانی ئەو قاچاخچیانە بە سەدامی دەگیچرشنەوە , ئەمە حاڵی هەموو لایەنەکان بوو تا سەدام کەوتی گرت. ".
ئیتر نازانم مام سەید بە خەی ئاگاداری ئەمەیە کاك حازم کوتك لەسەر پارتەکەی نوسیویەتی یان نا؟ "جەگای داخە تفەنگی ئەوانەی تەسلیم دەبوونەوە لە لایەن هەندە بەرپرسی قاچاخچی دەبران بە زەوی مەرگەوە دەفرەشان، بە تایبەتی بەرپرسانی یەکەتی و سەسیالست.وەك ئەوەی بە ژیانیان پەویستیان بە چەك نەبەتەوە ل324". کەواتە ئەم پارتانە زەریان پێش داگیرکردنی کوێت پەویستیان نە بە بیروباوەڕ مابوو, نە بە تفەنگیش.
مام جەلالیش لە یاداشتەکانیدا دەڵێت سەرکردایەتیمان چاویان لە مفاوەزات بوو, یانی بەتەمای رەحمەتی سەدام بوونە لایەکیان لە بکاتەوە.

رەی ئێران لە ئامادەکاریەکان

ئەران لە رۆژکانی یەکەمی داگیرکردنی کوەیت, گرنگی بە پارتی و یەکەتی و مەجلس ئەعلا دەدات, هاوپەیمانیەتییەکان لە ژێر سەرپەرشتی و رێنوێنی قەرارگای نەسر بە دروست دەکات, پارتی و یەکەتی لە پاڵ بەرەی کوردستانی لەو هاوپەیمانیەتییەش کەدەبنەوە, لەرە لە یاداشتکانی خیانەوە بەشێك لە پانرامای هەواڵکانی قەرارگای نەسر دادەنین, هەرچەندە ماوەی 3 مانگێك بە وتەی خیان کەماری ئیسلامی ئەران ئیهمالیان دەکات.
لایەنە کوردییەکان پەشتر 19 چالاکی هاوبەشی لەگڵ پاسدار ئەنجام دابوو, لەو چالاکیانە , پارتی 8, ینك 6 یان بەرکەوتبوو, ئەوانی دی حیزبواکەی ئەدهەم پارزنی و حسك ئەنجامیان دابوو, بەیە لەك تێگەیشتن و مومارەسەری ڕالچی وەستاو شاگردییان لەگڵ یەکتر کردبوو.
بارزانی دەڵێت"لەم چوارچێوەیدا شەوی 6لەسەر 7ی ئابی 1990,شاندەکی ئەران کە پێك هاتبوو لە هەر یەکە لە مەسجدی، مەجید سەفایی، ئارامش لە لەکەینەوەو تویژینەوە، جەواد جەعفەری، بەرپرسی دەزگای (ئیتەاعات) و شەرعی، بەرپرسی چالاکییەکان، سەردانی ڕاژانیان کرد و لە کەبونەوەیەکەدا باس لە بارودەخی نوێ و دوا پێشهات و گڕانکارییەکان کرا، هەروەها باس لە چۆنیەتیی خۆ ئامادەکردن لەم قۆناغە کرا ".
بەڵام نەوشیروان مستەفا باسی لیژنەی سێ قۆڵی دەکاتو قەرارگای نەسردەستەوە"دوای ئەوەی عەراق کوەتی داگیر کرد، ئەمە لیژنەیەکی سێ قۆڵیمان هەبو، لە نوێنەرەکی یەکەتی، نوێنەرەکی پارتی و نوێنەرەکی مەجلیسی ئەعلای شەرشی ئیسلامی. زنجیرەیەك کەبونەویان کرد. دو لیژنە بون، لیژنەیەکیان لیژنەیەکی سیاسی بو بە تەنسیقی سیاسی، لیژنەیەکیان لیژنەی عەسکەری بو بە ئەوەی تەنسیقی عەسکەری بکەین. ئەو لیژنانە مەجموعەیەك ئیحتیمالاتیان باسکرد".
فەریدوون عەبدولقادرو بارزانیش دەڵێن" 14ی شوبات بارزانی و نەوشیروان مستەفا سەردانی کرماشان دەکەن" لەم کەبوونەویە لە گڵ قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلا دادەنیشن. ئەم کەبوونەوانە تا ڕاپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت. بە وتەی کاك فەریدون ئاغای محمدی، وەك سەرکردەی قەرارگای نەسر، دیاری کرابو بە هاوئاهەنگی!.
تەنانەت کاتێك لە سەرەتای مانگی ئازارەوە هێزکانیان دەنێرنەوە, قەرارگای ڕەمەزان ئاگاداری چونەوە بە ناوەوەی هەندکیان دەبێت و پێداویستییەکانیان بە دابین دەکات.
کاتێك ڕاپەڕین دەست پێدەکات فشارەکان لەسەر لایەنە کوردییەکان زیاد دەکەن بە ئەوەی بەرەیەکی نوێ بکەنەوە, فشار لەسەر باشوور

کەمبەتەوە" سەعات دەی ڕۆژی 01/03/1991 سەرداری مەسجیدی فەرماندەی قەرارگای ڕەمەزان هاتە لای نەوشیروان مستەفا لە زێوە، بە سەعات 12 ی نیوەڕۆش شێخ مەولای سەرکردە لە مەجلیسی ئەعلا گەیشت و بەشداری کەبوونەوەکەی کرد ".

کەبوونەوەکان بەڕێی کوردستانی و ئاپۆین

بەڕێی کوردستانی نەخشەی B ی پارتی و یەکێتی بوو, بەیارە گرنگەکان لە کەبوونەوە چوارقۆیەکانی قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلای ئیسلامی عەراق و پارتی و یەکێتی دەرچوو, بەیەشە کە 11 ی مارت لە قاسمە ڕەشەوە , 6 ڕۆژ دوای دەستپێکی ڕاپەڕین و ئازادبوونی زەربەی کوردستان مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا دادبەزن ئەندامەکانی دیکەی سەرکردایەتی بەڕێی کوردستانی لە گەڵ خەیان نێك ناهەنن بگرە ئاگاداریشیان ناکەنەوە.
مەلاحەسەن وێك سیاسییەکی قسە لە ڕوو بوەر ناسرا بوو, لە یاداشتەکانی خەیدا بەم شێوەیە باسی هەندێك لە کەبوونەوەکان بەڕێی کوردستانی دەکات" دوای ئەم دەست درێژییە ناڕەوایەی ڕژەمی عەراقی دژی کوەت ئەمە وێك ك.هەڕەم داوامان کرد, کە سەرکردایەتی بەڕێ کەبەتەوە بە وەرگرتنی هەوەستێك لەو دەست درێژییەی ڕژەم هەرچەندە کارگەی بەڕێ بەیننامەیەکی لە دژی ئەم دەست درێژیە دەرکردبو. دیار بوو بەیار درا بە گرەدانی کەبونەوەکە لە گوندی ڕاژان, لەم کەبونەوەیەدا کاك مەسعود و کاك کەسرەت ئامادە بوون, لە لای ئەمەشەوە هاوڕێ کەریم و من و هاوڕێ ڕەوەند کە نوێنەرمان لە کارگەی بەڕێ ئامادە بووین, کەبونەوەکە هەر لە بەیانیەوە تا ئێوارە درێژەی کەشا.بەڵام هەر چەند وەفدی ئەمە زەر هەوەی دا, کە سەرکردایەتی بەیانێك دەربکات و ڕسوای ئەم دەست درێژی ڕژەم دژی کوەت بکات هەندە لایەنی بەڕێ بە تایبەتی پارتی لە گەڵ دەرکردنی بەیاننامەدا نەبوون بەم شێوەیە کەبونەوەکە بە بە وەرگرتنی هەوەست کەتایی پێ هات".
دیارە یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە گەڵ بەیاننامەکەی دەستەی کارگەی بەڕێی کوردستانیش نەبوو" بەڵام بەپێچەوانەی ئەم بیرکردنەوەی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، بەڕێی کوردستانی کە بارگاکەی لەڕاژان بو لای کاك مەسعود بارزانی، بەیانێکی ئیدانەی دژ بە داگیرکردنی کوەیت دەرکرد. بەیە یەکێتی دەستبەجێ ناڕەزایی دەربڕی و، نوێنەرەکەی خەی کە کەچکردو (جەبار فەرمان) بو لە بەڕێی کوردستانی بە قاسمەڵوش سەحبکردەوە، داوای لەبەڕێی کوردستانیکرد کە ئەو بەیاننامەیە تەعبیر لەبیروڕای ئەمە

ناکات بکەشرەتەوە".
بڕیاری کوردستانی لە 12ی ئۆگستی 1990, واتا 10 رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بەیاری ئاگر بەستی دا بڕامبڕ عڕاق" حیزبی شیوعی و پارتی گەل دژی بەیارەکە بووون, پاسەکیش بەشداری نەکردبوو".
فەتاح تەفیق فەتاح ناسراو بە مەلا حەسەن کە لەو کاتە نوێنەری حیزبی شیوعی بووە لە بڕە دەستی "لە ناوەاستی مانگی کانوونی دووەم 1991 بەمبارانی ئاسمانی دەستی پێکرد.ئەم بەمبارانەش نزیکەی چل رۆژی خایاند پێش ئەوەی هەرشی سەر زەوی دەست پێبکات.ئەمە ئەم جارەش داوای بەستنی کەبونەوەی سەرکردایەتی بڕیاری کوردستانی-عڕاق کرد, دیسان رۆژاەندی بە بەستنی ئەم کەبونەوە کرا, لە گوندی راژان ئەم جارە مام قادر و من بەشداریمان کرد لە تەك هاوڕەوەند لە کەتایی مانگ.. دیسان کاك مەسعود سەرپەرشتی کەبونەوەی کرد ئەمە لەو کەبونەویش داوای دەرکردنی بەیاننامەمان کرد, بەڵام ئامارەش پارتی رازی نەبوو لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە. یەکەتیش لایەن گری دەرکردنی بەیاننامەکە نەبوو, من تا ئەوارە سوور بونی خەم لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە کرد. کاك مەسعود گوتی باشە بەیاننامەکە دەربکەین بەڵام رەنگە لەسەر ناوەڕۆکی رەك نەکوین, بەم جۆرە جارێکی تر کەبونەوە بە دەرئەنجام کەتایی هات".
بەم شێوەیە بەیاننامەی سەرکردایەتی سیاسی کەوتە دوای سێ رۆژ لە راپەڕینی خەڵکی کوردستان, کە سەرتا لە کەرکوکەوە دەستی پێرد.
مەلا حەسەن دەڵێت "لە 7ی ئاداری 1991 کاك مەسعود لە گەڵ هەندێ ئەندامی ه س پارتی هاتە قاسمە رەش ئەمەشیان ئاگادار کرد. کە ئەوارەی ئەو رۆژە کەبونەوەی بڕە لە قاسمە رەش دەکرێ من و هاوڕەگەم صالەح بەشداریمان کرد لەو کەبونەوە گرنگەی سەرکردایەتی بڕیاری کوردستانی کە بەیار درا ئەمجارە بەیاننامەکە دەربکەین و جەماوەر لە هەمو کوردستان هانبدەین بە راپەڕین دژی دام و دەزگاکانی رژێم و لە کوردستان دەریان پەڕێنین. نووسینەوەی بەیاننامە بە کاك ئازاد بەرواری و من و هەشەنگ لە پارتی گەل سپێردرا, ئەمەش هەر بەیاننامەکەمان ئامادە کرد و لە ئەنجامی یەکەتی و پارتی خوێندرایەوە بە بلاوکردنەوەی بەیاننامەکە جەش و خرۆش ی جەماوەر زیاتر پڕیای سەند هەر بە رۆژی دوایی جەماوەری شاری سلێمانی شاری هەلەبجەت و قوربانی راپەڕین وشارەکەیان لە دامودەزگاکانی رژێم پاك کردەوە.". کەبونەوەکە 6 مانگ کراوە نەك 7".
مەسعود بڕزانی تایبەت بەو کەبوونەویە دەنووسێت " دوژی 6ی ئاداری1991سەردانی قاسمە دەشم کردو، لە گەڵ نەوشیروان مستافا و برایانی سەرکردایەتی بڕیار لە ناوچەکە کەبومەوە،. لە

کۆبوونەوەکەدا کە ڕۆسوڵ مامەندو مەلا حەسەن لە حیزبی شیوعی و م.شوان لە پاسەك ئامادە بوون. دوای تاوتوێکردنی بارودۆخەکە، بڕیار درا کە لە هەردوو ئۆرگانی دەنگی کوردستان و دەنگی گەلی کوردستانەوە زانیاری و ڕێنمایی پێویست بۆ جەماوەری کوردستان بدرێت. ".

لە پێشمەرگەیەکی ئۆو کاتی ینك بەناوی دانا حەمە عەزیز دەنووسێت" وتوێژەکانی نەوشیروان مستەفا و سەرکردایەتی یەکێتی بۆ قەناعەت پێکردنی لایەنەکانی بەرەی کوردستانی بۆ بەشداریکردن لە ڕاپەڕین، بۆ ئەنجام بوو، هیچ کام لەلایەنەکانی بەرە ئامادە نەبوون بەشداری ڕاپەڕین بکەن، بەڵکو دژی بوون و خەڵکیان سارد ئەکردەوە، سەرکردایەتی حسك ئەیانووت ئەمە خەمان توشی ئەم مەعمەیە ناکەین ".

مام سەید کاکە لەم بارەیەوە لە یاداشتەکانی خۆی بەم شێوەیە وەڵام دەداتەوە" ئەوارەیەك کادیرەکانی یەکێتی"سەفین مەلا قادرو بەکر سور و جەلال ئیلنجاخی" لەگەڵ چەند کادیرێکی دی ئەمانە لەناو یەکێتی کادیری پلە دوو بوون هاتنە سەردانمان و بە هیوابوون دەیان گوت جارێکی تر کورد نە شەڕی پەدەکرێ و نە خۆپیشاندان, تا درەنگ گفتوگۆیان لە گەڵ کردین, دەنیا بووم لەوەی کە رژێم ڕووخاوە بەڵام قسەکانی ئەوان زۆر کاری لێکردم, هەستان ڕێشتن خەوم لێکەوت سەعات 10ی شەو پاسەوانەکان بانگیان کردم گوتیان میوانت هاتووە, کە چووم سەیرم کرد" دوو مەلای ئەنجومەنی باڵا لە تەهران لە گەڵ بەرپرسی قەرارگای ڕەمەزان لە باختەران هاتبوون" چایان بە هەنان و چایان خواردەوە گوتیان هیچتان زانیوە لە رانییە؟, گوتم نەخێر هیچمان نەزانیوە گوتیان ئەوە هەزتان چەتە خوارە؟… من زۆر ترسام وام زانی خەبەریان لەداوین چونکە ئۆران پێی ناخۆش بوو بچینە خوارە و لە گەڵ لەدانی ئەمەریکا ئەمەش لە رژێم بدەین, گوتم بەڵێ کە شەڕ لە نێوان ئەمەریکا و عەراق ڕاوەستا ئەمە پێشمەرگەمان بۆ لەدانی رژێم نارد خوارە, ئەوانیش گوتیان رانیە و پێشمەرگەی ئەوە واتە سەسیالست لەناو رانیە یە ڕاستی بۆت هەموو حیزبەکان لەوانمان زانی کە رانیە گیراوە ڕاپەڕین دەستی پێ کردووە.".

هەرچەندە فەریدون عەبدالقادر لە یاداشتەکەیدا دەڵێت" میحوەری ڕاپەڕین، لە بەرەبەیانی ڕۆژی 5/3/1991دا، توانییان شارچکەی رانیە بکەنە دەروازە بۆ ڕزگارکردنی ناوچەکان…".

پێی دەچێت لەو سەرو بەندەدا ئۆران دژ بە لەدانی عەراق بووبێت, تەقە ڕاوەستانەکەی بەرەی کوردستانیش لە ژێر کاریگەری ئۆرانییەکاندا بووبێت , ئەوان ترسابووبێتن لە لەدانی عەراق و هاتنی ئەمەریکا, ئەمەیان بە تەواو بۆخۆیان زانیبێت, بۆیە نیان

هەشتووە بەیاننامەش دەربکەن, کە دوایی خەپیشاندان خەرسکانێ لە زووبیچرەوە دەستی پێکرد, ئەوجا هەلەکە دەقزننەوەو هانی پارتی و یەکێتی دەدەن بجوڵێن, لە لایەکی دیکەوە وەك مام جەلال ئاماژەی پێ دەددات خوا خوای مفاوەزات بووننە لە گەڵ بەعس, بەکە لەو بەهەزیینەوە ئەسکەکیان بە فەڕ بدات.
سەید کاکە لەم بارەیەوە دەڵێت" یەکێتی خەی ئامادە کرد, ئەگەر هاوپەیمانان لە عەراق بدات, ئەوانیش لەی دەن, بەام ئەران بەوە رازی نەبوو, یەکێتی پاشگەز بووەوە. ".
سەبارەت بەوەی لایەنەکان بەڕەی کوردستانی ئامادە نەبوونێ بەشداری راپەڕین بکەن, مەلا حەسەن دەڵێ چەندین سەرکردەمان وەك ئەبو فاروق, پەخشان زەنگەنە, جەلال دەباغ وە لە عەرەبەکان ئەبو یەسارو سەعدون و چەندینی دیکە لەناو شاردا بوون, لەناو خەش هیچ کات بە پەشمەرگەی شیوعی نەبووە, وە ئەوان لە 6ی مانگ یەکەم خەپیشاندانیان لە هەولێر ڕەك خست, کچەکەی مەلا حەسەن لە پەش جەماوەرەوە دروشمی داوە لە بەردەم پارکی شار لە جەرگەی هەولێر.

گفتوگەی ئەگەرەکان و نەخشەی راپەڕین

هەموو گفتوگەو بەرنامەی راپەڕین, خوەندنەوەی ئەگەر بووە, هەموو لایەنەکان بە کەمەنیستەکانیشەوە کە لەو کاتە لەناو شاردا کاریگەر بوون و جەماوەریان هەبوو لە راپەڕین و دوای راپەڕین لە راماێینی بەعس لە شاری هەولێر لە 17-7-1991 ڕەڵی گرنگیان هەبوو, لە کەڵەکەوە تا سلەمانی و هەولێر بەشداری چالاکانەی راپەڕینیان کرد, هەمووی لە ئەگەری نەوان لەدان و لە نەدان, روخان و نە ەوخان بووە, لە لەدان چی بکرێت لە لە نەدان چی بکرێت, دیارە لە کاتی لە نەدان بەدەنگی کردنەو هەستانە بە مایەی خە, با بزانین گفتوگەی ئەگەرەکان چی بووە؟.
مام جەلال لە دیداری تەمەندا دەڵێت" من رام وابوو لە عەراق دەدرێ, برادەران رایان وابو, لێ نادرێ ئەوە گاتەیە سەدام لە کۆیت دەکشتەوە, …. لە ناو برادەراندا تەنها کەسێت پشتگیری راکەی منی دەکرد. برادەرانی تر رایان وابوو لەی نادرێ و خەمان تووشی ئەو بەڵایە نەکەین و عەراق لەمان دەتەرێ . …ئەو کاتە هەستی گفتوگە کردن هەبوو لەگەڵ بەعس".
نەوشیروان مستەفا لەبارەی ئەگەرەکانەوە دەڵێت"ئەو کاتەی عەراق پەلاماری کوەتی دا، وەکو باسم کرد ئەمە بارگاکانمان لە قاسمەڵەش و زەڵەم بو. زنجیرەیەك کەبونەومان بە ئەندامانی سەرکردایەتی، بە فەرماندەکانی پەشمەرگە، بە کادرە پەشکەوتوەکانی یەکێتی، کرد بە

ئەوەی چی بکەین و چی نەکەین، یان هەوەستمان چی بێت. لەو زنجیرە کێبونەوانە ژمارەیەك ئاگرمان دانا. ئاگر بەو مانایەی عێراق هەشتوە و کوێتی داگیر کردوە، ئاگر لە کوێت کشایەوە، ئەمە هەوەستمان چەن بێ. ئاگرێکی تر ئەوە بو، ئاگر عێراق مایەوە و لە کوێت نەکشایەوە و لێی نەدرا. یەعنی ئاگر عێراق توانی کوێت بکات بە بەشەك لە قەڵەمڕەوی خۆی، ئەمە هەوەستمان چەن بێز".

لە فەرمایدون عەبدوالقادر خۆی و حەمە تەفیق بە ئەندازیاری نووسینی ئاگرکانی ینك دەزانێت دەڵێت"کاك نەوشیروان داوای لە من و کاك حەمە تەفیق کرد، بەرنامەی ئاگرکان بنووسین، حیسابی هەموو ئاگرکان بکەین!.

وەلە ڕێباز کە لە یاداشتکانیدا زۆر ڕاستگۆیانەیە باسی ترسی خۆیان دەکات لە جوڵە کردن"لە ڕاستیدا ئەمە تەواوی ئاگایمان لە چارنووس ڕاپەڕینەکەی ناوەڕاست وجنووب نەبوو، چونکە ئەوان هیچ پرس یان تەنسیقکیان لەگەڵ ئەمە نەبوو، بۆیە مەترسی ئەوەمان هەبوو ڕاپەڕینی ئەوە تەکبشکە و ئەمەش ئاگر جوولەمان کرد ڕق و کینەی هەمووان بۆزنەتە سەر گەلی کوردستانی بە دیفاع، بۆیی وەك کارەکی سەرەتایی بۆیاردرا شانەی چەکداریی بە کاتی پۆیست چەکدار بکرێن…".

سەرکەوتی جیهاز کە عەدەد جیهازی نەوشیروان مستەفا بووە لەو ڕۆژانەدا دەڵێت"داگیرکردنی کوێیت لە 2 ی ئابی ساڵی 1990، لە لایەن سەدام حسین ەوە، دەرفەتکی زەڕین بو بە کورد و هەزکانی تا تەڵەی خۆیان لەبەعس بکەنەوە. سیاسەتی سەرکردایەتی یەکیتی نیشتمانی کوردستان لەو کات و ساتەدا ئەوە بو، کە هیچ بەیاننامەو تەسریح و هاشوهوشەك نەکرێ نە بە ئیدانەکردن، نە بەپشتگیریکردن، بەڵکە خەمان بە دەنگ بکەین و ئەستا ئیتر کاتی فەرمان و کردارو خۆئامادەکردنە بە ئاگرکان. ئاگر سەدام لۆژر زەختی دەوڵی دا کشایەوە، ئاگر نە کشایەوەو لێی درا.".

کێبونەوە چوار قەڵەیەکانی قەرارگای نەسر لە گەڵ مەجلس ئەعلای ئیسلامی عێراق و یەکێتی و پارتی هەموو گفتوگۆکانیان لە مانگی ئابەوە تا کاتژمێرکانی پێش ڕاپەڕین لە یاداشتکاندا بخوێنیتەوە هەمووی لە نەوان ئاگری لەدان و لە نەدان خولاوەتەوە, ئامادەکاری بوو بە ئاگرکان, پلانکانیان پلانی حازر خۆری بووە, ئەوشی ڕوویدا سواری ملی ڕاپەڕینی خەڵکی عێراق و کوردستان بوون, جەماوەر لە ئەوان شەڕشگێڕتر بوون.

ئاگرکەی حازم کوتك

حازم کوتك لە بنەماڵەیکی جوتیاری فول دژ بە ئاغایی دەشتی هەولێر

چاوی بە دنیا هێهناوە, شەرشگێیان فولێ بە بنەماڵەوە, کاتێك لە ئەران خەریکی شەفەری دەبەت وەك زەربەی پشمەرگەکانی دیکە, لە خشی داگیرکردنی کوەیت کە بە گەورەترین کەرایەتی سەدام دەزانەت لە یەکەم چرکەوە, کە هەواڵەکەی دەبیستەت "حازم کوتك دوو نەفەری هەبووە بیانبات بە سەردشت، لە خشی ئەو هەواڵە نایانبات، گوایە بزن نانی شوانی خواردووەو سەدام دەوخەت و دەگەڵتەوە بە تاقیبی هەواڵەکە, شار بە شار دەگەڵەت بەدوای خوەندنەوە بە ئەگەرەکان".
حازم ێژی لەدانی عەراق ماشینەکەی لە دەبەتە بەاو دەیداتەوە بەوەی لەی کەیوە بە زەرەر, چونکە لای مسەگەرە ئەم کەرایەتییەی سەدام سەری دەخوات.

گەانەوە دوای ئازادی هەولێر

لە کاتێکدا هەزاران ژن و پیاوی وەك خەجە باوە لە هەولێر لە پشەوەی خەلچکدا بوون ئەوە رەژە, دوای مسەگەر بوون لە ئازادکردنی شاری هەولێر, ئەوجا مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا, بە ئاگادارکردنەوەی لایەنەکانی دیکەی بەرەی کوردستانی, بە بە دەنگی بەیاری هاتنە ناوەوەی باشووری کردستان دەدەن و لە سنوور دەپەرشنەوە, لایەنەکان دی لە گەڵ خەیانا ناهێنن.
مەسعود بارزانی دەەت" لە 11ی ئاداری 1991-دا، لە قاسمە ەشەوە بە ەکەوتین و بە ماوەی چەند کاتژمێرەك بە پێ ەیشتین، سەیارەکان لە نزیك سونە چاوەوانمان بوون، لەوەوە بەرەو ەانیە ەیشتین.".
بە قسەی سەید کاك بەت" کاك مەسعود و کاك نەوشیروان بە ئەتەمبیلەکەی سەید کاکە, دەگەنە ئەو ئەتەمبەلانەی بەدوایانا ناردرابوو. لە هاتنەوەشیان لە بری ئەوەی یەکسەر بگەنە هەولێر, لە بەتواتە و سەرچیا میوانی دوو ئاغای موستەشار دەبن.

ئەگەر

ئەگەر راپەڕین لە کوردستان وەك باشووری عەراق سەرکوت بکرابایا بە دەستکەوتکانی کەەو, وەك هەەبجەو ئەنفال پاَوان و نەخشە داەێرو ئەندازیاری نابوو, بگرە ئەندازیارەکەشی وەك تاوانکانی هەەبجەو ئەنفال و حاجی ئەمەران کە هەیان بوو خەیان دەشاردەوە, وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بەکەس سەری دەنایەوە, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەگەنامەی قولابیشیان بە پاکانە کردن لەی دروست دەکرد.
تا ئەستا هیچ بەگەیەکی بەاو کراوە نییە هیچ هەزەکی کوردی پشە ئەو مەژووە" راپەڕینی بەسەر1-3-1991 "بانگەوازی بە راپەڕین کردبەت, ئەوەی هەبووە جوەو پێوەندیکردن و خە رەکخستنەوە بووە

بە بە دەنگی, بگرە چاویان لە مفاوەزات و رێکەوتنیش بووە, لەو بە ئومێدییەی تەی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بەڕێن ئاش بەتاڵ., دەشێت دوای گرتنی کۆیت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدەکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لە بکرێتەوە,
منداڵەکیش بەو کەم هەشیەی خۆیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو, دوایی حەقدەی جەنیوەری 1991 کە دەست بە لەدانی عێراق کرا ئەگەرێك بە روخانی رژێم لە ناو کەمەڵك ئەگەری دی دابنێ.
هەموو کەس لە تاریك و رووناکی بەیانی پێنج شەممەی رێکەوتی 17-1-1991وە دێزانی سەدام لە شکستێ, چاوەکان دوکڵە و ئاگری فڕۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, لەبان خانووەکانەوە چەپڵەیان بە لەدەدرا.
بە بەوای ئەوە راپەڕینەك دوای ئەم هەمووروداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەکەشی بە خۆیان فیشەکیان نێتقاندبێت؟؟ ئازیزەکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟؟, لەناو رداوەکان نەبووبێتن؟.

کەوتو سەرکەوت

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هەشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هەشتا دوکڵەی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هەشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی, هەشتا ترس و لەرزی فڕۆ دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کەپتەرەوە لە زەین و هەشیاندا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق.
حوسێنی زیندووە" حوسێن کامل" گوڵەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردووە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڕام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئەستا و 88 خەڵکیان هاندا کەوێو بکەن. لە سەرتادا هەزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر ڕێگری تونديان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئەمە تا بەرەبیان بە ئەتەمبێلی پێ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ ڕشتوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, ڕێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەڵە کە گوڵەی تەپکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو ڕێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر ڕێگای خۆی کردەوە, لەڕشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو ڕۆژدا بووونە قوربانی لە ئەستێی چەکدارەکانی بەرەی کوردستانییە ئەوانەی کە ڕێگریان کرد.
خەڵك بە بەجێ هەشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانیان خولقاند کە لە

مژوودا ناوی نرا کۆو, دوای تەنها چوار رۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپریل بەیارەکی هەشت خاڵی بەناوی بەیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بە پاراستنی خەڵکی سڤیل, بەمەش کۆو بووە هەکاری گۆڕانکاری بە یەکەمجار لە مژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هۆبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆو کە روحی نەمردووی هۆبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هەنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەڵە شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هەکاری دواتر هاتنە پێشەوە شێی کۆ و بە رادەی کەمتر ئەزمە و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقۆاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆیان جۆگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆوی ملیەنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بێشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشان و بە دەست لەدان بە هاوکاری پاشکەکانی ئێران لە باشوور جوڵیان کرد.
هەموو رووداوەکان ئەوە دەرخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خەرسکی بووە و ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشە و پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان و رێنوێنیێکانی فەیلەقی نەسر.
لەڕدایە رەو کردن و راکردن بەسەر پەلاماڕو هەڕشدا سەردەکەوێت, بیچ چەك بەسەر چەکداریدا, ژن و منداڵ بەسەر سەڵە و باسکی بەهێزدا, ئەمە مژوویەکی نوێیە لە جیهانی نوێدا.

سەرچاوەکان:

الانتفاضة الشعبانية – ويكى شيعة
https://www.albasrah.net/ar_articles_2023/0823/safwat_140823.htm
https://www.facebook.com/watch/?v=1069997837562544
https://www.youtube.com/watch?v=lQTtedTyLyg
https://www.youtube.com/watch?v=kKcZqzChj28
https://merip.org/1992/05/why-the-uprisings-failed/
https://elaph.com/Web/Opinion/2018/07/1214054.html
https://www.historyofkurd.com/2016/03/16/%D8%B1%D8%A7%D9%BE%DB

%95%DA%95%DB%8C%D9%86-%D9%88-%DA%86%DB%95%D9%86%D8%AF-
%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%AA%DB%8C%DB%95%DA%A9%DB%8C-
%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%DB%8C%DB%8C-
/%D8%A8%DB%95%DA%B5%DA%AF%DB%95%D9%88
حەفتاو ساڵ ژیان … پەنجاو نۆ ساڵ تێکۆشان (بیرەوەرییەکانی خەباتی مەلا حەسەن) فەتاح تەفیق فەتاح چاپی یەکەم 2008 – چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری هەولێر
هەڵە سوورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر 2020 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کرد بەرگی چوار, بەرگی پێنجەم چاپی یەکەم حوزەیرانی 2022
مام جەلال دیاری تەمەن ئامادە کردنی سەلاح ڕەشید- بەشی دووەم -چاپی یەکەم 2017 چاپخانەی کارۆ
قەندیل بەغدای هەژاند.. بەشی سێیەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2011
57ساڵ خولانەوە لە ژێر وەهمی شێشدا حازمی عەلی کوتك- دەزگای فەربون 2020
بیرەوەری پێشمەرگەیەك سەید کاکە چاپی چوارەم, 2020-
https://www.peyserpress.com/detail/8505
https://www.wtarikurd.info/2017/03/01/%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%A7
-%D8%AD%DB%95%D9%85%DB%95%D8%B9%DB%95%D8%B2%DB%8C%D8%B2-
%D8%A8%DB%86-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%D9%88%D8%8C-
%D9%86%DB%95%D9%88%D8%B4%DB%8C%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%86-
/%D9%85%D8%B3

بانگەشەی ئاشتیەکی ئاڵز.. عوسمانی حاجی مارف

لەم دەخەدا کە ڕژهەڵاتی ناوەراست ئاڵگۆڕکی سیاسی بە خۆیەوە دیوە پێشبینی ئاوگەری زیاتریش دەکرێت، ململانێکان لە ئاستێکی بادا نمایش دەکرێن و هاوسەنگی هێزەکان و بڕژوەندیەکان ڕاژانە سینارێیی جیاوازمان دەخاتە پێش چاو، ڕوداوەکان چاودێریەکی ورد دەخوازێت، ئۆگرەکان پڕشوبڵاون، یاری لایەنەکان سەرنجراکێشن،

پلانەکان و دەخالەتکان جەماوەریان وەک تەماشاکەرێک لە چاوەروانیدا راگرتووە، ئامانجێک وەنا دەگرێت، کەکاتی کۆتایی ئەم یاریە نادیارەو ئاکامەکانی نارەشنە و نەزانراوە کە یاریەکە دەباتەوە، ناوچەکە لە دەورانێکی ئاڵۆزو ناجێگیر و سەگەردانیدایە، لەمژوی ژیانی بەشەریەتدا کارساتکان و قوربانیەکانی بوونەن.

بەجیا لە گەرانی تارادەیەکی هاوکێشەی سیاسی کە لە ئێستادا بە قازانجی تورکیایە و پاشکشەیە بە ئێران، بەڵام مانای ئەوە نیە مەیدانەکە بە تورکیا خاڵیەو دەتوانێ چی دەوێت ئەنجامی بدات، لەم ناوچەیە کە بەرژەوەندی سیاسی و پلانی جیاوازی تیا نمایشدەکرێت، ئێروغان لە بەرامبەر هەڕەشەکانی نەو جەنجالیەکی بوونەدا قومار دەکات، لەلایەک لە بەینی رێکەوتن یا شەر لەگەڵ ئیسرائیل تیاماوە، لەلایەکی ترەوە دەخالەتی لە چونیەتی رێکخستەوەی حکومەتی سوریا نێک لەبەرامبەر ئیسرائیل بەکۆ لەبەرامبەر فەرەنساو ئەڵمانیا و یونان... کەشەی هەیە.

بەمانایەک دیارنیە تورکیا لە نەو ئەم ململانێیەی کە هەوێدات لە ناوچەکەدا رێگایەک بە چارەسەری قەیرانەکانی پەیدا بکات، دەتوانێ سەرکەوتوبێت!. بەتایبەتی کەلەزەرلاوە ئاستەنگی بە دەتە پشەوە، ناچار بووە سوکانی جوڵەی نەخشە سیاسیەکانی ئاشتەوایی لەگەڵ ئەجەلان و پەکەکە بخاتە دەستوری پلانەکانیەوە، ئێردغان جگە لەوەی ناسیونالستێکی فاشست و ئیسلامیە، هیچ کات ئاشتی خوازنەبوەو نیەو نابێت، بەجەرەک پەویستی بە بانگەشەی راگەیاندنی ئاشتیە بەکۆ رێگاکانی دەخالەتی لە ناوچەکەدا بە ئاوەڵاترکات!. هەروەها بەکارهێنانی شەوازی تر لە فشار بەسەر ئەجەلان و پەکەکە، کە داوای کۆتایی هەسورانی چەکداری و هەوشانەوەی حزبەکەیان دەکات، بە ئەوەی چەنیەتی چارەنوسێکی دیارکراو بە ئایندەی پەکەوژیانی 'کورد و تورك" ساغکاتەوە.

ئێروغان گەر بەهەر نرخێک و کارساتی ئینسانیش بێت، جگە لەوەی لە هەوڵی هەسانەوەی تورکیایە لە قەیرانە ئابوری و سیاسیەکانیدا، لە هەمانکاتدا لە هەوڵی ئەوەدایە مانەوەی لەدەسەڵاتدا جێگیرکات.

هەبەتە ئێردوغان جگە لە پلان و دەخالەتی لە ناوچەکەدا لە هەمانکاتدا ئەوشی بە هەند وەرگرتووە کە هەڕەشەکانی سەرکایەتی تورکیا لە ساڵی ٢٠٢٨ ئەنجام دەدرێت و ئێردۆغان ناتوانێت خۆی کاندید بکاتەوە، بۆیە دەبێت دەستوور هەموار بکاتەوە، بۆئەم پلانەش پەویستی بە دەنگی کورد و هاوپەیمانی پارتی دیموکراتی گەلی کورد هەیە، چونکە لەم بارودۆخەی ئێستادا کوردەکان پشتیوانی لە ئەپەزسیۆنی تورکیا دەکەن کە "پارتی کەماری گەل (جەهپە)یە" و دیمان کە لە دوایین هەڕەشەکانیشدا پارتەکەی ئێردۆغان بە

جیاوازییەکی زەر کەم سەرکەوت و شارەوانیەکانی لە زەرەک لە شارە گەورەکاندا دەماند. بەیە لە هەبژاردنی داهاتوودا مەترسی زەر هەیە بە ئاوەی ئەردەغان و پارتەکەی بە تەواوی لە دەسەلات لە تورکیا دوور بخرێنەوە. هەروەها دەخی ئاوپێی گرینگی ئابووری تورکیا و تێچووی گەورەی شەر لە بەرە جەراوجەرەکانی ناوخە و دەرەکیدا، ئەردەغانی ناچار کرد ئەمجارە لە هەگبێی حکومەتی باخچەلییەوە قسە بکات، بە دەستپێکردنەوەی پرۆسەی ئاشتی بە ئاوەی هەم دەنیاکردنی ناسیۆنالیستەکان و هەم ئاکۆشانی کوردەکان بەدەست بهێنێت.

باخچەلی کە پێشتر دژی دەستپێکردنی دانوستانی نوێی ئاشتی نەوان پەکەکە و حکومەتی تورکیا بوو، بەم جارە لەدوانانە نیشانیدا کە نەتەوپەرستترین لایەن لە ئەنجومەنی پەرلەماندا ئامادەیە بە دانوستان بە رەکخستنی ئەم پرسە لە هەگبێی پەرلەمانەوە. پارتی بزووتنەوەی ناسیۆنالیستی مەهپە کە هاوپەیمانی پارتی داد و گەشەپێدانی ئەردەغانە، یاریزانێکی سەرەکییە لە هاوپەیمانی دەسەلاتدا، ناچارن لەم دەخەدا سیناریۆیەک بەناوی ئاشتیەوە نیشان بدەن.

باخچەلی ئاماژەی بەوەداوە کە " هەنگە هەوەکانی هەڕەوی مەژوو بگەڕن و کەت و بەندەکانی تورکیا بشکێنن، بەیە دەبەت هەموو پرسێک و هەموو قەیرانێک لە پەرلەمان بوروژێنرەت و پێویست دەکات چاکسازی دیموکراسی ئەنجام بدرەت بە وەڕام بەنیگەرانیەکانی هاووەتیانی کورد!.

لە کاتەکدا کەس نایدەویست گفتوگۆ و دانوستان لە نەوان عەبدوڵا ئۆجەلان و پەکەکە دەستپێبکات. پەکەکە هیچ هیوایەکی بە حکومەتی تورکیادا نەبوو، تا ئاو کاتەی دەقلەت باخچەلی، سەرکی پارتی بزووتنەوەی نەتەوەیی تورکیا، لە کەبوونەوەی هەفتانەی کەمیسیۆنی پارتەکەی لە پەرلەمان، ڕایگەیاند "با ئۆجالان بەت و لە پەرلەمان قسە بکات". "ئاوە ڕاگەیەنەت کە تیرەر بە تەواوی کەتایی هاتووە و هەکخراوەکەی هەبوشێنەتەوە". هەروەها ئاماژەی بەوەشکرد، "ئەگەر ئۆجەلان وتارەکی لەو شێوەیە پێشکەش بکات، هەنگە هەگەیەک هەبەت بە ئاوەی لە زیندان ئازاد بکرەت".!

لە ڕاستیا وەک پێشتر ئاماژەمان پێکرد فاکتەری گرنگ و نوێ لەسەر ئاستی ناوچەکە سەریان هەڵداوە. دەخەکە لە وەتانی دەوروبەری تورکیادا گەڕاوە، لەوانە سوریا، لوبنان و عەراق. لەم بارەیەوە ئیسرائیل و ئەمریکا پلانیان بە ئاو ووەتانەو ناوچەکە هەیە کە هیچ جێگایەک بە تورکیا دانانێن. بوونی کوردە چەکدارەکانی سوریا لەسەر سنوورەکانی تورکیا، کە ئەمریکا و ئیسرائیل پشتیوانیان لەدەکەن،

بڕبڕەستەکە بۆ پلانەکانی تورکیا، بۆیە هاوکات دیمشق و تورکیا لە هەوڵی ئەوەدان کە ئەو هێزە کوردیانە چەکدار بکرێن و یان بیانکەنە پاشکۆی هێزەکانی سوپای نیشتمانی سوریا، چونکە حکومەتی ناوەندی سوریا و دەسەڵاتدارانی ئێنقەرە هەموو ئەمانە بە هەڕەشە بە سەر خۆیان دەزانن، ئێنقەرە بەناوی ئاشتوایەوە دژایەتی پێگۆیان لاوازکات. ئەمەش تا چەند دەتوانێ لایەن ئەمریکاو ئیسرائیلەوە قبوڵ کرێت، پرسیارێکە لە چەنیەتی سەوداومامەڵەیاندا وەڵامی وەردەگرێتەوە.

دواجار پەیامەکە ئۆجەلان خۆندرایەوە بە خراپی لە هەموو دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە سەرانسەری جیهاندا ڕێنگدانەوەی هەبوو، ئاستی نارەزایەتی پرسەکەو شەوازی مامەڵەی ئەروغان و باخچەلی و شەوەی پەیامەکەی ئۆجەلان و وەڵامی پەکەکە، لێکدانەوەو بۆچونی جیاوازی خستە ناو میدیاکان و لایەنە سیاسیەکان و جەماوەری خەڵکەوە، لە هەوایی و بە هیوایی!، لە هەمان کاتدا گومان لەسەر پراکتیکی بوونی ئەو بگرە دروست بووە، کە ئاماژە بە داماڵینی چەک لە باڵی سەربازیی و هەوەشانەوەی پەکەکە دەکات.

حکومەتی تورکیا، کە لە ماوەی ڕابردوودا سەرەڕای بەردەنگانی هەرگیز دان بە مافەکانی کوردەکان لەم وڵاتەدا نەناوە، ئەم بەناو هەوەدانەی ئاستاش بە ئاشتی پەیامێکی ڕۆشن بەدی ناکرێت کە ڕاشکاوانە دان بە مافەکانی کورد و کێشەی کورد بنێت. تەنانەت بە بیانووی جەراوجەر نوێنەرانی یاسایی کوردەکانیان لە شارەوانییەکان و پەرلەمان لە پستەکانیان دوور دەخەنەوە و ساڵانە هەزاران گونج و خوێندکاری کورد دەگرن و دەیانێرن بە زیندانەکان، بەردومانەکانی بەسەر بنکەکانی پەکەکە نەوستانوە، هێروەها هێرشەکانی بە سەر هەسەدە بەردەوامە.

لە ڕاستیدا پرسی چەکداماڵینی پەکەکە یەکێکە لە ئاستەنگە گرنگەکانی بەردەم پرۆسەی ئاشتی، چونکە لە نەورۆزی ۲۰۱۵ ئۆجەلان داوای لە پەکەکە کرد چەکەکانی دابنێت، بەڵام پرسی کەبانی و دروستکردنی ئیدارێیکی سەربەخۆی کوردی لەسەر سنووری تورکیا بووە هۆی عەمەلی نەکردنەوەی ئەم پرۆسەیە. هەر بۆیە ئۆجەلان لە ساڵی ۲۰۱۵دا نەیتوانی پەکەکە ناچار بکات کە چەک دامالێت.

هەرچەندە جەمیل بایک ئەندامی ئەنجوومەنی فەرماندەیی پەکەکە لەم دواییانەدا لە چاوپێکەوتنێکدا وتی ئۆجەلان سەرکردەی ئەمێە و وەڵامی داواکارییەکانی دەدەنەوە، بەڵام پەکەکە گەرەنتی دەوێت. گەرەنتییەک کە چارەنووسی ئۆجەلان و سەرکردەکانی دیکەی پەکەکە دیاری بکات کە ساڵانێکە لە چیای قەندیل دژی تورکیا شەڕیان کردووە.

هەروەها ئایندەی هەزە چە کدارەکانی پەکەکە کە دەوترێت ژمارەیان زیاتر لە چەند هەزارەکە، چۆن دەگەڕێنرێنەوە بۆ تورکیا؟.
خاڵێکی تری گرنگ ئەوەیە کە بەشێکی زۆر لە نێو کەمپەکانی تورکیا لەسەر بنەمای ناسیۆنالستی و شۆڤێنیزم و دەستووری کەمالیستی پەروەردەکراون کە پێیانوایە تەنانەت لە دەستووری تورکیاشدا نابێت دان بە بوونی کورددا بنرێت. لەبنەڕەتدا پێیانوایە نەتەوەیەک نییە بە ناوی کورد، بەڵکو ئەوانە تورکی شاخن، ئەم دابەشبوونە کەمایەتیە لە تورکیادا پرسێکی ئاسایی و بەئاسانی چارەسەر ناکرێت.
لەم هەلومەرجەداو بەهەر ئاڕاستەیەک وەک سەرتایەکیش، ئەگەر تورکیا هەنگاوی کردەیی لەم بوارەدا ڕوشن نەکاتەوە و مافەکانی خەڵکی کوردستان بەرەسیمی نەناسێت و دەستبەجێ بڕیانی نەکات، بە متمانەیەکی باوەڕپێکراوەوە بە چارەسەرکردنی نیگەرانیەکانی خەڵکی کوردستان مامەڵەیەکی شەفاف و بەئەملاولا و دروست نەکات، کە ئەمەش ئەگەرێکی سەختە بە ناسیۆنالیستی تورکی دانیان پێدابنێت، ناکرێ چاوەڕوانی ئەوە بین کە تەنها بە بانگەشەیەکی ئاشتەوایی هەنگاو بە ئاقاری چارەسەری کێشەی کورد دابنرێت، وەک ئەوەی بەشێکی زۆر لە لایەنە ناسیۆنالیستەکان قسەی لەسەردەکەن.
ئەمجارە ئاشتەواییە بە هەر ئاڕاستەیەکەوە، لەسەر بنەمای بەرژەوەندی و پلانی یەکلایەنەی تورکیا هەنگاوی بە دەنرێت و زیاتر مانۆرێکە، کە پەیوەندی بە مافەکانی خەڵکی کوردستان و کێشەی کوردەوە نییە، سەوداو مامەڵەیەکە لەسەرو ئیرادەی خەڵکەوە نەخشەی بە دارێژراوە و کاری لەسەر دەکرێت، ئەگەر هەندە دەستکەوتیشی بە پەکەکە تێدابێت!

خۆ دیتن و نەدیتن! ژیان لە ناو و دەرەوەی بنەماکان!.. برایم فەقێ شی

کاتی ناشتنی ناسیاوەک لە گەڕستانەکی شاری کەڵن، دەستەک لەمی پرسی،" ئەو باتە درەژ کە خەریکە بەرەو ئەرە دێت، دەناسی؟" گوتم نا. ئەوجا گوتی"باتە درەژ، برای ئەو کەسەیە، کە ئێستا خەریکن

دەینێژن، ئەو دووانە، سی ساڵە قسەیان لە گەڵ یەک نەکردووە!”

I

زۆر لە زیندەوەران بە مرۆڤەوە، ژیانی بەکۆمەڵیان هەیە. فەرهەنگی ژیانی بەیەکەوەبوون شوێنی جیهان دەگرێتەوە. بنەماڵە لەم کۆمەڵگایانە لە سەرووی تاکەوە حیسابی بۆ دەکرێ و گەورەی ماڵ، دەوری لە بەیاردان لە سەر ژیان و کاری ئێندامانی ماڵ هەیە. سەرپێچیکردنی منداڵ لە ئەمری دایک و باوک کێشەی لەدەکەوێتەوە و داپڵان بە هەی زاڵبوونی ئاتۆیتە و ترادسیۆن کەمتر ڕوو دەدات، لە بەر ئەوەی بنەماڵە و لەیەکگرەدراویی، هەتاهەتایی دەبیندرێن. فەرهەنگی ژیانی تاکە کەسی خەی لە ئازادی و سەربەستی و بەیاری تاکە کەس، سەبارەت بە ژیان و پیشە و هەر بەیارێکی تردا، دەبینێتەوە.

لە ناو زۆربەی فەرهەنگەکان ترادسیۆن نەخ و بایخی ناو بنەماڵە دیاریی دەکات. لە ناو بنەماڵەی ئایینی و باوکسالار، قورسایی ئابڕو و شکۆف دەور دەگێڕێ. ئەگەر ئێندامێکی بنەماڵە لە دژی نەرمەکانی بنەماڵەیە بجوڵێتەوە، دەتوانێ ببێتە هەی شەڕ و کێشە. گواێبوون و ڕێزدانان بە مرۆڤی بە تەمەن و دایک وباوک، وەک ئەرک لە وەاتانی ئاسیا و ئافریقا دەزاندرێ و سەرپێچی کردن لەم سونەتە، قەبووڵ ناکرێ.

جیلی نوێ، ئەگەر پایبەندی بە نەخ و بایخی جیاواز لەوەی لە ناو بنەماڵە باوە، نیشان بدات، وەک یەکسانی و ئازادی بەیاردانی دوور لە ئاتۆیتە، کێشە ساز دەبێ. چاوەڕوانی دایک و باوک و بنەماڵە لە مەڵ پشتگیریی و یارمەتیدان بە بنەماڵە لە لایەن منداڵەوە، فەرهەنگی باشوور و ڕۆژهەاتی ئوروپا بووە و ئەگەر منداڵ ئەم بەرپرسیارەتییە بەئەنجام نەگەیەنێت، دەدەنگی لە یەک پێکدێت.

ئەو بنەماڵانەی وەاتی خۆیان بەجێدەهێڵن، ڕووبەڕووی کەمەگا و فەرهەنگ و سیستەمی جیاواز لە ژیانی خۆیان دەبن و تووشی تەنگ و چەڵەمە لە گەڵ منداڵەکانیان دەبن، کە لەو سیستەمانەدا گەورە دەبن. دایک و باوک چاوەڕوانی ئەوەیان لە منداڵەکانیان هەیە کە پایبەند بە ترادسیۆن و دابونەریت و سونەت بمێننەوە، لە کاتێکدا منداڵ فەرهەنگ و دابونەریت و ڕەوشتەنی ژیانی ئەو وەاتە فێر دەبن و خۆیان لە گەڵ کەمەلگا ادەهەنن و ژیانی خۆیان دەگرنە بەر.

لە ناو ئەو بنەماڵانەی جەخت لە بەردەوامی نەمی بنەماڵە بە شێوەی پێشوو دەکرێ، چارەی کێشە لە ڕێگای نەونجیکەرەوە ئەنجام دەدرێ. بە ئەم مەبەستە کەسانی بەساڵاچوو، کەسانی ئایینی و کورد گوتەنی “ێش

چرمگ" دور دگرن. بام لە ناو کۆمگای پشت ئستوور بە ئازادی تاک، سرکی، ددرتە گفتوگی نوان کسان. لە ناو خکانی کۆمگاکانی خاون ابوردوو، داب و نریت و وسمی تایبەت بە ئاشتبوونەوە هەیە، وەک بانگکردن بە خواردنی بیکەوە، بشداری لە وسمی ئاینی، بنەی نتوەیی، بخشینی دیاریی بە یکتر.

II

لم سردمە سربخبوونی تاک و پاگیشتن بە خ، بایخی زرتری پدەدر، هەتا برپرسایتی لەحاند بنماک و ئندامانی. هر جیل و بریکی مرۆڤ چاوانی و تگیشتنی خی لە ژیان هەیە و زرجار نخ و بایخ و ئارمانج و مبستی جیلەکان یەک ناگرنەوە و ئەوەش زرجار دبتە هەی بوونی گرژیی و ئازیی و دەنگ لەیەک گین.

کاروپیشە و شانسی پیداکردنی کار و میلی سربستی و ژیانی دوور لە دستتوردانی ئم و ئو، دووریی لە زد و بنماکی لدەکەوتەوە و پەوەندیی سروشتی نوان کەسان تووشی سستی دەکات. ئم دوور کوتنویە، دیدار و یکتر دیتنی بردوام ناگونجنێ، هرچند زر جار ئم دیدارانە لە یک شار و یک گوندیش سر ناگر. سسیال مدیا بتە هەی گردانی مکانیکی کسان، بام نزیکایتی استقینە بە شوەی سروشتی پکناهنێ. کمترین پوەندیی استقینە و زرترین پوەندیی سسیال مدیایی، سرسری و ووکشیانە دمنتوە و گرفتی نوێ دخوقنێ.

پشتر کسانی بە ساچوو لە گ منداکانیان بە یکەوە دژیان و دایپیر و باوپیر و نوە و نتیجە بیکەوە بوون. ئستا زر لە دایپیر و باوپیرکان بە تنیا دژین. یک لە هەیەکانی ئویە کە ئم کسانە لە بواری ئابووریی سربخن و پویستی مادیان نییە، هنگە بە زر لەو کەسانە، ماڵی پیران جگای چەشنک لە بنەماڵەی گرتبتەوە.

بنمای تگەیشتن لە بنماک تووشی گان هاتووە و خدربازکردن لە ژر ئاتریتە بە شوەی کلاسیک وو لە زیادبوونە. ئم گانە تگەیشتنی گەرەکە و تگەیشتنی سەرسەری و ووکەش و ئامادەنەبوون بە قەبووی ئەم گانکاریانە، گرفتی نوان کەسان و ئەندامانی بنەماڵە دوور لە چارسری دەهتوە.

III

لایەنی درووونی و پسیکلگیی، گرنگی تایبتی هەیە، هرچند کمتر باس دکر. زر کس بە دگمن ئاوە لە تاکی خی دداتوە و گرفتی تاکەکەسی خی نابینە یان نایوە بیبینە. بشیک لە گرفتی

تێنەگەیشتن لە یەکتر، لێڕاوە سەرچاوە دەگرێ. ئەمە کەسی بەرانبەر دەبینین و دەیخەینە ژێر چاودێریی و هەخنە، بەڵام ئەم کارە لە گەڵ خەمان ناکەین. کەشی ناو بنەماڵە جار هەیە دەگاتە بریندارکردنی قووڵی هەست و دەروونی یەکتر. بەدەنگەڵەکردن و سپاردنی چارەسەریی بە کاتی نادیار، قووڵترکردنەوەی گرفتی لەدەکەوێتەوە.
کەمێک کەس لە بەر هەستی خۆپەسەندی، ماتە دەبن هەتا کەسی بەرانبەر هەنگاو بە ساخکردنەوەی پەیوەندیی و لێبووردوویی هەبهێنێتەوە، ئەگەر ئەو نەکرا، دابڕان بەردەوام دەمێنێ و نەوان ناخۆشی قووڵتر دەکرێتەوە. داپچران لە یەک بە درێژایی ساڵان ئەو هەستە قایمتر دەکات کە کەسەکان هیچ شتێکی هاوبەشیان لە گەڵ یەک، نامابە و هەستی نەویستبوونی یەکتر تێیاندا قووڵتر بووبێتەوە و بەو ئاکامە گەیشتبێتن کە تێگەیشتنیان بەرانبەر بە مەرگ، مرۆڤایەتی و بنەماڵە لە یەک دووره و ناتوانن یەکتر بگرنەوه. ئەمە بە مانای دەرگاداخستن لە گفتوگۆ و دیالۆگە.
تاقیکردنەوەی سەردەمی منداڵی، دەوری بەردەوام لە ژیان و کەسایەتی هەر کەسێکدا دەگێڕێ. ئەگەر منداڵ، لە ناو بنەماڵە تووشی کێشە و ئازاریی دەروونی و جەستەیی کرابێ، ئاکامی لە سەردەمی لاویەتی و دواتر لە هەست و هەڵسوکەتیدا دەمێنێ، تا ئەو کاتەی ئاگابەخۆ ئاوڕ لەو ئازاردووە بداتەوە. لە شانۆ و شانۆگەریدا تێکنیکی گێڕانەوە بە ئازاردوو بەکاردەهێنرێ بە دابڕان لەم تاقیکردنەوانە.
گەلێک لە ناخۆشییەکانی ناو بنەماڵە بە هۆی خراپ حاڵیبوون لە یەکتر، ووتنەکردنەوە و هەرواهەشتنەوەی گرفت، پێکدێت و دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی دیواری نێوان کەسان. هێندێک کەس پەیوەندیی خۆیان لە گەڵ کەسان لە بەر هەست بە خەتابارنبوون و شەرم، دەپچڕێنن و دوور لە چارەسەرکردنی گرفت، خۆیان دەخەنە دەخێکی نالەبار کە هێنگە تا کۆتایی ژیان درێژە بکێشێتەوە. ئەم کەسانە زەرتر ئازار بە خۆیان دەگەیەنن.

IV

مرۆڤ چ بخوازێ و چ نەخوازێ، گرێدراوی گەڵانکارییەکانێ. تێگەیشتن لە گەڵانکارییەکان یارمەتی تێگەیشتن لە گرفتی هەمە لایەنی کەمایەتی، فەرهەنگی، دەروونی و چەشنی ژیانی سەردەم و ئاوگەڵکان دەدات. سەردەمانی پێش، بنەماڵە گرنگترین بەشی کەمگا بوو، چەند جیل بە یەکەوە دژیان و ئاگایان لە یەکتر بوو. ئاوەڕۆی سەرکی بنەماڵە بوو، کە گرێدراوی دابونەریت و هۆشوێن بوو. ئەمڕۆ خوێندن، کار، وەرانی ژینگە، شار، سیاست و گەلێک هۆی

تر، دەبنە هۆی هەڵکەندن لە شوێنی پێشوو. پێکهێنانی بنەماڵە و ژن و ژنخوازیی، جێگای خۆی داوە بە ژیانی هاوبەشی دوور لە قەولنامەی ئایینی و ئیداریی. کۆمەڵگای فڕۆخوازی سەرمایەداریی کە خۆی لە کاری زۆر و دڕامەتی زەردا دەنوێنێ، پەرەی بە تاکژینی داوە و وزە و بیرکردنەوەی تاکی لەخۆ گرتووە و کاتی بە بنەماڵە و بەیەکەوە ژیان نەهێشتەوە. ئەم سیستەمە جیهانییە بە تێکدانی بنەماڵەی گەورە، بەرهەمی کارخانەکانی خۆی بە زیادبوونی تاکژینی چەند قات کردووە و گرفتەکانی ناو بنەماڵەی قووڵتر کردۆتەوە کە خۆی لەم خاڵانەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

- کەسانێک توانایی دانپێدانان بە هەڵە لە خۆیان نیشان نادەن. ئەو کەسانە زۆر جار ئاوا بیر دەکەنەوە ،، بۆچی من دەست درێژ کەم؟ خۆتابار کەسی بڕانبەر!،، ئەم من من کردنە، ناگاتە سەرئانجامی چارەی گرفت.
- ئەگەر کەسێک پێشتر شکاندرابێتەوە، هەستی بریندار کرابێ، ئەو ترسە بۆی تازە دەبێتەوە کە دیسان تووشی تاقیکردنەوەیەکی هاوچەشن بێتەوە. ئەمەش دبێتە هۆی سستی بە هەنگاو هەڵهێنانەوە.
- هەموو کەس فێرنەبووە ئاشکرا باس لە هەست و گرفتکانی دەروونی خۆی بکات. زۆر کەس بەدەنگی هەڵەدەبژێرن و ناڕاستەوخۆ بەزاری و توڕەیی هەڵدەڕژن و ڕۆگای دوورە پەرێزی لە جیاتی ڕاستگۆیانە و ئاشکرا باسکردن و دەربڕینی بیر وهەست، دەگرنە بەر.
- لە کێشەی نەوان کەسان، تەنیا یەک ،،ڕاستی و حەقیقەت،، بۆدی ناکرێ. هەر کەس لەکدانەوە و بۆچوون و گۆشە نیگای خۆی لە سەر کێشە و ڕووداوەکان هەیە، ئەوە هەر دوو لایەنی کێشە دەگرێتەوە. دوور لە قەبووڵی کەسی بڕانبەر و لەیەک تێگەیشتن، چارەی گرفت، ناکرێ.
- کێشەی نەوان کەسان و ئێندامانی بنەماڵە کە خۆی لە قووڵایی منداڵی کەسەکاندا دیتبێتەوە، بە هۆی دانەبڕان لە ڕابوردوو، تازە دەبێتەوە و پێش بە تێگەیشتن و لێبووردوویی لەمەڕ سازکردنی ژیانێکی تازە و پێوەندییەکی نوێ دەگرێ.
- جار هەیە ئەو کەسەی کێشەکە دەنێتەوە، ئێندامی دەرەوەی بنەماڵەیە، وەک دەست، هاوڕێ، هاوژین، خزم کە دەبنە هۆی داپچڕانی پێوەندیی نەوان ئێندامانی بنەماڵە، جیا لەوە کۆمەڵگا، سەردەم، فەرهەنگ وچەشنی ژیان، دەبنە هۆی ئاڵۆزی، کە

دەبێ تاوتێ بکرێ و ئاگابەخۆ مامۆستای لەگەڵدا بکرێ و بە بێدەنگی نەسپێردرێ.

- زۆر کەس پێیوایە تێپەڕینی کات دەبێتە هۆی چارەسەریی گرفت. بۆنموونە چاوەڕوانی، قووبوونەوەی گرفتی لە دوایە. گرفت لە خۆیەوە چارە ناکرێ.
- ئەو کەسانەی، ناتوانن و نایانەوێ لێبوردوو بن، وا بیر دەکەنەوە کە ئەگەر ئەو کارە بکەن، خەیان بچووک کردنەوە و ملیان بە ناحەقی کەسی بڕانبەر دانەواندووە. ئەم چەشنە لە تێگەیشتن چارەسەریی لێناکەوێتەوە.
- لە هەندێک حاڵەتدا هەستی گرێدراویی لە نێوان کەسان بەدی ناکرێ. پەیوەندییگرتن بە کەسێکەوە گرنگ نییە و بە نیازی خۆی و بە پێویستی نازانێ، حەول بە چارەسەری گرفتێکە بدات، ئەو کەسانە بەردەوام تەنیا دەمێننەوە.
- ئەو کەسەی لە ناو بنەماڵە بردەوام سەرکەنە کرابێ، کۆنترۆڵ کرابێ، بە حیساب نەهاتبێ و بە شێوەی جیاواز دەروونی بریندار کرابێ، مەیلی بە دابڕان لە بنەماڵە و ئێندامانی زۆرتر دەبێ.
- هەندێک کەس دووڕەپەریز دەمێننەوە لە هەڵئایساندنی شەڕ و کێشە و دەمەقاڵێ، لە بەر ئەوەی نایانەوێ هەستی ناخۆش بە سەریاندا زاڵ ببێ. ئەوانە لە جیاتی پیشخواردنەوە و مانەوە لە ناو ئەو دۆخە، دووركەوتنەوە و دابڕان لە بنەماڵە هەڵدەبژێرن.
- هەندێک کەس ئەوە لە خەیاندا نابینن و نایانەوێ بردەوام خەیان لە پەستی ئەویتردا ببینەوە. هەر بۆیە لایان دەبێتە گرفت هەڵسوکەوتی خەیان بە پێی هەڵزایەت و ویستی ئەویتر هەڵکبخەن.
- لە هەندێک بنەماڵەدا، دەور و هێڵی چەقبەستوو و نەگۆڕ هەیە کە خەی لە جیاوازی دانان لە ناو منداڵ دادەنێ، ئەمەیان سوورگوڵی دایە و بابەیە و ئەویتر بزنە بەر، بزنە هەش، بزەو و سەروەیە. ئەم تێگەیشتنە جیا لە لایەنی دەروونی لە درێژخایەن، کێشە و دووركەوتنەوە لە بنەماڵەی لەدەکەوێتەوە.
- کەرسەی دژیتاڵی بە هەر دوو باری خاس و خراودا، دەتوانێ لە سەر هەڵسوکەوت و پەیوەندیی نێوان کەسان کارتێکردنی هەبێ. سۆسیال مێدیا و سەرجەم کەرەسەکان، پەیوەندیی مەجازی نێوان کەسانیان لە هێگای دوورەوە هاسان کردەتەوە، بەڵام سۆسیال مێدیا و پلاتفۆرمی مەجازی ناتوانن جێگرەوەی پەیوەندی و گفتوگۆی سروشتی نیوان کەسان بن و چارەسەری گرفتەکان بکەن و

زەر جار دەبنە هەی سازبوونی گرفتی نوێ و چاوەوانی کەسان لە یەکتر چارەسەر ناکا و پرسیاری نوێی بە وەام دەخوەقێنە و تێگەیشتنی سەرسەری و هووکەش زیاد دەکات.

V

هەسوکەوتی هاستگەیانە و ئاشکرا و گفتوگۆی دوور لە قامک لە چاوی یەکتر هەکردن، لایەنگری نواندن و حەولدان بە تێگەیشتن لە هەست و چاوەوانی کەسی بەرانبەر، هەست بە بەرپرسیارێتیکردن و دانپێدانان بە خەتا لە جیاتی بەردەوام کەسی بەرانبەر خەتابارکردن، چاوەوانەکردن بە هاتنی ،،کاتی گونجاو،، و هەهەنانەوەی هانگاوێکی ساکار بە وێنە ناردنی پەیام یان پەشنیاری یەکتر دیتن یان هەر هەگایەکیتر، لەبوردن و خۆ خەلاس کردن لە پەناو هەمنی و ئارامشی خەت و کەسی بەرانبەر و خۆ هزگارکردن لە گژاوی مەشک و دەروون و خۆ ئازادکردن لە بەندی هەستی ئازاردەر، هەگا چارەی گرفتەکانە.

هەگا چارە، گرەدراویی ویست و خواست و ئامادەبوونی هەر دوو لایەنە. مرۆف دەتوانێ بە گوتنی هستێکی ساکار گیان پێک بێنێ. لە جیاتی پەشداوەری، گلەیی کردن و خەتابارکردن، دەکرێ گفتوگۆ، قسەکردن، هەزگرتن لە هەست و تێگەیشتنی یەکتر ببەتە مەبەست. ئەوە هووە، سازکردنی پەوەندیی سەرلەنوێ، کات و سەبر و حەوسەلە، بەردەوامی و تێگەیشتن لە یەکتر و قەبووڵی تایبەتمەندی یەکتری، گەرەکە. بگوومان هاوڕێی پزیشکی و مەدیتاسیۆن لە کاتی قووبوونەوەی کەشی نێوان کەسان، سوودی هەیە و نابێ پشتگوێ بخرێ.

مندا، کچ و کوڕ لە ناو بنەماڵە ئەگەر تووشی ئازاری دەروونی، جەستەیی، جینسی بووبێتن، مافی خۆیانە پەوەندیی لە گەڵ بنەماڵە بپچڕێنن. لە وڵاتانی هەژئاوا بەرپرسیاریی و ئاگالەبوونی ئەو کەسانە، ژن و منداڵ و لاوانی ژێر هەژدە ساڵ، دەکەوێتە ئەستۆی دەزگاکانی دەوڵەتی و دەزگاکانی مەدەنی لە ژێر چاودێری دەزگاکانی دەوڵەتی.

VI

کورت مارکس Kurt Marx ساڵی ١٩٢٥ لە شاری کۆبن لە دایک بوو. ساڵی ١٩٣٨ لە جەنگی شەڕی دووهەم لە تەمەنی سێزدە ساڵان لە تەک کەمەک منداڵی تر سواری قەتار کران بۆ ئەوێی نەکەونە دەست نازییەکان. بریتانیا ئەو کات ئیزنی بە منداڵانی جوو دەدات بچنە ئەو وڵاتە. دایک و باوکی کورت پاش هێشتنی ئەو، دەستبەسەر کران و لە ئوردوگای نازییەکان کوژران . لەم

□□ژانەدا(فوریی ٢٠٢٥) کورت مارکس پاش تێپ□□بوونی ٨٥ سا□، بە یەک□مجار گە□اوە شاری ک□□ن. لە گ□□ستانی جوولەکەکان هیچ نیشانەیەک لە دایک و باوکی نەبوو! کورت لە □□گای □ادیی شاری ک□□نەوە، وردەکاریی□کانی ژیانی خ□ی ه□تا ئەو کاتەی بە هەمیشە و□اتەکەی بەجێهێشت، گ□□ایەوە. بەسەرهاتی کورت مارکس دەیسەلمێنێ، کە تاقیکردنەوەکانی مرۆڤ لە ناو ناچن. ئازاری ٨٥ سا□ دوورکەوتنەوەی ئەو لە بنەماڵە ساڵ□ژ نەکرا. مارکس لە ک□تایی وتوێژەکەیدا دەڵێ" ژیان دەرفەتی گە□انەوەی دووبارەم پێنابەخشێ!"
ژیان چرکەیە، هەیە و نییە! چرکەکان بەفیڕ□ نەدین□!
برایم فە□شی
٣/٣/٢٠٢٥

- "Marshall B. Rosenberg – „Gewaltfreie Kommunikation
- "Desmond Tutu – „Das Buch des Vergebens
- Gary Chapman & Jennifer Thomas – „Die fünf Sprachen der "Entschuldigung
- "Brené Brown – „Verletzlichkeit macht stark
- Jesper Juul – „Vier Werte, die Kinder ein Leben lang "tragen
- Joshua Coleman – „Rules of Estrangement: Why Adult "Children Cut Ties and How to Heal the Conflict
- Tina Gilbertson – „Reconnecting with Your Estranged "Adult Child
- "Harriet Lerner – „The Dance of Connection

سەربەخۆیی و ئازادی، دوو بەردی بناغەی بەرخودانی جەماوەری لە

ئیران!.. عەبدولڕەحمان گۆورکی

ئاوەدانووێک لە تایبەتمەندییە سەرکییەکانی "ئۆتۆرناتیڤی دیموکراتیک" لە ئێران

دەکرێت لە گۆشەنیگای جیاوازەوە سەیری دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتی ویلایەتی فەقیهی لە ئێران بکرێت. بەڵام روانگەیەک (ڕەسەن)ە کە هەقووڵاوی بەرژەوەندی خەڵک بێت. ئەمەش تایبەتمەندی سەرەکی موقاومەتی خەڵکی ئێرانە کە (ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئێران) نوێنەرایەتی دەکات. پێگە و قورسایی باقی ناڕازایەتییەکانیش بە دووری و نزیکییەی لەم موقاومەتەوە هەدەسەنگێندرێت.
"سەربەخۆیی و ئازادی" دوو بەردی بناغەی سەرەکی و ڕەسەنی ئەم بەرخەدانەیە. پێشڵکەردنی هەر یەکێکیان دەبێتە هۆی "وابەستەیی و دیکتاتۆری" و بەرخەدان لە ڕوایەت دەخات. ئەم دوو پرەنسیپە، بناغەی سەرەکیی بەرەنگاربوونەوەن لە دژی دیکتاتۆریەت و لە پێناو ڕزگارکردنی ئێراندا. بەم "پووڕە"یە هەر دژایەتییەک بەرامبەر بە دیکتاتۆریەت هەدەسەنگێندرێت و هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی دیکتاتۆری لە ئێران پۆلێن دەکرێن.
بەرخەدانی ڕەسەنی جەماوەری هەرگیز لایەن "دەسەڵاتە بەرژەوەندخوازەکانەوە" خوازراو نەبووە و نییە و هەمیشە لایەن لایەنگرانی وابەستەیی و دیکتاتۆریەتەوە هەرشیان کراوەتە سەر. لایەنگرانی ئەم بەرخەدانە کراونەتە ئامانجی زەرەک پیلان و لیبڕە و تەمەت و زەرەک گوشار خراوەتە سەریان. هاوکات لەگەڵ سەرکوتکردن، گرتن، ئەشکەنجەدان، لەسێدارەدان و کوشتن لە ناوخۆ و دەرەوەی ئێران، لە دەرەوەی ئێرانیش سنووردار و قەدەغە کراون. هەروەها لە دەرەوەی ئێرانیش خراونەتە لیستی ڕەشەوە. دەکوژرێن و تیرۆر دەکرێن. سانسەر دەکرێن بە ئەوەی وەک ئەوانەزخستنیان، ئەوانیتر(!) بتوانن کردارییانە مەیدانیان هەبێت و جارەکیتر سەرمایە ماددی و مەعنەویەکانی خەڵکی ئێران تاڵان بکەن و ڕێگە بدەن دیکتاتۆریەت لە ئێراندا بمێنێتەوە!
زلهێزە بەرژەوەندیخوازەکان چاویان لە تاوانکانی دیکتاتۆریەتی ئێران داخستووە و بە پەردەپۆشکردنی "ڕاستیەکان"، هەندێک جار دژایەتی و ناڕازایەتی لە دژی ئەم دەسەڵاتە نیشان دەدەن. ئەمجۆرە پەردەپۆشکردنە نەک ناکۆک نییە لەگەڵ سیاسەت و بەرنامەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆری، بەڵکو زەرجار، داخوازیی ئەم دەسەڵاتەیە کە

خەی وەک هەرە دیموکراتی، هەرە ئارامترین وەلات، هەرە ئازادترین وەلات و هەرە مرۆڤدۆستترین دەسەلات دەنوێنە. "دروستکردنی ئاستەنگ" لەدژی خەلکی ئێران و موقاومەتی ئێران، بۆگەی هاوبەشی دیکتاتۆریەت و لایەنگرانی دیکتاتۆریەتە لە ئێران!
تاوان و سیاسەت و بەرنامەکانی دەسەلات دیکتاتۆریەتی ویلایەتی فەقیهی بە بەشکی هەرە زۆری گەلانی جیهان و سەربەخۆیخوازان و ئازادیخوازانی جیهان روونە. زۆرێک لە حیزبەکان و بەرپرسانی پێشوو و کۆسایەتی و نوێنەرانی هەڵبژێردراوی گەل لە وەلاتانی جیهان بە پشتیوانیکردن لە موقاومەتی ئێران راپەڕیون و چالاکن. لە ئەمریکا کۆسایەتییەکانی وەک مایک پێنس، جێگری سەرۆکی پێشووی ئەمریکا، جەیمس جێنز و جان بەڵتەن، راوێژکارانی پێشووی سەرۆکی ئەمریکا، مایک پۆمپیۆ، وەزیری دەرەوەی ئیدارەی پێشووی دۆناڵد ترەمپ، سەرۆک حیزبەکان و ژنەڵەکانی ئەمریکا وەک کیت کلاگ. لە ئەوروپا، سەرۆکوەزیرانی پێشووی ئینگلتەرا، سەرۆکی پێشووی مەجلیسی بریتانیا، بەرپرسانی پێشووی وەلاتانی ئەوروپا یان جێگرانی پێشووی پەرلەمانی ئەوروپا، بەرپرسان و پەرلەمانتارانی خەلکی ئەوروپا لە پەرلەمانی ئەوروپا یان وەلاتان، سەرۆک رێکخراو و پارتەکانی وەلاتان. وە لە وەلاتانیتری جیهانیش بە هەمان شێوە.
پشتیوانیکردنەکان لە ئاستی نەودەوڵەتی لە موقاومەتی ئێران کە لە لایەک پێویست و راست و دروستە و لە لایەکی دیکەشەوە، پێشکەوتنی موقاومەتی خەلکی ئێران لە دژی دیکتاتۆریەت نیشان دەدات، کە بە بەرچاوکی و هەبوونی بنکەیەکی کۆمەڵایەتی لە ناو دڵی کۆمەڵگای ئێراندا هەرگیز مومکین نەدەبوو! چونکە بەرخودانێکی رەسەن و سەرکەوتوو، ڕەگ و ریشەی لە کۆمەڵگای ئێراندا هەیە!
لەمدواییانەدا، تەلەفیزیۆنی سیمای ئازادی، تەلەفزیۆنی میللیی ئێران، بیست و نۆیەمین هەنگاوی خۆی لە بەرنامەیەکدا بە ناوی "یارمەتیدان" دەستپێکرد، کە دوای چوار ڕۆژ زیاتر لە ۷ ملیۆن و ۳۰۰ هەزار دۆلاری لە بینەرەکانی کە کردەوە. ئەم هەنگاوە نێک ناوازەیە، بەکو هەڵگری زۆرێک مەسجە، کە لە هەگربوونی بینەران لە پشتاو (سەربەخۆیی) و (ئازادی) لە ناو جەماوەری خەلکی ئێراندا کورت دەکرێتەوە و دەرخەری پۆگەی کۆمەڵایەتی و جەماوەریی ئەم موقاومەتییە لە ناو خەلکی ئێران و ڕووندی ئێرانی لە دەرەوەی وەلاتدا.
چاوخشاندنێک بە فرچەشنی نەوان یارمەتیدەرانی ئەم بەرنامە تەلەفزیۆنییەی موقاومەتی ئێران، هەندێک ڕاستی ئاشکرا دەکات کە چەندین جار ڕاگەیەندراوە و هەندێکیشیان نوێن. لەم بەرنامەیەدا، لە هەردوو دیوی سنووورەکانی ئێران و بە تایبەتی لە ناوخەی ئێران،

هەزاران کەس، لە نەتەوە و ئایین و سپێکترەمی جیاوازەوە، کە دژایەتی دیکتاتۆری لە وڵاتەکەیاندا بووخێنن، وەک ئەوەی پشتیوانیکردن لە ئەنجومەنی نیشتمانی موقاومەتی ئێران و بەخشینی ملیۆنان دۆلار بە ئەم میدیا نیشتمانی و جەماوەرییە، رایانگەیاند کە ئەم میدیایە گرنگترین میدیا بووە. بە تایبەت لەمە هەواڵکانی بەرخۆدان و خەبات و تێکۆشانی خەڵکی ئێران لە دژی دیکتاتۆریەتی ئایینی.

پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە "تەلەفیزیۆنی میللیی ئێران" گوزارشت لە هەواڵ و ڕاپۆرت و بەرنامەکانی موقاومەتی خەڵکی ئێران لە دژی دیکتاتۆریەت دەکات و مژووێکی زیاتر لە سێ دەیەی هەیە. بە بەوای لایەنگرانی ئەم میدیایەوە، مانەوە و پشخستن و گۆشەسەندنی ئەم میدیایە، بەشێکە لە خەبات و تێکۆشانی خەڵک بە ڕووخاندنی دیکتاتۆری ئایینی لە ئێراندا. بە هەی پاپشتیکردنی خەڵک بە ئەم تەلەفیزیۆنە، ڕژێم سەرەڕای خەرجکردنی پارەیەکی زەر، نەیتوانیوە بیکوژێنێتەوە و بەکاریگەری بکات.

پاپشتیکردنی خەڵک بە ئەم میدیایە تەنها پشتیوانیکردنێکی ماددی و دارایی نەبووە. بەڵکوو بە بەوای لایەنگرانی ئەم میدیایە، ئەم تەلەڤیزیۆنە بە ئازادیخوازان و بە تایبەتی ناوەندەکانی شۆشیی سەر بە موقاومەتی خەڵکی ئێران، "چرای داگیرساندنی ماڵ و ڕێپیشاندەری خەبات" و لە هەمان کاتدا بەربەستێکە لە بەرامبەر ئەو بەدیلە کۆنەپەرستە و کەلەنیالیستانەی کە دیاناوەت ئێران لە ژێر دەسەڵاتی ڕژێمێکی وابەستە و دیکتاتۆردا بمێنێتەوە!

ئاگەرچی خەڵکی ئێران لەژێر سایەی دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتی ویلایەتی فەقیهیدا لە سەرمایەی ماددی بەبەشن، بەڵام ئەم پشتیوانیکردنانە، لە ڕووی سیاسی، کۆمەڵایەتی و مەعنەویەوە، وێنەی شەرعیەت و ڕەوایەتی جەماوەری و مژووێی بەرخۆدانی ئێرانیان دەرخست. ئێرانیەکانی ناوەوە و دەرەوەی وڵات، وەک پشتیوانیکردن لە چالاکیەکانی "ناوەندەکانی شۆڕش" لە ناوخۆی ئێران، لە بەرنگاربوونەوە دیکتاتۆریەتی ئاخوندان، پشتیوانییان کرد لە دژگای سەرکردایەتیکردنی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە سەرکایەتی خانمی مریەم ڕەجەوی کرد. پشتیوانیکردنی قووتابیان، خوێندکاران، ژنان، وەرزشوانان، شارەزایان، مامۆستایانی زانکۆ و پسپۆڕانی ئێران، هەروەها زیندانیانی رزگاربوو، لە موقاومەتی ئێران، بەگشتی هەمیەکی حاشا هەڵنەگرە بە پشتیوانیکردن لەو دوو تایبەتمەندیە سەرەکییەی سەرەوە، واتە ئازادی و سەربەخۆیی. پاپشتیکردنێک کە تایبەتە بە موقاومەتی خەڵکی ئێران بەرامبەر بە دیکتاتۆریەت لە ئێران.

لەم بەرنامەیەدا، ئامادەبوونی کەسایەتییە سیاسییەکان و ئەندامانی مەجلیس لە وەتانی جەربەجەری جیهانمان بینی کە ستایشی سەربەخۆیی دارایی موقاومەتی ئەرانییان دەکرد. بەشداربووانی بەرنامەکە ئاماژەیان بەوە کرد کە ئەم بەرنامەیە هاوکاتە لەگەڵ شکستی گەورەی ئاخوندان لە گرتنەبەری سیاستی هەناردەکردنی کۆنەپەرستی و شۆفرەشتنی ئەم رژەمە کە تیچوویەکی لە رادەبەدەریان بە کردووە و بە رووخانی بنەماڵەی ئەسەدی دیکتاتەر لە سوریا و داماننی قووڵایی ستراتیژیی ئەم رژەمە لە ناوچەکە، تووشی نوقمبوون بووە. ئەوان جەختیان لەوە کردەوە کە ئەمڕۆ لە هەموو کاتێک زیاتر ڕوایەتی ستراتیژیی موقاومەتی ئەران سەلمێنراوە و گومانی تێدا نییە کە تاکە وەڵامی راستەقینە بە رژەمی دیکتاتەریی ئایینی، وازهێنان لە ڕێگاچارەی مەدەنی و ئاشتیخوازانە بەرانبەر بە دیکتاتەریەت و گرتنەبەری هەنگاوی کردەیی بە رووخاندنی دیکتاتەریەت لە ئەران، واتا هێز و ئیرادە!

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

پێش حزوری نیگاکانت.. کاوەی خەسرەوکاوانی

پێش ئەو ساتەی بگەم بە حزورە نیگات
هەزارویەک بیروخەیاڵ بە مەشکما دێ …
کە گەیشتم بەدیدارت
وەکو منداڵی بە زمان
شتەکانم بیردەچنەوە
هەرچی هەیە بەلادادە …
پێش ئەوساتەی بگەم بەتە
پاڵەوانی فلیمەکم ئازاودڵەر
لەمانای ترس نازانم…
کە گەیشتم بەدیدارت
مووچەکەك گیان دادەگرێ و
ئۆژنەم دەکەوتە لەرزین و

تەتەکات زمانم …
من لەگەورەترین جەنگ دا
دەوزمەی ترسی مردنم راوناوە…
کەچی ئەی شەخ بە گومانم
ئەم سامەی خەت
لەکام زەمەنا هەناوە…
kawa_kiwiny@yahoo.co.uk 13/4/2010